

De Reeks

een serie publicaties voor
vernieuwend onderwijs door De Freinetbeweging

Ik spring in het diepe.

het hele
lokaal
ademt
eigen
taal

Jeroen Tans

Werken met vrije teksten

Werken met vrije teksten

Jeroen Tans

De Reeks

Een serie publicaties voor vernieuwend onderwijs
door De Freinetbeweging

Deel 13

Werken met vrije teksten

Colofon

Tekst

Jeroen Tans

Redactie

Klaas Mulder, Jimke Nicolai

Katrien Nijs, Jeroen Tans

Met dank aan de collega's
van de opleiding tot methode-
schoolleerkracht freinet basis-
onderwijs 2010 -2013

Jan Bakermans

Druk

NHL Leeuwarden

Uitgave

De Freinetbeweging

Krûme Swynswei 26

9245 HD Nij Beets

0512 461878

info@freinet.nl

www.freinet.nl

www.freinet.be

ISBN/EAN: 978-90-70961-47-3

De Freinetbeweging, 2013

Voorwoord

Op pabo de Eekhorst kom ik een reader tegen over het werken met vrije teksten. Een serie artikelen aangevuld met praktische tips en praktijkvoorbeelden - bij elkaar gehouden door een paar nietjes - bedoeld om studenten op een goed spoor te zetten bij hun stages.

Ik wil de reader zo hier en daar actualiseren. Helaas is er alleen een papieren versie die ieder jaar wordt gekopieerd. Ik besluit het meeste digitaal te maken. Al werkend pas ik veel meer aan dan ik oorspronkelijk van plan was. In gesprekken met studenten peil ik waar ze naar op zoek zijn. Welke stukken tekst vinden ze niet duidelijk genoeg en wat ontbreekt er nog. Samen gaan we in bestaande boeken, artikelen en op internet op zoek naar aanvullingen. Proefondervindelijk krijgt het bestand vorm.

De Vlaamse opleidingsweekenden zorgen voor nieuwe impulsen. We schrijven zelf teksten en gedichten. We discussiëren over het werken met teksten bij kleuters en in verschillende graadklassen, we hebben het over het ondersteunen van schrijvende kinderen en over tekstbesprekingen. We tonen elkaar mooie voorbeelden. Tips worden uitgetoetst, nieuwe ideeën en adviezen toegevoegd. Werken met vrije teksten is **werken**. Werken voor kinderen en werken voor ons bij het begeleiden van experimenterende leerlingen, zinvol werken, hard werken en met veel plezier werken. Telkens pas ik de tekst weer aan. Door deze aanpak is het vooral een praktisch bestand, dat proefondervindelijk steeds verder groeit.

De laatste publicatie van de Freinetbeweging over vrije teksten is al aardig vergrijsd.¹ Tijd om weer een hedendaags boek uit te brengen over deze fundamentele freinettechniek. Materiaal genoeg, maar ja, een bundeling van teksten en praktijkervaringen is nog geen boek. Met veel plezier heb ik het bestand opnieuw omgewerkt, nu naar de tekst voor dit boek.

---

¹ John Bronkhorst. *Werken met de vrije tekst*. Een module in het kader van de nascholing freinetonderwijs. SLO, Enschede 1993.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1:

Ter opwarming begint het boek met een omschrijving van het begrip vrije tekst. De korte beschrijving wordt aangevuld met een stukje historie, een eerste duiding van de plek van vrije teksten in je onderwijs en een praktijkvoorbeeld.

Hoofdstuk 2:

Omdat het werken met vrije teksten bij de kleuters begint, worden in dit hoofdstuk activiteiten beschreven waarmee je kleuters verleidt tot het eerste schrijven. Het gaat over allerlei hulpmiddelen waarmee je hen - met al hun onderlinge verschillen in voorkennis, taalontwikkeling en leerstijl - onderdompelt in een bad van gesproken en geschreven taal. Het gaat over je organisatie, waar je begint, de vragen die je stelt en de accenten die je legt. De tekst - doorlopend op de rechterpagina's - is doorspekt met voorbeelden van '*schrijf*' activiteiten die allemaal vragen om meedoen, nadoen en experimenteren. Op de linkerpagina's staan telkens ondersteunende illustraties.

Hoofdstuk 3:

Wanneer en hoe de schrijfpobbrengst toeneemt is per kind verschillend, soms in de kleutergroep, soms daarna. Ontwikkelingen rond geletterdheid verlopen nou eenmaal niet lineair en heel divers. In de loop van dit hoofdstuk verplaatst de aandacht zich meer naar oudere leerlingen. Het gaat over aspecten waardoor kinderen meer, mooier en beter gaan schrijven en over jouw aandeel daarbij. Het zijn aspecten die elkaar versterken: variatie in schrijven; aandacht voor verschillende schrijftechnieken; voorlezen van teksten en er met elkaar over praten; bespreken en optimaal bewerken van teksten en als afronding een podium voor verzorgde eindversies.

Hoofdstuk 4:

Hier lees je wat er nog meer komt kijken bij het werken met teksten. Waar je informatie vandaan haalt. Hoe je schrijfontwikkelingen registreert. Ter afsluiting vind je een hulpmiddel voor analyse en reflectie. Hoe staat het tekstenwerk in jouw groep er voor? Wat ga je aanpassen, wat ga je uitbouwen? Wat past bij jou en bij je groep?

Werken met vrije teksten

INHOUD

Voorwoord
leeswijzer

Hoofdstuk 1 Wat is een vrije tekst 13

- 1.1 Een korte omschrijving 15
- 1.2 Waar komt het vandaan 17
- 1.3 Een spil van je onderwijs 21
- 1.4 Blik in een klas 25

Hoofdstuk 2 Onderdompelen in een bad van taal 33

- 2.1 Zorgen voor een taalrijke klas 35
  - Juf, wat schrijf je daar op 37
  - Schrijven tijdens het kringoverleg
  - Schrijven tijdens het werk
  - Teksten schrijven bij tekeningen 41
  - De goede vragen stellen
  - Zal ik dat opschrijven
  - Zorg voor de tekening
  - Een map vol kringverhalen 49
  - Een eigen levensboek 51
  - Een tekst van de hele groep 55
  - Kunnen we opschrijven wat we willen vertellen
  - Een groeiend referentiekader
  - De lees- en taalhoek 57
  - Lekker veel voorlezen 61
  - Eigen boeken maken deel 1 65
  - Goed gedaan
  - Eigen boeken in soorten en maten
  - Tekst bij onderzoek 71
  - Tekst in de tentoonstelling
  - Teksten in dagboek, krant en blog deel 1 73

Kleurrijke eigen kranten	
Terugblikken en geïnspireerd verder	
Muurkrant voor gezamenlijke afspraken	79
Correspondentie deel 1	81
2.2 Schrijven, maar met welk handschrift	85
Het gaat om woord en zinsverband	
Rekening houden met de lezer	
Teamafspraken	
2.3 Schrijven over heel dichtbij	91
Ik kan het zelf	
Organisatie zet kinderen op de goede weg	
Verder proefondervindelijk verkennen vanuit teksten	
Teksten schrijven en leren lezen gaan hand in hand	
Ook ingewikkelde woorden	
Hun schrijven is echt, hun teksten zijn echt	
Met elkaar kunnen ze de tekst lezen	
2.4 Hun eigen teksten ‘voorlezen’	107
Voorlezen en laten zien krijgt een waardevolle plaats	
Verder praten over een tekst	
Hoofdstuk 3 Verder anders mooier beter & meer	117
Kinderen gaan schrijven	
3.1 Wat is er nodig	119
Je faciliteert	
Tijd voor teksten	
Schrijfvlust	
3.2 Op weg helpen en begeleiden	125
Je geeft ieder tijdens het schrijfproces aandacht	
Je schrijft zelf teksten	
Je zorgt voor maatwerk	
Je praat met kinderen over hun schrijfwerk	
Je schakelt ook de hulp van de groep in	
Je zorgt voor diversiteit in het maatwerk	
Je leest met grote regelmaat teksten	
3.3 Nieuwe deuren gaan open	143
Verslag	143
Nieuwsbericht	145
Column	145

Correspondentieteksten	147
Korte verhalen	147
Pamflet en affiche	149
Fantasieverhaal	149
Sprookje	151
Dialog monoloog	151
Verschillende soorten gedichten	153
Taaldrukken verder dan zeggen en schrijven	155
3.4 Het voorlezen ...	159
Hun werkelijkheid vorm en betekenis geven	
Jouw aandeel in het gesprek	
Leren van mooie voorbeelden	
Een wisselend evenwicht	
Het gaat over zoveel meer dan alleen de tekst	
... en het kiezen	169
Je overlegt over de keuze	
3.5 Tekstbesprekingen;	171
Vorbereidende stappen	171
Alle begin ...	
Gecorrigeerd of niet	
Hoe zit je er bij	
Structuur van een tekstbespreking	
De bespreking	179
Eerst maar eens even lezen	
Goed gedaan	
Altijd eerst de inhoud	
Kinderen ontdekken het effect van vormen	
Zin voor zin	
De schrijver blijft meester	
Afwisseling in de besprekingen	
Besprekingen maken teksten niet alleen beter	
3.6 Telkens goed verzorgde eindversies	195
Een illustratie tilt een tekst naar een hoger plan	
Soorten illustratietechnieken	
Digitaal illustreren en bewerken	
Jouw aandeel	
Telkens net dat beetje meer	
3.7 Een breed podium	207
Printen en verspreiden	209

Gewoon ophangen	209
Opgeprik staat netjes	
Als tekst van de week ophangen	
Groot, groter, grootst	
The wall of fame	
Plakken op een plakzuil of -wand	
Teksten in dagboek, krant en blog deel 2	215
Dagboek	
Krant	
Blog	
In de leeshoek leggen	229
Eigen boeken maken deel 2	229
Prachtige persoonlijke boekjes - diverse bundels	
Allerlei jaarboeken met teksten	
In een week- of maandkalender zetten	233
In hun tekstenportfolio opbergen	235
Correspondentie deel 2	235
3.8 Taalwerk naar aanleiding van vrije teksten	239
Wat je tegenkomt in tekstenschriften	239
Wat je tegenkomt in tekstbesprekingen	243
Een bordtaak	
Wat je tegenkomt in correspondentie	251
Hoofdstuk 4 Wat de meester ook nog doet	255
4.1 Vakmanschap is meesterschap	256
Er komt wat bij kijken	
De kracht van de beweging	
Leerlijn 17 vrije teksten schrijven en tekstbespreking	
4.2 Registreren	266
Documenteren	
Een tekstendossier Portfolio's	
Zinnvolle registratie	
De rapportage	
Een eenvoudig overzicht voor jezelf	
4.3 Kijkwijzer, een hulpmiddel voor analyse & reflectie	274
Bronnen	282

13

Hoofdstuk 1

Wat is een vrije tekst

Stipke, ik mis je zo

Ik kwam uit school. Harm zei dat het niet goed ging met Stipke. Ik schrok. Toen ik thuis was, ging ik gelijk naar haar toe. Ik zag dat ze op haar zij lag. Ik zag haar buik langzaam bewegen, haar ogen waren geelachtig. Ik schrok en rende gelijk naar oma's woonwagen. Ik huilde. Ik zag dat Stipke er niet goed aan toe was. Mama zei dat ze iets aan de lever had. En dat ze vandaag of morgen zal overlijden, want zonder lever kan je niet leven. Ik at mijn eten op met tranen en ik ging samen met Harm nog een keer naar Stipke. Ik moest papa roepen (want die had vrij) om haar overeind te halen. Toen ze Stipke overeind hadden, moest ik de veearts bellen, want papa vertrouwde het niet meer. Ondertussen brachten Harm en papa Stipke naar de trekkershuur. Want papa had gezien hoeveel pijn Stipke had. Papa had al bedacht dat ze een spuitje kreeg en nooit meer wakker werd. Ondertussen was Hagendijk er al. Hij keek en zei: 'Het allerbeste is dat Stipke een infuus krijgt'. Dat is dat ze een spuitje krijgt en in slaap valt en nooit meer wakker wordt. Het begon. Hagendijk had het infuus. Ik begon te huilen. Stipke had in haar hals een soort naald. Hagendijk haalde de naald eruit. Hij had een flesje met slaapspul voor Stipke. Hagendijk had een soort aansluiting op het flesje. Hij deed het flesje aan de aansluiting. Het spul ging in het lijf van Stipke. Haar ogen gingen bijna dicht. Ze viel op de grond en zuchtte nog een keer diep. De tong ging uit haar mond. Ik begon te huilen. Ik heb afscheid genomen. Ik heb Stipke een kus gegeven. Stipke, ik mis je zo.

Anne

1.1 Een korte omschrijving

Werken met vrije teksten

De naam zegt het al: leerlingen bepalen zélf waarover ze schrijven, wanneer ze schrijven en in welke vorm ze dat doen. Kinderen leren zich schriftelijk uitdrukken, zoals ze de gesproken taal hebben geleerd, door proberen en opnieuw proberen.

Veel eigen teksten schrijven, die teksten regelmatig voorlezen, er met gevoel over praten, wekelijks teksten bespreken en optimaal bewerken, eindversies uitdagend vormgeven, vermenigvuldigen en verspreiden. Werken met vrije teksten is een van de onderwijskundige technieken die freinetwerkers al zo'n negentig jaar in de praktijk ontwikkelen om werk voor leerlingen zinvol en motiverend te maken. De in het schoolwerk geïntegreerde vrije tekst is in freinetgroepen kern van het (taal)onderwijs.

Vrije teksten gaan altijd direct of indirect over jezelf. Schrijven is een effectieve manier om stil te staan bij wat je doet. Het geeft aan hoe je naar elkaar kijkt en luistert, hoe je je leefwereld ervaart, wat indruk op je maakt, waar je echt aandacht voor hebt en meer over zou willen weten. Door teksten voor te lezen en er samen over te praten leer je elkaars persoonlijk leven en innerlijk beter kennen. Je spiegelt ervaringen en herinneringen, je denkt na over allerlei onderwerpen en je ordent en verheldert gedachten. Door over je belevenissen, herinneringen en ideeën te schrijven en er over te praten verandert de wereld om je heen en ga je er een andere waarde aan geven. Het bepaalt mee wie je bent en hoe je handelt.

Met deze techniek overbruggen freinetwerkers in hun groepen de kloof tussen mondelinge en schriftelijke expressie. Taaldomeinen worden niet van elkaar gescheiden. Er is steeds een samenhang tussen praten, luisteren, schrijven en lezen.

LIVRE de VIE 56 11 décembre 1926

Les métiers de notre village.

1- CHEZ LE TISSERAND.

M. Andrieu le tisserand travaille dans sa remise tout près de l'école. Le voilà sur son métier: il appuie sur une pédale qui écarte deux rangées de fil; il lance sa navette et pan! pan! il donne des coups; il appuie sur l'autre pédale et il avait déjà un bon morceau

Caractère n° 131

MA PROMENADE DU DIMANCHE.

Hier, je suis allé au LOUP avec mes parents et mon frère. J'ai vu une machine qui fournit de l'essence aux automobiles. Le train est passé sur le grand pont. J'ai vu mon parrain et ma tante et, devant les hôtels, beaucoup de touristes automobiles.

INI Lucien 11 mois

LIVRE de VIE 57 13 décembre 1926

LE BERGER

Ce matin les brebis de M. Gaidon sont venues paître dans notre pré. Il y en avait des blanches et des noires. Le berger avait la musette suspendue à l'épaule et le bâton à la main. Son chien Petit courait derrière les brebis. Les brebis bêlaient.

J'aimerais bien être berger

BECCHETTI JOSEHP

1.2 Waar komt het vandaan

Er wordt gezegd dat Tolstoj (1828 - 1910) op zijn experimentele dorps-school in Jasnaja Poljana al met de vrije tekst werkte.

*De kleintjes zitten 's avonds in hun eentje zinnetjes op te schrijven die ze zelf bedacht hebben. De hoofdmoot van ons taalonderwijs bestaat uit het schrijven van opstelletjes. In de tweede en derde klas bepalen de leerlingen zelf hun thema's. In de derde, dat is onze hoogste klas, schrijven ze op wat er maar in hun hoofd opkomt.*³

Freinet lijkt het laten schrijven zonder verplicht onderwerp bij Ferrière (1879 - 1960) te hebben opgedaan.⁴

Steeds vaker gaat Freinet met zijn groep het lokaal uit, de natuur in en op bezoek bij de werkplaatsjes in en rond het dorp. Zijn leerlingen vragen van alles over wat ze om zich heen zien en nemen materiaal mee terug naar school. Ze praten met elkaar over hun ervaringen, onderzoeken wat ze hebben meegebracht, maken albums met verslagen en tekeningen, waarbij maître Freinet vragen stelt, uitlegt en informatie geeft. Hij vat ook samen en schrijft dat op het bord. Die zinnen en woorden worden gelezen en besproken. Hij maakt geen onderscheid tussen deze gemeenschappelijke verslagen van omgevingsverkenningen en persoonlijke teksten.

Freinet zet in 1924 een drukpersje in zijn klas. Kinderen kunnen elke dag hun eigen teksten vermenigvuldigen, bewaren en verspreiden door middel van eigen kranten en schoolcorrespondentie. Deze teksten bieden volop gelegenheid voor lees- en taalonderwijs. Het werken met de drukpers versterkt zijn idee dat methodes de school uit moeten. De onderwerpen in schoolboekjes lijken niet op wat in zijn dorp aan de orde is. Methodes, geschreven in schooltaal voor de gemiddelde leerling, houden weinig rekening met de thuistaal, de leefomgeving en met verschillen tussen leerlingen.

---

³ www.kohnstamm.info/tolstoj-als-pedagoog/3c/Tolstoj_3_C.pdf

⁴ Michel Barré. *Célestin Freinet, een pedagoog voor onze tijd*. De spannende, omvangrijke en rijk gedocumenteerde biografie uit 1996. De freinetbibliotheek, Valthe (vertaald 2006).

C. Freinet, *Le texte libre*

Janvier 1947

Juillet 1960⁵

C. Freinet, *De vrije tekst*

De brochure waarin Freinet beschrijft wat de techniek van de vrije tekst moet inhouden om te kunnen bijdragen aan modern onderwijs voor onze kinderen, zonder dat hij deze techniek bij voorbaat in regels vastlegt. Het leven is immers dynamisch en varieert per kind, per onderwijzer en per omgeving. En niets is zo dodelijk als verschooling. Freinet signaleert risico's die we uit de weg moeten gaan en wijst nogmaals op de uitgangspunten, op verwante technieken en op hulpmiddelen waarmee we zoveel mogelijk onderwijsrendement halen uit deze manier van werken.

Vertaald 2013

5 www.icem-pedagogie-freinet.org/archives

De manier waarop de auteurs informatie in technische deelaspecten uiteenrafelen - vaak gericht op invullen en naschrijven - strookt niet met de wijze waarop je in alledaagse situaties kennis verwerft. Als kennis op een eigen manier en vanuit eigen ervaringen wordt geordend, raakt dat eigen waarden en normen. Uitgaan van activiteiten en taal van kinderen zelf, betekent dat de start van het werk dicht bij hen ligt en minder bij het gezag van de methode of onderwijzer.

Over zijn eerste drukperservaringen schrijft hij artikelen in de vakbladen *Clarté* en *l'École Emancipée*. Hij refereert aan voorbeelden van werken met de drukpers met jongeren op scholen in Duitsland en Rusland. In België publiceert Decroly elke maand *Le Courier de l'École*. In Frankrijk laat inspecteur Cousinet zijn tijdschrift met kinderteksten *Oiseau bleu* drukken door een professional. Freinet laat zien hoe hij het door Ferrière aanbevolen *levensschrift* verder ontwikkelt door er de persoonlijke gedrukte teksten van kinderen in op te nemen. De kinderen maken *levensboeken*, waarmee ze leren lezen en schrijven.

Hoewel sommige leden van de CEL⁶ al snel de uitdrukking *vrije tekst* hanteren - freinetwerker Leroux heeft het in 1928 al over vrije kindertekst - zal Freinet pas in 1946 de term *vrij opstel* loslaten. ... *In de eerste editie van l'École Moderne Francaise van 1945 spreekt hij nog van vrij opstel. Daarna gaat hij spreken van vrije tekst om duidelijk het verschil aan te geven met het opstel (verplicht) over een vrij onderwerp dat door onderwijzers incidenteel wordt toegepast ...*⁷

Freinet benut zelf de bespreking van gekozen tekst ook voor het bewustmaken van woordenschat, spelling en grammatica. Toch waarschuwt hij in de jaren zestig tegen de verschooling van vrije teksten, wanneer die in hoofdzaak wordt aangewend als basis voor taaloefeningen op dezelfde wijze als zinnen uit methodes.

⁶ *Coöperative de l'Enseignement Laïc*. De Coöperatie van het Openbaar Onderwijs is een eigen handelsfirma van gelijkgestemde collega's rond Freinet, die materialen ontwikkelt en uitgeeft passend bij hun manier van werken.

⁷ Michel Barré. *Célestin Freinet, een pedagoog voor onze tijd*. De spannende en rijk gedocumenteerde biografie uit 1996. De freinetbibliotheek, Valthe (vertaald 2006).

MIJN BOMMA

MIJN BOMMA IS GESTORVEN. IK
VOND HET EEN HELE LEUKE BOMMA.
WE SPEELDEN DIKWILS SPELLETJES.
MIJN BOMMA HAD OOK EEN HOND
EN KIPPEN. DIE HOND SPEELDE
GRAAG EN SOMS KON HIJ BIJTEN.
NU KOMT DE HOND BIJ ONS
WONEN. IK ZIE MIJN BOMMA
HEEL GRAAG.

Vic

MIJN BOMMA HOUDT VAN BLAUW

1.3 Een spel van je onderwijs

Kleuters uiten zich onder andere door te tekenen, waarna ze aan de hand van die tekeningen iets aan jou en hun klasgenoten vertellen. Dan leren ze er zinnen bij schrijven. Het dagelijks leven van de kinderen is aanknopingspunt voor vertellen en het schrijven van teksten. In volgende groepen schrijven kinderen in functionele taalgebruikssituaties steeds meer, ze werken aan eigen levensboeken, ze schrijven teksten voor affiches, folders, boekjes, klassenkranten, blog en de correspondenten. Ze leggen mappen aan met mooie eindversies van teksten. Ze schrijven om gelezen te worden.

Rijke bron

Werken met vrije teksten is zo veel meer dan alleen schrijven. De teksten inspireren klasgenoten om ook te gaan schrijven en de gesprekken naar aanleiding van voorgelezen teksten zijn een voedingsbodem voor allerlei werk. Ze luisteren naar de tekst, spelen het verhaal achter de tekst, ze rekenen, zingen liedjes bij het onderwerp, doen taalspelletjes, dansen, klappen, horen klanken, ritmes, woorden en zinnen. Kinderen kijken, luisteren, gaan meedoen en nadoen.

Na de kring gaan ze met zinnen en woorden uit hun eigen teksten aan het werk om taalkennis en -vaardigheid uit te bouwen. De gesprekken inspireren ook weer tot het schrijven van nieuwe teksten. Kinderen imiteren teksten van klasgenoten en gaan ideeën die ze hebben gekregen uitproberen.

Naar aanleiding van gesprekken over voorgelezen teksten overleggen ze over verder werk, ze maken afspraken over onderzoek, experimenten, omgevingsverkenningen en correspondentie. Ze maken werkstukken waarbij leesstrategieën, informatie- en studietechnieken worden aangeleerd en geoefend. Bij het werk schrijven ze weer, ze maken samenvattingen, verslagen, posters, albums, boekjes en kranten, ze schrijven heel wat af. Allerlei werk mondt uit in presentaties aan de hele groep. Ze houden een blog bij en richten tentoonstellingen in.

schootsen.

In plaats van gym gaan we
maandagmiddag schootsen. Martin
gaat niet, want hij is net een week
ziek geweest. Meester kan
niet schootsen.

En of dat nog niet erg
genoeg is hij heeft zich een
een boot vertild. Nu heeft hij een
zere rug. Meester blijft op school.
Wij gaan wel met juf Janny
naar de ijsbaan.

2

Vrije teksten zijn vertrekpunten voor levend onderwijs en al doende beoefenen kinderen taalgenres en ontwikkelen taalvaardigheid.

Ze werken toe naar verzorgde eindproducten: rijk van inhoud, persoonlijk, mooi van taal en van vormgeving. Allerlei taalbeschouwing komt aan de orde: van de structuur van een tekst tot zinsbouw, van woordkeus tot spelling. Illustratietechnieken - al of niet digitaal bewerkt - hebben een passende functie, tekst en beeld vullen elkaar aan. In een taalrijke leefomgeving help je bij kinderen de drie taalfuncties ontwikkelen: ordening, expressie en communicatie.⁸

Wanneer kinderen aan iets werken dat ze als zinvol ervaren, motiverend en spannend, hebben ze vanzelfsprekend een goede werkhouding en kunnen ze heel lang doorwerken. Van levend en betekenisvol werk krijgen ze niet gauw genoeg.

Het gras groeit niet door eraan te trekken,
maar door de wortels te voeden.

C. Freinet

---

⁸ R. Broersma e.a., *Dat's andere taal* bevat bouwstenen voor levend taalonderwijs - vanuit levensechte situaties in jenaplan- en freinetklassen - gericht op werkdoelen en geordend in leerlijnen (breed formaat + een leerlijnenmap). De Reeks 7, Valthe 2005.

1.4 Blick in een klas

Voor een eerste indruk van het werken met vrije teksten kijken we mee in de groep (8,9 en 10 jaar) van Goedele Vertessen op de TintelTuin in Zoutleeuw.

Een blik over de Witte Beek

Het is maandag drie uur. De kinderen hebben een werktijd achter de rug. Ieder is druk geweest met eigen werk, zoals ze dat hebben ingevuld op hun werkplan.

Tijd voor de afsluitronde. We verzamelen in de kring. Kinderen vertellen interessante dingen die ze gedaan hebben, sommigen lezen een tekst voor, anderen tonen een knap drukwerk. Dan leest Driek zijn tekst voor.

Ik en Simon hebben een nieuw clubje opgericht, het heet WWF 2. We hebben al T-shirts en badges gemaakt. We doen ook acties, daarvoor willen we veel kinderen, leden dus. Net als WWF. De hono's zijn aan het uitdienen, omdat stropers ze doden. Ons krantje heet het WWF 2 blad. En je kan ook lid worden, als je het ledenpapierje invult.

Driek

WWF2 blad

Hoe word je lid?

SIMON / DRIEK

Hoe word je lid van WWF2? Dat kan zo: je moet enkel dit invullen.

naam: Anna

achternaam: Ipeen

Klaar. Nu moet je dit alleen nog maar aan WWF2 geven.

Weetje

Wist je dat het jachtluipaak het grootste dier op land is?

Onze acties

Elke week hebben we een actie van de week. Het zou leuk zijn als je meedoet. Elke week hebben we ook een krant, daar staat de actie van de week in.

De actie van deze week is: **geen bloemen plukken!**

Wat is WWF2?

Onze bedoeling: WWF1 steunen door de natuur mee te helpen. Help je graag mee, word dan lid. Het kan hier.

Nieuws in de Tintertuin van WWF2

Maxim gaat zaaien.

Jefke heeft een sprinkhaan gevonden.

De vrouw of de man van de krent:

Riet heeft de koningsmier gevonden.

Simon en Driek zijn enorm geboeid door alles wat met WWF te maken heeft.

Ze zijn er met z'n tweeën al even mee bezig, maar ze willen verder.

Heel wat kinderen hebben vragen:

Jef: Hoe kan je dan lid worden?

Driek: Je moet gewoon dat papiertje invullen.

Otto: Welke actie doen we dan?

Simon: We willen graag de bonobo's redden, want die dieren zijn aan het uitsterven.

Andes: Hoe kunnen wij de bonobo's redden?

Anna: Maar hier zitten toch geen apen?

Lore: We kunnen geld inzamelen.

Guust: Ik heb een beetje geld in mijn spaarpot.

Goedele: Kunnen we ook dieren verzorgen die we hier wel zien?

Rachel: Op school hebben we kippen en geiten.

Goedele: Wat zouden we zelf kunnen doen?

Ebbe: Goed zorgen voor onze dieren.

Cato: Ook voor vogels en andere dieren.

Stijn: We kunnen ook andere dingen voor de natuur doen.

...

We ronden het gesprek af. Driek en Simon zeggen toe om de volgende dag tijdens werktijd hun eerste ledenblad samen te stellen. Ze bedenken acties dicht in de buurt. We zullen de volgende dag hun eerste versie weer in de kring bespreken.

Deze tekst komt op het bord en wordt met de groep besproken. Er wordt gezocht naar een titel, de lay-out is belangrijk voor een ledenblad en er wordt met de drukdoos geïllustreerd.

Het ledenblad wordt verspreid onder de kinderen die zich ingeschreven hebben of zich willen inschrijven en de actie van de week wordt op een bord in de gang geschreven.

Natuurpunt en school onderzoeken waterkwaliteit 'Wittebeek'

In de 'Wittebeek' achter het gemeentehuis in Zoutleeuw is praktisch geen leven meer mogelijk door de witte kalksmurrie die de Intercommunale Watermaatschappij (IWM) in de beek loost. Tot die conclusie kwamen Natuurpunt Zoutleeuw en de kinderen van de tweede graad van freinetschool De Tinteltuin tijdens een onderzoek naar de waterkwaliteit van de beek.

Natuurpunt Zoutleeuw en de kinderen van freinetschool De Tinteltuin trokken gisteren naar de 'Wittebeek' achter hun school en achter het gemeentehuis van Zoutleeuw voor een uitgebreid wateronderzoek. De kinderen gaven de beek de naam 'Wittebeek' omdat er een dikke kalksmurrie in drijft. IWM loost kalkresten van de centrale waterontharder in de beek. Onschadelijk, volgens IWM. Maar Natuurpunt betwist dit.

«De kalk is misschien niet giftig, maar de dikke laag verhindert dat er licht in de beek kan schijnen», zegt Jules Robijns. «De witte pap is op sommige plekken tientallen centimeters dik. Zonder fotosynthese is er geen leven meer mogelijk in het water.»

Natuurpunt legde de kinderen uit hoe je de waterkwaliteit van een beek kan testen. Met plastic bakjes werd water uit de 'Wittebeek' geschepd om te kijken welke beestjes nog in de beek leven. Er werden ook testbuisjes gevuld met water. «Naast wat veder-muggen, zoetwaterpisse-

De kinderen testen het water van de beek. Foto: Bollen

bedden, waterslakjes en rode wormpjes zit er niets meer in de beek», zeggen leerlingen Simon en Driek terwijl ze de diertjes opzoeken op een kaart van Natuurpunt. Simon en Driek merkten de witte kalksmurrie als eersten op in de beek achter hun school. «We zijn blij dat Natuurpunt zegt dat de kalkmassa in het water toch niet goed is voor de natuur», vertellen ze. «IWM bleef maar verklaren dat de kalk onschadelijk is.»

Eén op tien

Natuurpunt gaf tijdens het wateronderzoek de waterkwaliteit van de 'Wittebeek' één op tien aan de monding en drie op tien achter het gemeentehuis. «Nadien stapten we met de kinderen naar een gezonde waterpoel in

het provinciedomein Het Vinnex», zegt Nicole Smeyers van Natuurpunt. «Deze poel heeft een waterkwaliteit van acht op tien. We blijven de school steunen tot de 'Wittebeek' weer een propere beek is.»

IWM stuurt volgende woensdag dan toch een aannemer ter plaatse die gaat bekijken of de beek volledig kan gekuist worden. «IWM zal de kalk in de beek volledig op eigen kosten opruimen», beweert algemeen directeur Rik Debairs. «We gaan nadien ook bespreken met Aquafin of het kalkresidu via een ondergrondse buis rechtstreeks naar het waterzuiveringsstation kan vervoerd worden. Lukt dit niet, dan zullen we de kalk in de beek verschillende keren per jaar opruimen.» (KBB)

Bij één van de wandelingen om onze schoolbuurt te verkennen, valt de witte beek op die achter de school loopt. Het water hoort toch niet wit te zijn en de beek stinkt. Als dit geen ideale actie is voor WWF2.

Terug in de kring bespreken we wat het zou kunnen zijn en of we er wat aan kunnen doen. Er wordt besloten om een brief aan de burgemeester te schrijven: Wat moet er allemaal in de brief staan? Wat willen we eigenlijk? Hoe schrijf je een brief aan een burgemeester, eindig je met lieve groetjes? Twee kinderen stellen zich kandidaat om een eerste versie te schrijven. Ook deze brief bespreken we weer samen en we maken er een goed geheel van. We bekijken wat en hoe dat allemaal op zo'n officiële brief moet staan. De enveloppe wordt klaargemaakt. De brief kan op de post. Spannend.

De burgemeester nodigt ons uit, we worden goed ontvangen. Zijn boodschap is duidelijk: *'de vervuiler betaalt'*. Kinderen ervaren dat het bij de bestuurder meteen over geld gaat. De watermaatschappij blijkt de vervuiler te zijn. Daar wordt drinkwater gezuiverd en al het overbodige kalk wordt in de beek geloosd. We stellen een dossier samen, doen een buurtonderzoek en brengen een bezoek aan de watermaatschappij. We krijgen een rondleiding en bekijken hoe grondwater gezuiverd wordt. Volgend jaar zou een nieuwe installatie klaar moeten zijn om het water met te veel kalk nog eens extra te zuiveren en dan zou het probleem opgelost moeten zijn. Tot die tijd gebeurt er niks. De kalk zou niet schadelijk zijn voor de natuur.

Klopt dat allemaal wel? We zitten met een hoop vragen:

- Is zoveel kalk echt geen probleem?
- Waarom stinkt het dan zo?
- Waarom zitten er geen planten en beestjes in de beek?
- Kan er ondertussen niks anders gebeuren?
- Er ligt veel afval in die vuile beek.

Het project krijgt een steeds grotere omvang: collega Bart maakt met de kinderen een lied over de witte beek. We sturen een mail naar WWF en Natuurpunt om raad. De kinderen van de hoogste groep brengen het onderwerp op de kindergemeenteraad.

Zoutleeuw, 19 sept. 2012.

Beste mensen van de watermaatschappij,

Wij zijn kinderen van de TintelTuin. We kwamen al eens bij jullie op bezoek, omdat we zagen dat de beek wit was en we maakten ons wat zorgen. Jullie hadden ons gezegd dat jullie een extra installatie zouden bouwen om de beek te zuiveren. We gingen deze week naar de beek en ze was nog steeds wit.

Vandaar onze vragen: hoever staat het met de plannen? Wanneer gaan jullie dat plan kunnen uitvoeren?

De kalk ziet er raar uit als je er met een stok in roert, dan wordt het grijs. Onder de kalk zit water. Toen we terug kwamen van de Passant zagen we een eend. Die kon helemaal niet zwemmen in de beek. We zagen ook iets groen op de kalk. Wat zou dat kunnen zijn? Het leek op kikkerdril.

De kalk is echt eng, het stinkt en eigenlijk willen we het niet meer achter onze school. Mensen gooien extra afval in de vieze beek.

We zijn nog steeds bereid om het te helpen proper maken.

Hopelijk krijgen we snel een antwoord.

Met vriendelijke groeten,

De kinderen van de TintelTuin

Freinetschool TintelTuin
Budingeweg, 2
3440 Zoutleeuw

Ondertussen zijn we een schooljaar verder en aardig wat opwinding, verbazing, brieven, vrije teksten, WWF2-krantjes en stank rijker. We plannen onze eerste ontdekkingstocht langs de beek om te zien hoe het staat met de belofte van de watermaatschappij. Helaas, de beek ziet er nog altijd even wit uit. We moeten het over een andere boeg gooien.

Wordt vervolgd ...⁹

Ik vind WWF leuk omdat ze de natuur redden. Thuis heb ik veel papieren waar uitleg en foto's van WWF, dieren en planten opstaan. Er zijn veel acties zoals Wereld dierendag op 4 oktober. WWF is in het Nederlands WNF, dat is de afkorting van Wereld Natuur Fonds. WWF is de afkorting van World Wildlife Fund.

Simon

⁹ Zie voor het vervolg op www.tinteltu.be.

33

nat

Hoofdstuk 2

Onderdompelen in een bad van taal

nat

nat

nat

nat

at

nat

DE
LIJN

De wereld om ons heen is vol beelden, vol taal

Al jong worden kinderen overspoeld door een aaneenschakeling van beelden en boodschappen, die allemaal onze aandacht vragen:

- teksten op kleren, op pakjes drank, de pindakaaspot en allerlei andere verpakkingen,
- in tijdschriften en reclamemateriaal,
- in allerlei boekjes, op tv,
- teksten op huizen, in winkels, op (vracht)auto's,
- in computerspelletjes.

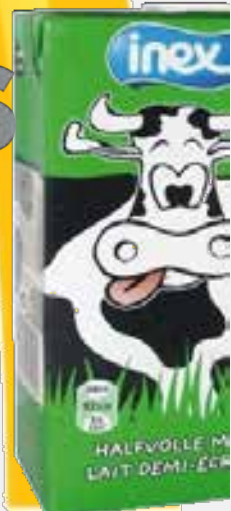
Geen kind kan er meer om heen, maar let op, het verschil in spontane belangstelling voor letters is groot.

ZONDER HAAT
STRAAT

NOS

2.1 Zorgen voor een taalrijke klas

Het werken met vrije teksten begint op school bij de kleuters.

Kleuters ontwikkelen hun taal in interactie met anderen. Je organiseert je onderwijs zo dat ze - net als in de wereld om ons heen - in de kleutergroep taal tegenkomen, veel taal in allerlei vormen en soorten. Taalactiviteiten in de groep die helpen en inspireren om ervaringen te bespreken, om sociale vaardigheden te verbeteren, om hun verbeelding te laten spreken en vat te krijgen op hun leefwereld. Ze horen klanken, woorden en zinnen. Ze kijken, luisteren, doen mee, doen na en gaan op taalverkenning. Omdat in deze functionele taalverwerving gesproken taal centraal staat, ben je steeds op zoek naar allerlei werkvormen waarbij kleuters ook schriftelijk taalgebruik zien en kunnen ontdekken.

Om te beginnen zien ze jou in de klas iedere dag geregeld op een betekenisvolle manier schrijven. Ook koppel je verhalen, afspraken en werk aan schrijfwervormen. Je lokaal raakt vol beelden, vol taal. Dit hoofdstuk is doorspekt met voorbeelden van deze 'schrijf'-activiteiten, die kleuters allemaal uitnodigen om mee te doen, om na te doen en uit te proberen.

de Lange Lat

Ook in de klas veel beelden, veel taal

Wat een kleuter zelf meebrengt aan taalontwikkeling wordt vooral bepaald door voor- en buitenschoolse taalervaringen: thuis, op de kinderopvang, op straat. Niet alle kinderen zien ouders boodschappenbriefjes maken, agenda's bijhouden, lezen en schrijven. Groot is het verschil in spontane belangstelling voor letters en lezen. Daar is wat aan te doen.

IS DIT OK
ja of nee?

Wanneer kinderen veel taal zien, wordt hun interesse haast vanzelf gewekt. Kinderen komen hun namen tegen: op de kapstok, op naamkaartjes, takenborden, dagplanningen, tekeningen, teksten, werkbladen, briefjes die meegaan ... Niet alleen de kinderen hebben een naam, alles in het lokaal heeft een naam. Kinderen komen taal tegen op het digi-bord, op affiches, in de correspondentie, bij allerhande taal-spelletjes, regels en afspraken worden gevisualiseerd, mooie uitspraken en weetjes worden opgeschreven.¹⁰

Pag. 34, 36, 42 en 70 zijn geïnspireerd door de Powerpoint *Natuurlijk taalleren* van Maddy Polfliet (2013).

Juf, wat schrijf je daar op

Kort na acht uur komen de eerste kinderen op school. Terwijl de rest langzaam binnendruppelt wordt er al veel verteld aan klasgenoten, aan jou en in het lokaal aanwezige ouders, broertjes en zusjes. Het zijn vaak kleine dingen die kinderen op dat moment bezighouden en waar ze enthousiast over vertellen. Jij bent gespitst op die verhalen en begint al een eerste selectie. Je weet welke kinderen weinig of juist veel vertellen, je kent hun achtergronden en je maakt keuzes over wat je onthouden wilt om er straks in de kring misschien op terug te komen. Als je in de eerste drukte de kans hebt om wat te noteren, krabbel je even een steekwoord. Dat is handig omdat er veel kinderen iets zeggen en tegelijk komen er ouders binnen met mededelingen, vragen of een heel verhaal.

Ieder kind komt op zijn eigen manier op gang. Er zijn kinderen die een werkhoek induiken, anderen bekijken lekker een boekje, gaan tekenen of kruipen alvast bij elkaar in de kring.

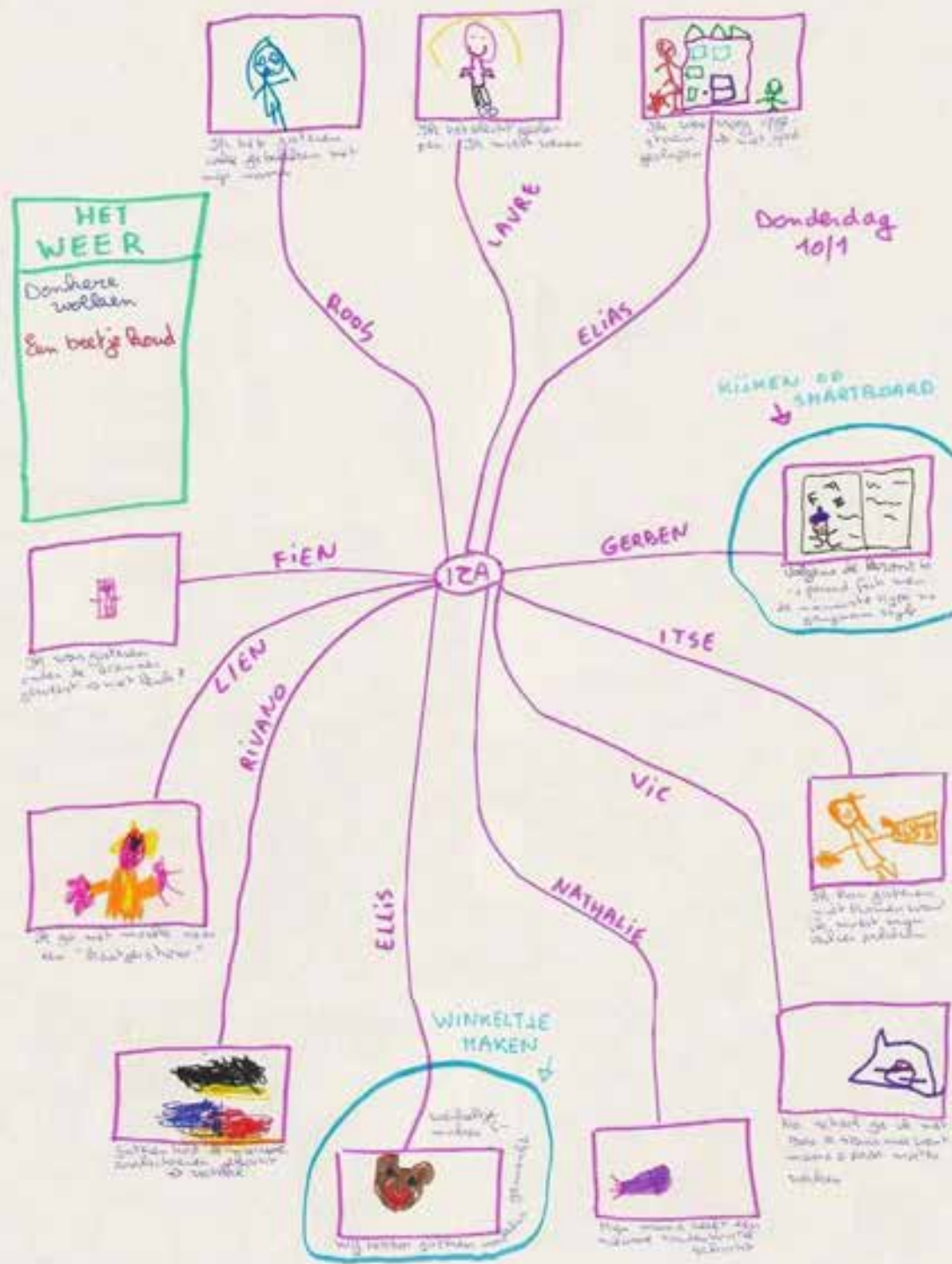
Als je de indruk hebt dat veel kinderen daar de tijd voor 'willen' hebben, wordt er nog niet direct met de kring begonnen. Jij gaat alvast in de kring zitten, gezellig even wat met kinderen kletsen, alvast een verhaaltje voorlezen of met elkaar een prentenboek bekijken ...

Schrijven tijdens het kringoverleg

Dan komen alle kinderen in de kring, ouders verlaten het lokaal. Je hebt een map op schoot om te noteren. Meegebrachte spullen worden getoond en bieden houvast om er wat bij te vertellen. Zeker als er vragen over worden gesteld, is het voor kinderen makkelijker om toe te lichten. Meestal stel jij een eerste vraag en lokt vragen van klasgenoten uit:

- waar dacht je aan toen dit gebeurde,
- op welke manieren kan dat nog meer,
- kun je een voorbeeld geven?

In het kringoverleg komen heel veel wisselende (taal)activiteiten aan bod. Naar aanleiding van wat kinderen meenemen/inbrengen, wordt er met elkaar gepraat, er wordt gezongen, er zijn rijmspelletjes, raadsels, er is

een toneelstukje, er wordt verteld over hun huisdieren en er komen allerlei begrippen aan bod. In een gezellige sfeer wordt met de belevingen van de kinderen een inspirerende start van de dag gemaakt.

Wie waarover vertelt, opmerkingen, dingen die opvallen, iets dat je te binnen schiet en afspraken die gemaakt worden ... je maakt tijdens de kring steeds aantekeningen op een groot stuk papier of in de klassenmap, duidelijk zichtbaar voor iedereen. En terwijl je schrijft zeg je telkens langzaam hardop en goed articulerend wat je noteert. Je koppelt letters aan de te onderscheiden klanken. Kinderen raken nogal eens in de war doordat leraren de begrippen letters en klanken door elkaar gebruiken. Het is nuttig om vanaf het begin duidelijk te zijn: sommige klanken schrijven we met meer letters.

Dat noteren is voor kinderen zeker een zichtbare kennismaking met zinvol schrijven in de groep. Kinderen werken mee aan het kringverslag door onder werktijd het grote verslagblad aan te vullen met hun tekeningetje.

Aan het einde van de kring wordt overlegd wie waarmee aan het werk gaat. Kinderen brengen onder woorden wat ze willen gaan doen, waar en met

- ¹¹ Het ene kind vertelt uitgebreid en het andere is in drie woorden klaar. In overleg met het kind spreek je dan af wat er opgeschreven wordt. Om de koppeling met de geschreven taal duidelijk te maken zeg je steeds hardop en goed articulerend wat je schrijft.

wie. Wanneer je de gemaakte afspraken tot slot nog een keer voorleest, krijgt het schrijven voor de kleuters nog meer betekenis:

- Wie werkt In de bouwhoek, verfhoek, ...hoek?
- Wie doet een onderzoek aan de werktafel?
- Wie werkt in zijn tekstenboek?
- Wie verdeelt het buitenspelmateriaal?
- Wie verzorgt het dagboek?

Ze hangen hun naamkaartje op de goede plek op het planbord. Daarop is direct te zien dat verschillende hoeken een maximum kennen. Vol is vol. Jij gaat op voorstellen in, inspireert en faciliteert:

- Wat ga je daar doen?
- Wat heb je nodig, weet je waar je het kunt vinden?
- Heb je van iemand hulp nodig; wie wil Rutger even helpen?
- Wil jij dat eventjes aan Petra uitleggen?

Weer schrijf je de afspraken op. Je geeft ook aan wie je het eerst gaat helpen. De kleuters weten waar ze aan toe zijn. De overgang van de kring naar het werk verloopt soepel. Ze zijn het gewend.

Schrijven tijdens het werk

Naast de korte krabbels tijdens het binnenlopen en de aantekeningen in de kring, maak je gedurende de hele dag korte aantekeningen over zaken die je opvallen. Vooral dingen waarvan je denkt: 'die onthoud ik wel', maar waarvan later blijkt dat je ze toch kwijt bent. Kinderen zien dat je iets noteert en dat roept vragen op: 'Juf, wat schrijf je daar op?' Ze ervaren dat er een koppeling bestaat tussen jouw schrijven en onderwerpen die later weer besproken worden.

Teksten schrijven bij tekeningen

Kleuters maken heel wat mee. Wanneer ze ergens vol van zijn, willen ze hierover in de klas vertellen, over spelen, over tekenen. Ze gaan steeds meer een verhaal of gebeurtenis tekenen. Tijdens of na het tekenen vertellen de kinderen aan jou wat het voorstelt, wat ze hebben mee-gemaakt. Ze willen zelf hun verhaal kwijt. Teken en is naast een

Vertel eens wat
over die berg?

ik ben van een hoge berg
gevallen.

Wat voelde je?

het doet pijn
ik ben verdrietig
ik ween.

Wat had je dan?

mama doet er 2 plakken op
dan ben ik terug blij.

Wat gebeurt
daarna?

jona
17-10-2011

verbeelding ook een vorm van communiceren en daarmee ligt een koppeling met schrijven voor de hand. Als je inschat dat een leerling belangstelling heeft voor geschreven taal, vraag je:

- Wat je me nu vertelt, zal ik dat bij je tekening schrijven?

Kinderen zien jou met klasgenoten teksten bij tekeningen schrijven en komen spontaan bij je - *Juf, wil je er bij mij ook wat bijschrijven?*

Het schrijven bij een tekening vraagt een 'vertrouwelijk' moment, waarvoor je even tijd neemt en rustig met het kind gaat zitten. Zo rustig als in een actieve klas mogelijk is. Wanneer dat niet direct lukt, bewaar je de tekening op een vaste plek om er op een geschikter ogenblik samen met het kind wat bij te schrijven. Hij weet dat wanneer zijn tekening daarbij ligt, hij vanzelf aan de beurt komt. Het is een vast ritueel met steevast een positieve reactie.

De goede vragen stellen

Wanneer je vraagt: '*Wat is dat?*' en je wijst op de tekening, komt er meestal een beschrijving van wat je zelf wel ongeveer kan zien. '*Dit is een spook.*' Dat zien klasgenoten wel, daarmee voeg je weinig of niets toe aan het verhaal van de tekening. Hoe krijg je de tekenaar nu naar de kern van zijn verhaal?

Wanneer je op zoek gaat naar feiten - *wie, wat, waar, wanneer* - en naar de beleving, heeft het kind een opening om vanuit zijn ervaring te vertellen:

- Wat is er met dat spookje?
- Wie waren er nog meer bij?

Als deze vragen nog niet uitnodigen tot vertellen, probeer je via een andere ingang een opening voor het gesprek te vinden:

- Waar ben je zelf op de tekening?
- Ik zie ook een poes, van wie is die poes en wat doet ze?

De leerling vertelt over de beleving waarover hij wilde tekenen. Zijn verhaal krijgt een andere wending wanneer je het kind naar z'n mening vraagt:

- Wat vond je ervan?
- Ben je het daar mee eens?

Jelle is aan het
vliegeren. Ik speel
met de bal.

Er komen een paar
vlinders langs.

Het meisje speelt met
de bal. het emi

het meisje speelt
met de bal.

Wanneer het kind over de tekening zegt

- Een meisje woont in het huis.

vraag je wie het meisje is.

De aanpassing met de naam Renske maakt het persoonlijker

- Renske woont in haar huis

Het is voor klasgenoten ook een andere zin, want Renske kennen ze wel.

Het zijn details die voor net dat beetje meer zorgen.

Een insteek die de tekst nog persoonlijker maakt, is om het kind naar zijn gevoel te vragen, naar vreugde, verdriet, angst, trots, boosheid, heimwee, veiligheid ...

- En wat voelde je toen?
- Waarom was je toen blij?

Emoties doen iets met de luisteraar. Teksten die ook over een gevoel gaan, roepen reacties op bij klasgenoten omdat ze erdoor geraakt worden. Hun leven is niet alleen doordrenkt van emoties, het wordt er ook door aangedreven. Al luisterend en pratend over teksten waarmee emoties worden opgeroepen ervaren kinderen hoe dit gebeurt.

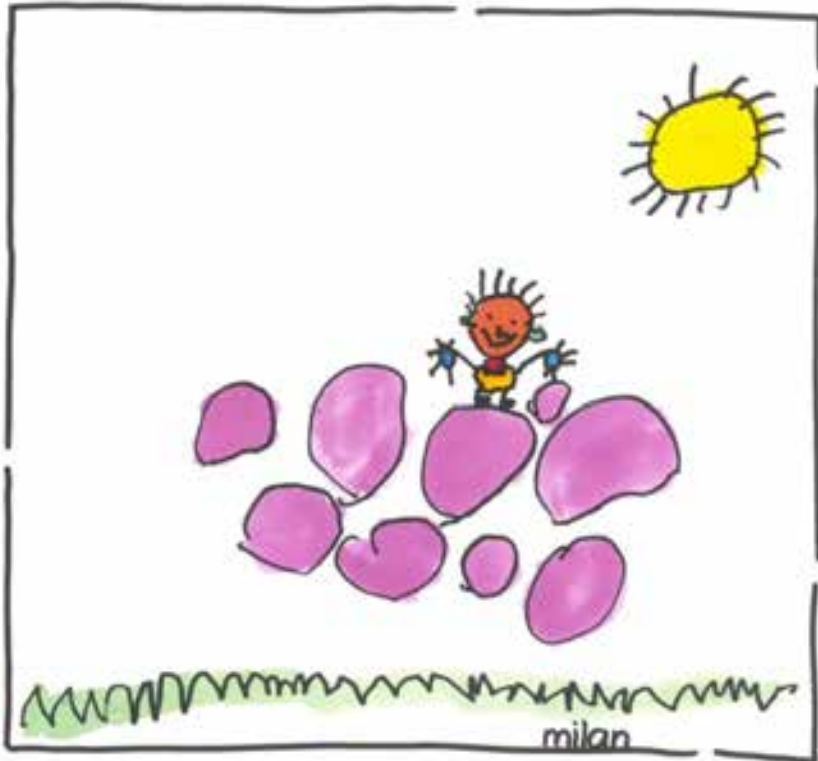
Zal ik dat opschrijven

Goede teksten gaan over jezelf, over ervaringen en het bekende.

Door betrokkenheid krijgen teksten direct zin en betekenis. Het ene kind vertelt uitgebreid en het andere is in drie woorden klaar.

Jij luistert goed en peilt reacties. Als een kind veel vertelt - waardoor de tekst echt te lang zou worden - probeer je als begeleider te structureren. Zodra je een idee hebt van de kern, zoek je hoe je het verhaal goed kan verwoorden en opschrijven. Je bent op zoek naar een nauwkeurige en 'spannende' zin bij het beeld. In de tekst zou je eigenlijk terug moeten kunnen lezen, waarom een kind het wil vertellen. Wanneer je op zoek gaat naar het echte verhaal van een kind, naar gegevens, feiten, een mening of gevoel, krijgt het 'gewone' - door jouw aandacht en inspanning - glans. Je probeert om het ritme van de spreektaal van het kind erin terug te laten komen. Dat is lang niet altijd eenvoudig. Jij doet een paar voorstellen. Wat klinkt beter ..... of .....?

We waren bij het hunebed en de zon scheen

zō hard dat mijn schmink er af zweette!

14

Wanneer je tekenvellen van een tekenkader voorziet, hebben kinderen een duidelijke plek om te tekenen en jij hebt een eigen ruimte om te schrijven.

Je intonatie bij deze zinnen is belangrijk. Vervolgens overleg je met elkaar over de formulering. Het gaat ook om mooie zinnen in meerdere betekenissen van het woord mooi:

- De inhoud is op een mooie manier beschreven.
- De zin is mooi wat betreft ritme en klank.

Zodra tekening en tekst elkaar harmonisch aanvullen, gaan ze beide beter smaken. Ook voor jou geldt dat oefening kunst baart. Door vanaf het begin steeds aan deze aspecten aandacht te besteden en daar met hen over te praten, ontwikkelen kinderen gevoel voor mooie taal.

Omdat het gaat om een emotionele binding met de tekst, komen er woorden in voor die ogenschijnlijk moeilijk zijn:

- brandweerwagen
- schmink

Je hoeft niet noodzakelijk korte, eenvoudige woorden te gebruiken, belangrijker is dat de tekst werkelijk wat vertelt, dat die weergeeft wat het kind echt bezighoudt, wat hem wezenlijk interesseert. Dat maakt het verder werken met de tekst boeiend.

Met één of een paar zinnen wordt duidelijk wat het kind bedoelt. Om de koppeling met de geschreven taal duidelijk te maken spreek je de zin telkens woord voor woord hardop uit, terwijl je schrijft. Tot slot kijk je samen of wat er staat klopt met wat de leerling wil vertellen. Het is belangrijk dat het kind wel steeds mee evalueert. Het blijft zijn tekst. Je leest de tekst nog eens, wijzend naar de woorden. Kinderen krijgen het gevoel dat ze ‘een echte tekst’ maken.

Tijdens dat lezen kan je ook proberen na te gaan welke woorden of welke letters al worden herkend. Omdat het leren sterk wordt beïnvloed door wat een leerling al weet, stem je je gesprek en begeleiding daarop af.

En soms gaat het andersom: een kleuter vertelt in de kring een heel mooi voorval of gebruikt een prachtige zin ... jij schrijft het op en daarna maakt hij er na de kring een illustratie bij. Dan komen er dus illustraties bij teksten.

Zorg voor de tekening

Wanneer jongere kinderen op grote vellen werken, is het zinnig om goed

Robin
dinsdag
4 april

Robin is gisteren met zijn moeder naar de geitenboerderij geweest. Daar liepen heel veel geiten. Het gaf een heleboel kabaal toen hij de stal inliep. De geiten schreeuwden allemaal door elkaar. Hij heeft ook gezien hoe een geit wordt gemolken. Al die geiten, dat moet wel veel melk geven. Daar maken ze kaas van. Robin vindt die kaas lekker.

te overwegen waar je bij deze tekeningen schrijft en hoe je dat doet. Je kan de tekst bijvoorbeeld ook op een strook schrijven en die onder de tekening plakken. Zodra het werk klaar is, komt het op de prikwand, op deuren en aan strakke draden. Het opgehangen werk wordt regelmatig ververst, want kinderen maken elke week tekenteksten en doen allerlei onderzoek. Wanneer al dit werk goed is te lezen, lezen en bekijken ze het, telkens weer.

In de regel zie je dat zodra kinderen een tekst als een nuttige bijdrage aan hun tekening ervaren, ze steeds vaker komen vragen of je er wat bij wil schrijven.

Een map vol kringverhalen

Als kinderen iets meebrengen of over ervaringen in de kring vertellen wordt er duidelijk aandacht aan besteed. Door jouw vragen ontstaan er gesprekken:

- Wat zouden jullie gedaan hebben?
- Hoe gaat dat precies, ik snap het nog niet helemaal?
- Ben je het met Maaïke eens? (Waarom wel / niet).

Een klein aantal onderwerpen uitgebreider bespreken werkt meestal beter dan heel veel onderwerpen een klein beetje. Jij maakt aan de hand van de onderwerpen en reacties van de groep keuzes.

Wat zal ik hierover opschrijven

Eén van de manieren om verder te werken naar aanleiding van een mooi gesprek is om de kern ervan op te schrijven in je klassenmap of op het digibord. Je overlegt met de kring over formuleringen.

- Dit is interessant. Zullen we hier wat over opschrijven?
Wat zal ik noteren?

Kinderen komen met voorstellen. Je zegt weer hardop wat je typt. Op het digibord verschijnt een tekst van enkele regels, die uitdrukking geeft aan wat er op dat moment leeft in de groep. Het zijn alledaagse verhalen over belangrijke dingen uit hun leven. Het moet een logische tekst worden. De ene keer kijk je bijvoorbeeld met elkaar of de eerste zin wel voldoende nieuwsgierig maakt. Een andere keer bekijk je het slot beter.

Annelies is buiten.
Er staat een vis-
senkom.
Er vliegen twee
elfjes in de lucht
en het waait bui-
ten

Annelies is buiten.
Er staat een viskom.
Er vliegen twee elfjes
in de lucht
en het waait buiten.
Toen kwam mama thuis.

Een volgende keer besteed je meer aandacht aan een pakkende titel. Je leest de uiteindelijke tekst voor. Daarna vraag je aan de 'verteller' van het verhaal: Vind je het zo goed geschreven, was dit je verhaal?

Steeds schrijf je op de pagina de naam van het kind, de dag van de week en de datum. Daaronder de tekst die je met elkaar in de kring schrijft. Na de kring maakt de kleuter er een illustratie bij, plakt er een foto in of ...

Je hangt de pagina -sterk uitgegroot- aan de muur. Tot slot gaat de eindversie op de blog en in een map met eerdere kringverhalen. Die map ligt open op een vaste plek. Deze teksten vormen mede het collectief tekstgeheugen van de groep en worden door de kinderen op verschillende momenten nog eens op hun gemak bekeken en gelezen. En omdat het een gezamenlijke tekst is, gaat 'lezen' en nog eens lezen eenvoudiger. Ze zijn bovendien een hulp bij het schrijven van nieuwe teksten.

Een eigen levensboek

Je maakt op eenzelfde manier ook teksten met kinderen voor hun eigen tekstenboek. De kleuter zit bij je aan tafel en je stelt hem vragen:

- naar aanleiding van iets dat hij bij het binnenlopen heeft verteld,
- over het kasteel dat hij in de bouwhoek heeft gemaakt,
- over iets dat hij op het plein heeft beleefd.

Het kind vertelt. Jij vraagt door en als het verhaal duidelijk is, vat je samen en schrijft. Bij sommige kinderen schrijf je een symbool of tekeningetje boven een woord in de tekst. Of je gebruikt vaste kleuren voor steeds terugkerende woorden. Anderen herkennen vlot zulke korte woorden. Die hebben geen extra ondersteuning in de tekst nodig.

Soms maak je met vier of vijf kleuters samen een tekst. Als je het resultaat vervolgens een paar keer print, maken ze ieder hun eigen illustratie en brengen ze de pagina allemaal in hun eigen tekstenmap op. Zodra het kind er een illustratie bij gemaakt heeft, er een foto onder heeft geplakt... kortom als het werk klaar is wordt de bladzijde in de eerstvolgende kring getoond.

papa op zijn werk

hij werkt op de computer

er werken nog mensen bij papa

ik ga nooit mee met papa

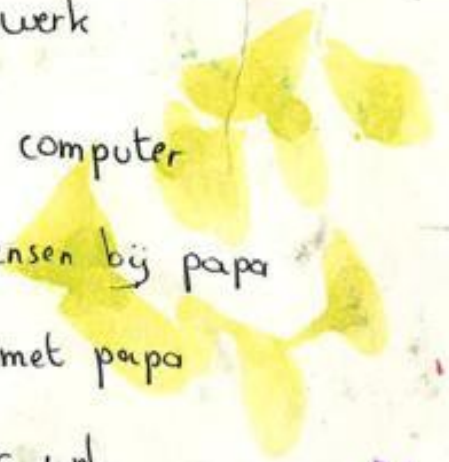
maar ik wil het wel.

K

San
5 sept. 2011.

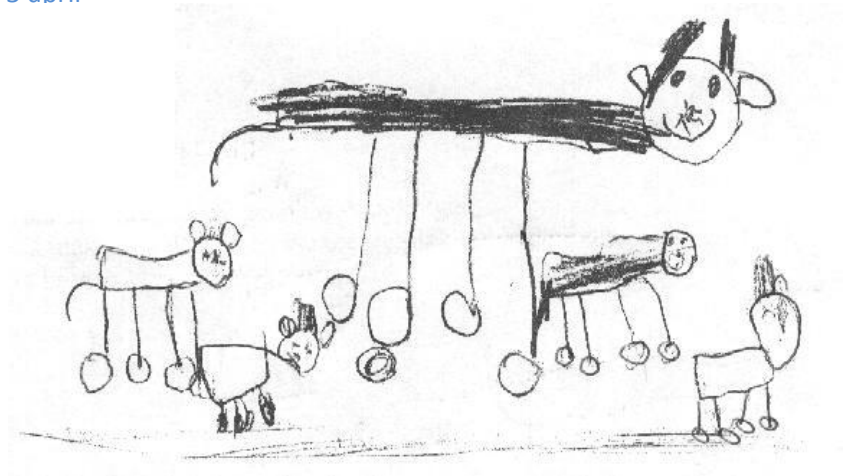
ik

ik

Vrijdag
5 april

Op de boerderij kun je veel soorten dieren hebben

Gisteren vier april gingen we naar Baarlo. Nou, dat was me een tochtje ... wat een wind! Je blies zowat van de dijk.

Toen we aankwamen moesten we met onze laarzen in een ontsmettingsbak. We speelden eerst nog wat. Daarna werden we in groepjes verdeeld en rondgeleid. Op de boerderij hebben ze heel wat dieren zoals koeien, pinken en kalfjes, een paar schapen en vier poezen. Ze hebben geen hond.

Het was net of een koe op ons had gewacht, want ... op het moment dat wij er waren werd er een kalf geboren. Het was een meisje. Dat was heel leuk en vooral mooi om te zien. Het was allemaal heel leuk en interessant. We vonden het heeeeeeeel jammer dat we weer weg moesten. We waren graag nog wat langer gebleven. Het was een perfecte middag! Jan en Johanna de Boer, bedankt voor al de verhalen en de hele leuke middag.

Verschillende levensboeken liggen opengeslagen op het speciale leesrek. Daardoor kijken en 'lezen' klasgenoten geregeld in elkaars tekstenboek. De tekst van deze week hangt of staat op een speciale plaats in de gang. De kinderen zijn er trots op en dat stimuleert hen bij hun werk. Zeker in het begin stel jij aan de kring voor welke tekst op deze plek komt.

Je houdt bij de keus rekening met:

- de actualiteit (sportdag, feestdag),
- een kind dat wat aandacht nodig heeft,
- de verzorging van de pagina.

Wie wat bewaart, die heeft wat

Levensboeken kunnen mee naar de volgende groep. Een vol boek gaat mee naar huis. Voordat dat gebeurt scan je een paar mooie bladzijden om in een portfolio¹⁵ te steken of een bestand '*mooi werk*'. Dat wordt een verzameling waar de kleuter en jij nog veel plezier aan zullen beleven.

Een tekst van de hele groep

Naar aanleiding van een wandeling met de groep, een toneelvoorstelling of iets anders dat je met elkaar hebt beleefd, schrijf je in grote of kleine kring een groepsverslag. Na een eerste oriëntatie van wat er zoal in moet komen - je typt snel wat steekwoorden bij opmerkingen die voorbijkomen - verschijnt het verhaal zin voor zin op het bord.

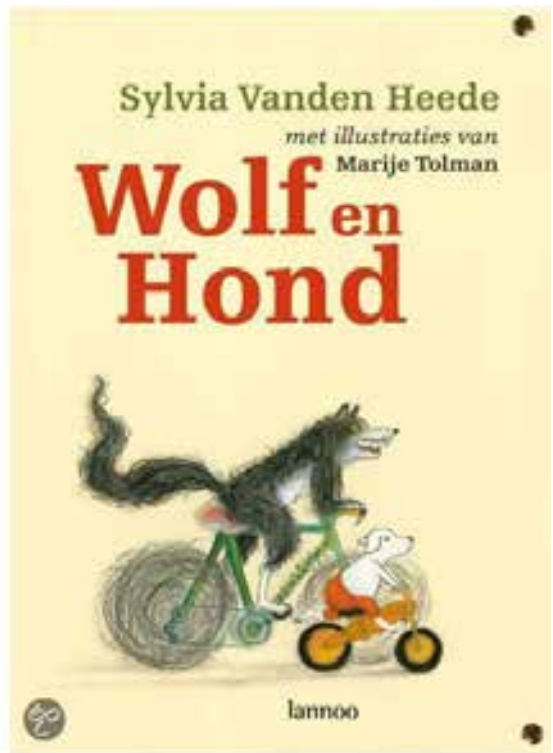
Kunnen we precies opschrijven wat we willen vertellen

Terwijl je typt, spreek je weer klank voor klank mee met wat je schrijft. Ze zien de tekst woord voor woord in beeld komen. Is die zin zo wel mooi en hebben we daar niet een ander woord voor? De kinderen raken met elkaar in gesprek over mogelijke formuleringen. Ze spelen met zinnen en stukken van een zin. De woordvolgorde wordt soms aangepast. Groeps-genoten doen hardop denkend dingen voor. Woorden worden nog eens bekeken. Er komen synoniemen. Verschillende oplossingen noem je na elkaar op. Ze overleggen over wat beter klinkt.

---

¹⁵ Zie voor portfolio blz. 267

boek
van
de
week

Dat het niet in een sfeer van 'goed of fout' gaat, is geruststellend. Het gaat om het wikken en wegen wat mooier klinkt en welk woord beter past. Gebaseerd op suggesties van klasgenoten worden details aangescherpt. Voorstellen worden tegen elkaar afgewogen. Gezonde twijfel hoort bij het zoeken naar goede beschrijvingen. Zodra de tekst klaar is, lees je die hardop voor om te horen of alles goed loopt.

Een groeiend referentiekader

Dan wordt hij groot geprint. Een paar kinderen zorgen voor een passende illustratie en hangen de eindversie goed zichtbaar in of bij het lokaal. Omdat ze uitvoerig met elkaar over de inhoud hebben gepraat, is de betekenis ervan duidelijk. Leerlingen herkennen teksten ook nog aan de kleur waarin hij is geprint, de illustratie, het lettertype en de plek waar hij is opgehangen. Het is veel meer dan een herinnering aan de gezamenlijke belevenis. De groeiende hoeveelheid eigen taal in het lokaal vormt een concreet referentiekader. Kinderen gaan deze voorbeelden gebruiken voor ervaringen die ze zelf willen verwoorden in hun eigen tekstschriften.

De lees- en taalhoek

In de boekenkast staat een steeds wisselende en met zorg samengestelde collectie aangevuld met boeken over onderwerpen waar de groep mee bezig is. Er verschijnen vandaag de dag zoveel mooie boeken dat het niet zo moeilijk moet zijn om in samenwerking met de bibliotheek en deskundige collega's voor een rijk aanbod in iedere groep te zorgen.

Variatie in genre en thematiek

Het gaat om prentenboeken, voorleesboeken, zelfgemaakte boeken, fotoboeken, rijmpjes en versjes, luisterboeken, telboeken, zoekboeken, boeken over vormen, strips, een krat met weekbladen, boeken met repeteeverhalen met vraag en antwoordspel. Je zorgt ook voor eenvoudige informatieve boeken, gedichtenbundels en een kleuterwoordenboek.

Om dicht bij de leefwereld van de kleuters in je groep te komen kan je met hen zelf bespreken waarover ze boeken in de klas zouden willen hebben.

16

Een trotskist

In de leeshoek staat ook een kist gevuld met veel eigen teksten. Mooie eindversies waar ze mee willen pronken, gescand, op stevig Papier geprint en gelamineerd.

Wat houdt hen bezig? Het is ook heel handig om te overleggen met de plaatselijke jeugdbibliothecaris. Die kent de buurt en met een beetje geluk verschillende kinderen uit je groep. Ze is vooral ook op de hoogte van nieuwe en passende boeken.

In de leeshoek ligt een knuffel die bij het boek van de week hoort. De kaft van dat boek is gescand en een printje hangt op het prikbord naast tekeningen van kinderen over het boek.

Op dat bord hangen ook een paar prachtige posters van kinderboeken.

In de leeshoek staat een krat met brochures en catalogi. Er staat een bak kaarten waarop liedjes en versjes zijn geprint die de kinderen in de groep veel zingen en opzeggen.

Om lekker te lezen staat er een leunstoel of bank en/of er liggen vrolijk gekleurde kussens. Kleuters genieten van een leeshoek waar ze zich lekker in kunnen terugtrekken, waar ze allerlei boeken zelf kunnen pakken om in te grasduinen en vrij te kunnen 'lezen'.

ik wil naar de
circusschool.
ik hoop dat ik
het goed zal
doen.

Ondersteunend materiaal

Vlak bij de boekenkast staat de kast met de taalspullen. Hulpmiddelen die kinderen mogelijkheden geven om te werken in verschillende stadia van hun ontwikkeling: papier en schrijfmaterialen, dvd's met (eigen) verhalen, versjes en gedichten, stempelletters, een linkprint, legoletters, magnetische letters, voelletters, omtrekletters, klik-klak-bordjes, een bakje met eenvoudige recepten van gerechten die de kinderen lekker vinden en mappen met inspirerend werk van klasgenoten. Ook staat er een doos waar de groep allerlei afbeeldingen in doet die met een afgesproken letter beginnen. Doosjes zijn weer voorzien van etiketten en alles staat klaar voor zelfstandig gebruik. Er hangt een (magnetisch) bord waarop telkens een andere tekst is te lezen.

Lekker veel voorlezen

Kinderen kunnen niet genoeg worden voorgelezen. Samen een boekje lezen en plaatjes bekijken is vaak heerlijk en rustgevend. Wanneer je met elkaar over de voorgelezen bladzijde of het voorgelezen boekje praat, gaan kleuters het verhaal beter begrijpen. Met hen praten over prentenboeken is een magnifiek middel om de taalontwikkeling te bevorderen. Vooral verhalen met spannende elementen, onverwachte gebeurtenissen of komische momenten houden de aandacht vast en prikkelen kleuters om er van alles over te vragen en te zeggen. Wanneer een verhaal raak is, gaan kleuters er geregeld bij staan. Ze luisteren met hun hele lijf.

Voorlezen, ja en ze kijken natuurlijk wel mee naar de vreemde krabbels die we zinnen en woorden noemen. Vanuit dit soort ervaringen groeit bijna vanzelfsprekend de behoefte om deze 'letters' ook te kunnen lezen en schrijven. De manier waarop je met hen over boeken praat - de kwaliteit van de interactie - is van betekenis voor de effectiviteit van deze taalstimulering. Het werken met prentenboeken is een uitgelezen middel om verhaalbegrip, mondelinge taal en woordenschat te ontwikkelen en kinderen in aanraking te brengen met de wereld van gedrukte verhalen.¹⁸

¹⁸ Verhoeven, L. en C. Aarnoutse (2000). *Geletterdheid in ontwikkelingsperspectief: Introductie. Pedagogische Studiën*, 77, 278-289.

Voorlezen kun je nooit genoeg

Wanneer een boek is voorgelezen, leg je het op een duidelijke en vaste plek in je lokaal. Ze willen het voorgelezen boek vaak zelf ook nog ‘lezen’.

De digitale ontwikkelingen gaan snel en vooral prentenboeken lenen zich voor bewerkingen. Er komen steeds meer ‘levende’ boeken.²⁰ Het werken met digitale prentenboeken is inmiddels onderzocht. Bij een goed gebruik blijkt de woordenschat te groeien, de zinsbouw te verbeteren, laat het een diepere kennis ontstaan en zorgt er in een aantal gevallen voor dat het zelfvertrouwen toeneemt. Daarbij valt op dat er verschillen zijn in gebruik tussen meisjes en jongens. Jongens lezen anders dan meisjes, formuleren anders en maken op een andere manier gebruik van het digitale gereedschap.²¹

²⁰ Meer informatie is te vinden op www.fundels.be of Zoek onder *levende boeken*

²¹ J. Bronkhorst, *Basisboek ICT-didactiek*, Baarn 2005.

Een boekje kan heel eenvoudig worden samengesteld. Een paar vierkante velletjes van verschillende kleuren met een mooie tekening op ieder blaadje. Tekst bij de tekeningen en nietjes er in. Veel voorkomend zijn de A4 blaadjes dubbel gevouwen met twee nietjes in de rug.

Eigen boeken maken deel 1

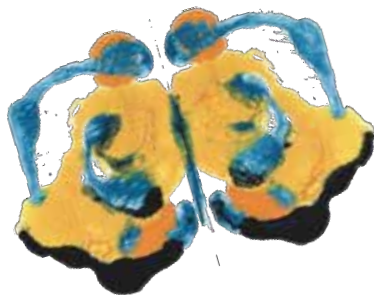
Dan fladdert er ineens een vlinder door het lokaal. Hij kan de weg naar buiten duidelijk niet vinden. Een groeiende groep kleuters is een en al aandacht. Het gesprek gaat over vlinders en allerlei verschillende kleuren. Ze hebben allemaal wel wat te vertellen. Het gefladder spreekt kinderen duidelijk aan.

Aan het eind van de morgen lees je voor uit *Rupsje Nooitgenoeg*. Na het gesprek dat volgt, vraag je wie 's middags een blad wil maken voor een boekje over de vlinder. Ongeveer de helft van de groep gaat meedoen.

's Middags gaan ze aan het werk. Op de werktafel ligt papier. Daarop maken ze een tekening van een vlinder. Een groepje gaat aan het experimenteren met verf en dubbelgevouwen papier. Met deze 'vouwtruc' verkennen de kinderen het spiegelbeeld van vlindervleugels. Rupsen en vlinders lenen zich door hun vorm, kleuren en beweging makkelijk voor verschillende expressievormen. In de taalkast ligt materiaal om er een tekst bij te maken. Je schrijft zo hier en daar een woord of zin voor op een kladblaadje. Twee leerlingen maken hun tekening met behulp van een tekenprogramma op de computer. Een paar kleuters helpen elkaar met stempelen. Je maakt zelf ook een bladzijde.

In de eindkring worden de resultaten getoond. Ze zijn prachtig. De kinderen 'lezen' (samen met jou) hun teksten voor:

- Er zit een vlinder in de klas.
- Ik vind gele vlinders mooi.
- Een rups is een hele jonge vlinder.
- Vlinder.
- Ik ben een beetje bang als de vlinder vliegt.
- De vleugels zijn gelijk.
- Onze poes vangt iedere keer vlinders.
- Rupsje Nooitgenoeg heeft nooit genoeg.
- ...

Met een mooi ringbandje of met een perforator en een lintje maak je er een boekje van dat op de leesplank komt te liggen.

Een draaiboek. Tekeningen van, in dit geval, dieren op stevig papier in drieën snijden, tekst er op plakken en plastificeren. Wanneer van te voren staat aangegeven waar het lijf moet komen, maak je er een mooi draaiboek van.

Een eigen boekje samenstellen kan op veel manieren. De rug met nietjes kan nog afgeplakt worden met gekleurd tape (te koop in de bouwmarkt). Wanneer de school een bindapparaat heeft ziet het album er nog verzorgder uit. Maar een draadje door de rug naaien gaat ook prima.

Een harmonicaboek. Leg stukken stevig karton naast elkaar, dun latje er tussen (dan vouw je het straks makkelijker dicht) en dan de stukken aan elkaar plakken met boekbinderslinnen en boekbinderslijm. Opegevouwen en rechtopstaand op een kast levert een prachtige blik op tekeningen en teksten.

Een uitklapboek. Twee blz. vormen samen één tekening. Of je maakt een boekje op A5 formaat, waarbij je elke blz. apart kan openslaan.

Een boekrol. De kinderen leggen alle tekeningen in de lengte achter elkaar tegen b v een plint. Je plakt ze aan elkaar en bevestigt de uiteinden elk aan een stok.

Een vormenboek. Een boek kan rechthoekig zijn, maar evengoed rond, stervormig, lettervormig of in de vorm van je huis of de school.

Een waaiërboek. Printen op stevig papier. Deze stapel in één hoek met een splitpen vastmaken. Verandering van spijs doet lezen

Een lapbook is een kartonnen opbergmap waarin op een creatieve manier informatie wordt getoond met een verzameling van miniboekjes, klepjes en ander gevouwen materiaal, waarin ruimte is voor tekeningen, teksten, info ...²³

Wanneer de groep naar de geitenboerderij is geweest, worden er veel tekeningen over geiten gemaakt. Er worden zinnetjes en woorden rond geiten gestempeld. Een paar geprinte foto's van het bezoek erbij, aangevuld met enkele zinnen (door jou geschreven of door kinderen gestempeld). Daarmee heb je weer even de kans om het met kleuters over taal te hebben. Je bedenkt met de groep de titel. Bijvoorbeeld door één fraaie zin, een paar woorden of een uitspraak te gebruiken die in het boekje staat. Zeker als je er telkens serieus mee omgaat, ontstaat er behoefte om het zo goed mogelijk te maken.

Goed gedaan

Ze laten het resultaat parmantig in andere groepen zien. Kleuters zijn trots als kinderen uit hogere groepen naar hen luisteren en applaudisseren voor het boekje dat ze maakten. Opgewonden komen ze terug van de presentatie. Het boekje komt weer goed zichtbaar op de leesplank te liggen naast andere zelfgemaakte boekjes. Omdat deze boekjes over hun eigen belevenissen gaan, worden ze graag gepakt en gelezen, gelezen en nog eens gelezen. Er zit iets van hen zelf in. Ze houden iets moois en tastbaars over en kinderen raken al werkend vertrouwd met boeken.

Eigen boeken in soorten en maten

Het werken aan een boekje wordt soms in de kring afgesproken, een themaboekje ontstaat ook spontaan, er zijn tal van mogelijkheden:

- **Een week werk.** Als in de groep aan verschillende onderwerpen wordt gewerkt, wordt er in een week heel wat geproduceerd. Als je materiaal dat ze mee naar huis willen nemen, kopieert, scant of fotografeert is het makkelijk te bundelen, tekst er bij, nietjes er in of een ringbandje en er ligt vrijdag een album in de eindkring.
- **Het hobbyboek van de groep.** De leerlingen die mee willen doen tekenen, schrijven, en plakken over hun hobby. Foto's er bij.
- **Feestboek.** Een bundel met allemaal werk van de kinderen over de voorpret, gecompleteerd met foto's, tekeningen en verhalen over het feest. Het samenstellen en lezen zorgt voor de napret.

- Het boek over de huizen waarin we wonen.

Dit is mijn huis.

Ik woon er samen met mijn broer, mijn moeder en mijn vader.

Vroeger lag het buiten de zeedijk, maar het was al wel land. Alleen als het hoog water was, dan liep het land onder water. Nu staat mijn huis er. Maar als het randmeer er komt, dan gaat mijn huis misschien weer weg en dan is het weer net zoals vroeger. Ik hoop dat er geen randmeer komt, want ik wil niet weer verhuizen. Maar als het komt, denk ik dat ik al uit huis ben. Het is best een groot huis. De loods die achter het huis staat verhuurt papa aan andere mensen. Tegenover ons huis is ook weer een loods (dat kan je niet zien op deze foto). In die loods werkt mijn vader. Hij hoeft alleen maar de straat over te steken en dan is hij al bij zijn werk.

Daphne

- **Het afsprakenboek.** Iedere afspraak die in de kring wordt gemaakt en de groep betreft of een groot gedeelte daarvan, krijgt een eigen blad-zijde. De afspraak wordt goed leesbaar geprint, foto of illustratie er bij. Het boek groeit langzaam in de loop van het jaar.
- **Het boek over onze lievelingsdieren.** Renske leest in de kring een tekst over haar zebraverzameling en vertelt dat ze al eens door haar lievelingsdier is gebeten. En dan gaat het los. Wat is je lievelingsdier? Heel wat kinderen hebben er een. Een collage, tekst er bij met daarin vooral waarom het juist dit dier is.
- **Ons eigen woordenboek.** Voor elke letter uit het alfabet is één bladzijde, waarop het zelfbedachte woord staat dat met die letter begint. Tekenen, fotograferen, plakken, stempelen, een letterschilderij ...
- **Een dromenboek.** Elk kind dat mee wil doen maakt één bladzijde over een eigen droom. Tekenen, stempelen, knippen en plakken ... Je maakt zelf ook weer een bladzijde.
- **Het knuffelboek.** Iedere leerling maakt een foto van zijn lievelingsknuffel. Een verhaal er bij. Wanneer gekregen, van wie en waarom is juist deze de lieveling ...
- **Het boek van mijn familie.** Over je broertje, je zusje, je vader, je moeder. Je opa en oma, ooms en tantes, lievelingsneef, al je huisdieren ... hoe ver wil je gaan? Tekenen, foto's en verhalen vertellen.²⁴
- **Boek over HET boek.** Iedere leerling die mee wil doen krijgt één blz. om wat te schrijven en te maken over zijn leukste lievelingsboek. Waarom dit boek en wie maakte het, scan de kaft of een illustratie, of nog liever ... maak er zelf een tekening bij.
- Zelf een levend digitaal boek maken met bewegend beeld en geluid behoort nu tot de mogelijkheden. Laat bijvoorbeeld - wanneer je dat zelf niet zo goed in bent - een ict-vaardige stagiair maar eens experimenteren met een groepje kinderen. De kinderen natuurlijk aan de knoppen en de student ernaast voor ondersteuning, overleg en advies.

---

²⁴ <http://hobby.blog.nl/2012/04/16/hoe-klein-boekje-en-miniboek-maken/>
Op Pinterest vind je verschillende modellen vouwboekjes onder 'foldables'.

APR. Otto
Billie
Norah

Paraplu

parasol

van plastic
gemaakt

Klein

Kan je
vast houden

Kan je mak
snel onder
Kan je
alleen onder

Staat ergens
in, is

- **Een schoolreisboek.** Wanneer je kinderen laat tekenen en schrijven met de vraag - *wil je wat maken over onze schoolreis* - krijg je meer van hetzelfde, vaak vergelijkbare oppervlakkige opsommingen. Wanneer je leerlingen vraagt om voor ons verslag precies en gedetailleerd over één kleine gebeurtenis te schrijven (in woorden die hun ervaring het meest duidelijk weergeven), wordt die gebeurtenis uitvergroot. Kinderen gaan nauwkeuriger schrijven en de teksten zijn bij het voorlezen uiteenlopend en interessanter. Daarmee wordt het een boek waar ze nog regelmatig in bladeren.
- **Ons groot verzamelingenboek.** Kinderen verzamelen heel wat af en over je verzameling valt veel te vertellen. En wanneer ze zelf niets verzamelen, hebben ze ook nog de verzameling prentenboeken, de verzameling kinderen met een rode jas en de verzameling kinderen met een bril, de verzameling niet-Nederlandstalige klasgenoten of misschien ook een verzameling meesters en juffen. Er is weer veel te schrijven.
- Zo maak je **een kookboekje met recepten** die door kinderen van de groep met een moeder in school worden klaargemaakt. Foto's er bij van de kinderen die in de verschillende fases aan het werk zijn. Commentaar er bij hoe lekker het was (misschien wel met een grafiekje). En telkens wordt er 'een recept' toegevoegd.

Tekst bij onderzoek

Zodra in de kring wordt besloten dat Otto, Billie en Norah gaan uitzoeken wat nu precies het verschil is tussen een parasol en een paraplu, pak je een daarvoor klaarliggende strook papier. Daarop noteer je de drie namen van de onderzoekers en schrijft boven de linker kolom paraplu en boven de rechter parasol. Je spreekt de verschillen tussen de beide woorden duidelijk uit, terwijl je schrijft. Tijdens hun onderzoek tekenen de kleuters hun ontdekkingen in de kolommen. Wanneer je even tijd hebt, schrijft jij er bij wat de leerlingen vertellen. Bij hun presentatie hebben ze ondersteuning van deze aantekeningen.

KLAS ROZEMARIJN

WEERSPIEGELING   BLINKENDE BLOEEMS   MÉLI-MÉLO

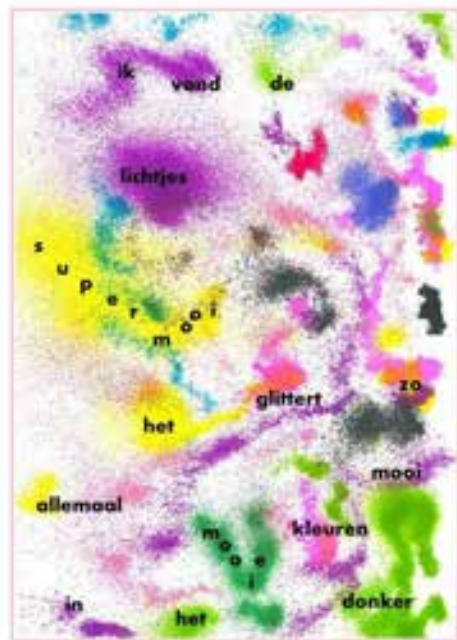

17

DGC

winterwandeling !

Het was vrijdag -1°C. Toch wel een beetje mooi.
We gingen kijken naar de kerstversiering op/aan/round de huizen in de buurt.
Bij 's huis staken we zelfs alle lichtjes aan terwijl we stonden te kijken!
En bij de bakker mochten we in de slaan en kregen we een abouoofastje!

VOORRAADKAST

- december 2012
- november 2012
- juni 2012
- mei 2012
- april 2012
- februari 2012
- januari 2012
- december 2011
- november 2011
- oktober 2011
- september 2011
- augustus 2011
- juli 2011
- juni 2011
- mei 2011

DE WERELD IN 26 LETTERS

actua hout cfaa illustraties
kring muziek natuur onderzoek
qua taal techniek tekst
uitstap varia vrije
werktijd wiskunde

Tekst in de tentoonstelling

Wanneer kinderen in de kleutergroep een thematafel inrichten, zorg je er voor dat er mooie gestempelde, geprinte woorden en zinnen in de tentoonstelling komen. Je overlegt met de samenstellers over die zinnen en woorden. Je schrijft ze voor, zodat leerlingen ze zelf met de linkprint kunnen stempelen of op een tekstverwerker kunnen typen. Je gaat op zoek naar lees- en kijkboeken die bij het onderwerp passen. Het thema staat in de klasse(n)krant of op de blog, waardoor enkele kinderen ook boeken mee van huis nemen. Een mailtje naar de ouders werkt ook heel goed. Deze boeken worden weer gebruikt om na te tekenen, om woorden na te stempelen of om lekker in te bladeren en weg te dromen.

Teksten in dagboek, krant en blog deel 1

In iedere groep gebeurt veel. Het is de moeite waard om daar boeiende, opvallende, grappige, gekke dingen van vast te leggen.

In een groot plakboek of misschien liever in een losbladige map komen teksten en tekeningen, printjes, uitspraken van kinderen, grote en kleine gebeurtenissen van die dag. Er wordt met de kinderen overlegd wat er in het dagboek komt. Kleuters nemen geregeld zelf foto's om de bladzijden levendiger te maken. Als je die pagina aan het eind van de dag op de blog van de klas zet, kunnen familie, vrienden en correspondenten makkelijk meelesen en de klas van tips en commentaar voorzien.

Een blog werkt snel en direct. Jonge kinderen hoeven niet lang op een reactie te wachten.

egelkrant

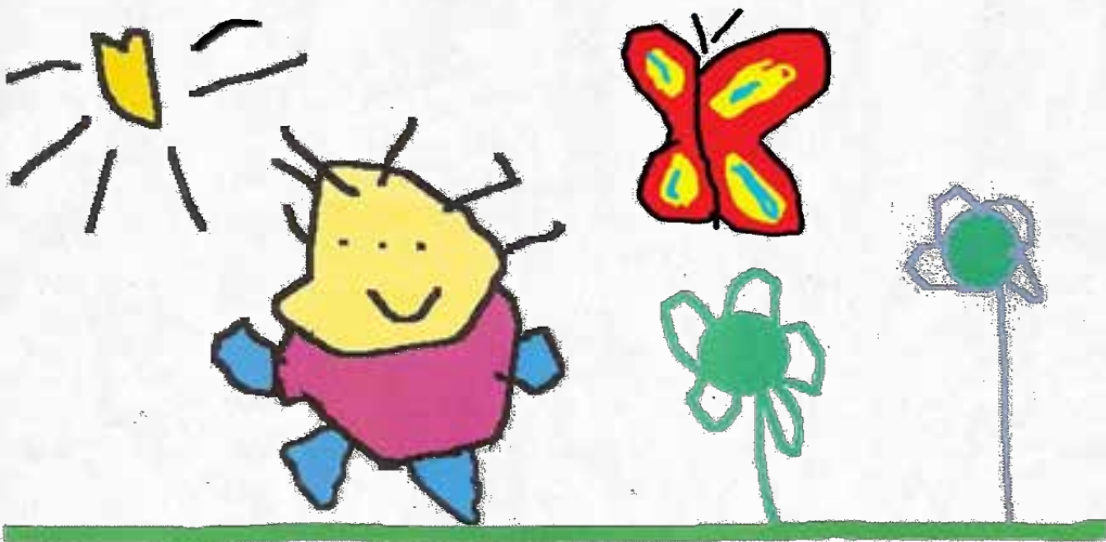
klassenkrant van de kleutergroep van obs de Rolpaal tweede jaargang nummer 23

Onze speurneus Gerco vond een vlinder en een huismoeder in ons lokaal! Een uitstervende soort onder het mensenras? Nee, nee... een exemplaar van een soort in de mottenfamilie. En zoals het een goede moeder betaamt, had de mot een lekker knus coconnetje gemaakt. Dat was een mooie aanleiding om het te hebben over vlinders, rupsen en hun huisjes ... het bracht de kleuters aan het denken: waar wonen andere dieren? Wat zijn die donkere hoopjes aarde in ons grasveld? Zijn er nog beestjes die een huisje onder de grond hebben?

En al het onderzoek wordt ondersteund door prachtige tekeningen, ze zijn op weg om kunstenaars te worden. Om te inspireren zoek ik iedere dag een ander gek dier op internet en allerlei materiaal uit de tuin. Een kritische blik leren ze door kunstwerken te bespreken. Elk kind mag zijn idee geven over een kunstwerk. De klas is ondertussen omgetoverd tot een waar atelier. Ik heb de bedrijvigheden op foto vastgelegd, het resultaat is ontroerend mooi. Kom gerust eens een kijkje nemen in onze groep!

Gezocht: de pruik van Pipi Langkous! Heb je hem thuis nog op een vergeten plekje liggen of heb een vergelijkbaar modelletje, of heb je een tip?

ik ben op zoek naar het huis van deze vlinder

Elke dag zet een leerling één foto op de blog van iets dat de groep mooi, leuk, bijzonder of gek vindt. Kinderen delen daarmee iets dat ze de moeite waard vinden met anderen, ook met mensen die ze nog nooit hebben ontmoet. Het zijn kleine inkijkjes in het leven en werken van je groep en wie weet waartoe het weer inspireert. Zodra lezers gaan reageren wordt het nog leuker.

Kleurrijke eigen kranten

Voor het illustreren van een krant staan in de knutselhoek de nodige materialen die ze zelf kunnen pakken. Daarvoor moet die kast wel overzichtelijk genoeg zijn ingericht. Je zorgt samen met de kinderen voor een goede planning, waardoor ze voldoende tijd hebben om een illustratie zorgvuldig af te maken. Af en toe bied je een nieuwe techniek aan.

Ook introduceer je een programma als bijvoorbeeld Paint. Eerst leg je op het digibord aan een groepje alleen de knoppen van het dikke potlood en het invullen met kleurvlakken. Het gaat bij kinderen verbluffend snel en de vaardige kinderen vogelen al vlot uit wat andere knoppen doen.

Het regent. Ik ga naar de kapper. Ik laat alleen mijn pony knippen want die is te lang.

Daphne Koopmans

Dit is ons stapelbed. Ik lig bovenin en Lucia onderin. Het is pikdonker.

Jan

Wanneer een kleuter de tekening af heeft, typ je er in overleg met hem een tekst bij op precies dezelfde manier als je teksten bij tekeningen schrijft. Sommige kinderen proberen het zelf. Veranderingen zijn immers vlot aangebracht. Aan het einde van de week voeg je enkele bestanden samen in het bestand van de klassenkrant.

Terugblikken en geïnspireerd verder

Bij het opstarten van de pc's in je groep komt steevast de eigen blog op de schermen. Wanneer de blog aan het begin van de nieuwe dag op het digibord staat, is de koppeling met de vorige dag snel gemaakt. Je leest in de ochtendkring enkele stukjes nog een keer voor. Kinderen pakken activiteiten weer op die nog niet af zijn of ze worden door het terugkijken geïnspireerd tot nieuwe werkzaamheden. Als je de pagina's aan het eind van de week met de groep doorloopt komt er voor de kinderen veel boven. 'Oh ja ...'.

Een blog helpt om samen met mama en papa terug te kijken. Je krijgt van de ouders geregeld te horen dat hun kleuter nu toch al meer vertelt dan alleen maar *'ik heb vandaag gespeeld'*. Gesprekken rond een krant of blog zijn voor kinderen weer ontmoetingen met het nut van eigen geschreven taal.

De groep heeft met krant, dagboek en blog zelf prachtige hulpmiddelen om ontwikkeling van het tijdsbesef te bevorderen - *vrijdag, vandaag en gisteren, de afgelopen week, nu, vorige week, langer geleden, na de vakantie* - komen op een originele en ongedwongen manier vanzelf ter sprake. Bij het teruglezen is het net of het weer gebeurt. Kinderen raken - net als jij - op den duur 'van alles' kwijt en met deze hulpmiddelen blijft het behouden. Herinneringen blijven levend, het zijn de 'geschiedenisboeken' van de groep.

Overal om ons heen eigen teksten,
overal zinnen, overal woorden.

Persoonlijke betrokkenheid

Schrijven is een zeer gecompliceerde handeling, waarvan de basis wordt gelegd door dingen die ons interesseren. Kortom, door sterk persoonlijk engagement. Een actieve school legt het verband tussen het geschreven woord en de concrete werkelijkheid wanneer de onderwijzers - en later de kinderen zelf - zorgen dat het geschreven woord overal aanwezig is en belangstelling wekt:

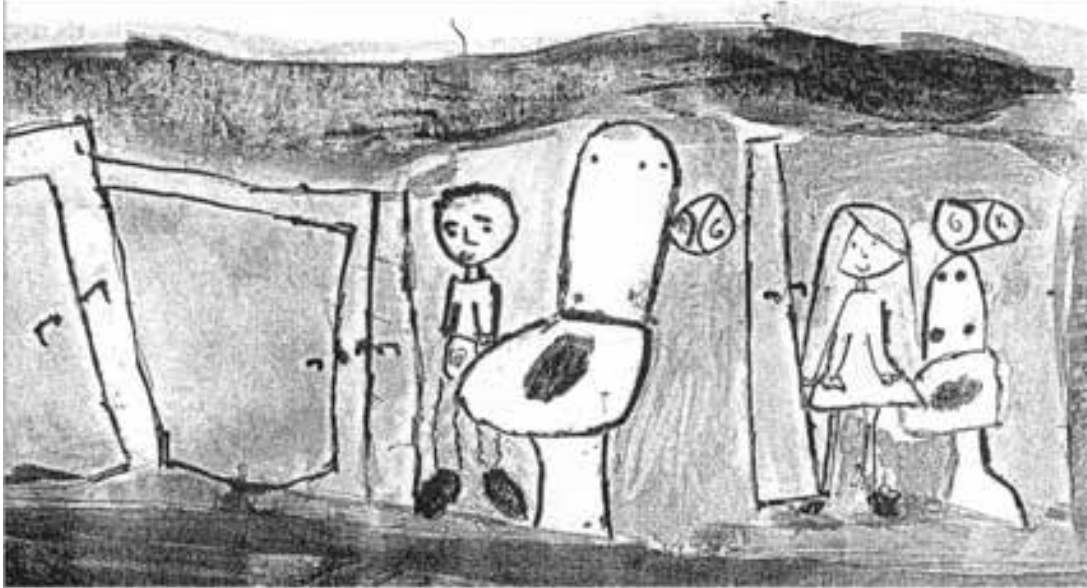
Grote affiches worden naar behoefte gemaakt en opgehangen:

- bijvoorbeeld bij de watertafel Schorten aan a.u.b. of
Wie kan een fles vullen zonder morsen?
- Bij de zandtafel Hier spelen wij met zand.
Niet in de ogen gooien.
- In de keuken Wie kookt ruimt ook op.
- In de drukkerij Pas op, worden hier alleen leugens gedrukt?
- Bij het terrarium Deze stenen hebben wij uit de Rio San Pedro meegenomen.
- Bij de dierenkooien
Denk er aan als je de deur openmaakt
de hond eet graag konijntjes!

Ieder ogenblik komen de kinderen ze tegen, duidelijk geschreven en niet over het hoofd te zien. Lang voordat hij er aan toe is didactisch materiaal te gebruiken of boeken te lezen, valt zijn oog op talloze geschreven zinnen.²⁵

²⁵ Rebecca Wild. *In vrijheid leren*. Altamira, Heemstede 1994.

Na mij komt er weer iemand anders.

Muurkrant voor gezamenlijke afspraken

Wensen, felicitaties en allerlei soorten vragen worden getekend/geschreven in een schrift of op een stuk papier aan de muur ...

Het is een hulpmiddel om vragen en opmerkingen aan de orde te stellen. Er zijn ook andere middelen denkbaar. Het kan bijvoorbeeld al door de kinderen een sleutelhanger te geven met hun naam er op. Zodra ze iets willen bespreken hangen ze hun naam aan een bord bij de kring.²⁶

Wanneer de groep weer in de kring zit, worden deze punten gelezen en met elkaar besproken. De 'muurkrant' is een kapstok, een agenda voor het overleg, wat overigens gesprekken over andere punten niet uitsluit.

Er wordt bijvoorbeeld overlegd over de herrie die onder werktijd op de gang gemaakt wordt. Als ze snappen waarom dat vervelend is, maken

---

²⁶ Freinet ziet in Rusland het nut van communicatie per muurkrant. Terug in Frankrijk wordt dat hét klassikale uitdrukkingsmiddel voor complimenten, vragen, wensen of kritiek van kinderen. Michel Barré. *Célestin Freinet, een pedagoog voor onze tijd*. De freinetbibliotheek, Valthe (vertaald 2006).

Blokzijl, 9 oktober

Lieve correspondenten,

We hebben heel veel appels gezocht
in de tuin van juf Janny.

We gaan ze schillen, in stukjes snijden
en er appelmoes van maken.

De appelmoes verkopen we.
Van het geld gaan we Playmobil kopen
voor in de klas.

Lieve groetjes van groep 1 en 2
van De Rolpaal

appelmoes

ze daar met elkaar een nieuwe afspraak over. Lucia vraagt waarom haar jas in de prullenbak is gestopt en wie dat heeft gedaan. Ze snapt niet wat daar leuk aan is. Zelf vindt ze het in ieder geval niet zo geslaagd. Of ze dat maar willen laten.

Vanaf het begin wennen de leerlingen eraan dat ze over het leven en werken in de groep mee kunnen denken en praten. Vanaf de eerste dag maken ze in het kringoverleg met elkaar afspraken waar ze zich aan willen houden. Jij noteert en leest voor wat je hebt opgeschreven.

Ter ondersteuning wordt er op een groot vel een tekening over de afspraak gemaakt. Je schrijft de afspraak - vooral ook goed leesbaar - op een mooie plek er bij. Het resultaat komt op een vaste plek te hangen bij eerdere afspraken. Allerlei zaken, die in de dynamiek van het klasleven aan bod komen, zijn zichtbaar en leesbaar aanwezig. Afspraken die er al een tijdje hangen verklein je terug naar A4, waardoor ze in een map of afsprakenboek kunnen worden opgeborgen.

Correspondentie deel 1

Corresponderen is een techniek waarbij kinderen opnieuw ervaren hoe zinvol en plezierig schrijven en lezen kan zijn. Verschillen tussen de twee groepen leveren veel stof op om over te tekenen en te schrijven. Wat voor onze kleuters heel gewoon is, is voor kinderen op een andere school soms bijzonder en andersom. Ze zijn echt gemotiveerd om post van correspondenten te lezen en staan direct klaar om vragen te beantwoorden. In de onderbouw overleggen ze in de kring met elkaar wat jij zal schrijven. En telkens spreek je woorden weer hardop uit terwijl je ze op het digibord laat verschijnen. Tot slot lees je de brief nog een keer voor.²⁷ Kan hij zo naar onze correspondenten?

Het is te begrijpen met hoeveel passie kinderen hun omgeving beschrijven om die aan de correspondenten te laten zien. Alle aandacht waarmee ze

---

²⁷ Zie voor het corresponderen: De Freinetbeweging. *Wie correspondeert die leert*; De Reeks 2 / Valthe, (2001).

Hebben jullie ook al lampions gemaakt?

hun vrienden proberen te begrijpen - hoe ver en anders die ook zijn - lokt schrijven, fotograferen, tekenen en filmen uit. Je neemt kinderen met deze techniek weer serieus. Het moet wel functioneel zijn.

Bij kunstmatig binnenschools schriftelijk corresponderen van het ene lokaal naar het andere, hebben ze heel snel door dat je beter dat andere lokaal binnen kan lopen en vertellen wat je wilt.

Door het schrijven met leeftijdgenoten van een andere school leren ze om vragen en antwoorden duidelijk op papier te zetten en gaan ze verder kijken dan hun neus lang is. Vragen en opmerkingen van de correspondenten dwingt ze om over hun eigen ideeën na te denken.

Corresponderen wordt met kleuters op verschillende manieren ingevuld. Het moet wel een natuurlijk gevoel geven en aan hun leefwereld gekoppeld kunnen worden. Een heen-en-weerboek met een school vlakbij werkt motiverend. Kleuters nemen geregeld zelf foto's om er in te plakken. Dit langzaam dikker wordende boekwerk is in beide groepen steeds weer opnieuw te bekijken en bij te houden.

Op een vaste hoek van een prikbord hangt de laatste correspondentie, met de klassenbrief steeds op dezelfde plek. Zodra er nieuwe post is, verhuist het materiaal van het prikbod naar een ordner in de leeshoek. Dan kunnen ze er nog eens lekker in bladeren.

Jij zorgt er voor dat kinderen overal in het lokaal - en in de school - vanzelfsprekend steeds geschreven, gestempelde, geprinte en gedrukte taal tegenkomen. Het vraagt allemaal om nadoen. Maak er met de kinderen een gezellige, overzichtelijke en inspirerende klas van.

T e k s t = o o k l e t t e r s

Je kunt je afvragen of het verstandig is om kinderen al op jonge leeftijd met schrijfmotorische activiteiten te laten werken.²⁸ Naast het typen op een tekstverwerker zijn er allerlei lettermaterialen, waarmee kleuters toch kunnen 'schrijven', zonder de drempel van het aanleren van een handschrift: stempelletters in allerlei soorten (er is telkens wel wat op marktplaats te vinden), drukletters, letterblokken, letterkaarten, magnetische letters in soorten en maten, een linkprint; letterwiel'tjes, duploletters, voelletters; omtrekletters; klikklakboekjes, letterkaartjes, letters groot en op stevig karton aan een draad ...

LETTERSTEMPELS
STEMPELLETTERS

aan het lijntje houden.

2.2 Schrijven ... maar met welk handschrift

Wanneer het zo op een rijtje staat, blijkt dat je bij heel wat activiteiten schrijft. Dat is ook de bedoeling. De leerlingen zien je schrijven en ervaren het nut van schrijven. Omdat ze steeds meekijken en 'meelezen' is het belangrijk in welk handschrift je dat doet. Voor welke letter kies je?

- Losse letters of lopend schrift;
- Rechtop of licht hellend;
- Hoofdletters, kleine letters of beide;
- Schrijf je telkens heel zorgvuldig of vlot?

In de fase van de beginnende en ontluikende geletterdheid komen de kinderen vrijwel steeds drukletters en blokletters tegen. Het ligt voor de hand om een schrijfletter te kiezen die dicht bij de drukletter blijft. Omdat al te veel verschillende lettervormen bij kinderen verwarrend kan werken, werd in de zeventiger jaren op Nederlandse freinetscholen gekozen voor de letters van 'het Nationaal Normschrift'.

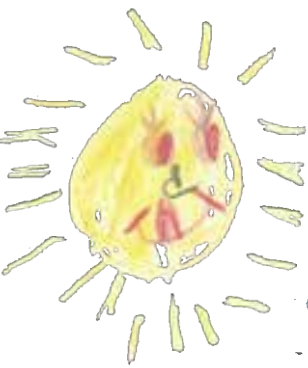
Het gaat om woord en zinsverband

Bij het eerste lezen en schrijven gaat het vanaf het begin om betekenis en samenhang, dus niet om losse letters en woorden, maar om een tekst of een zin, die uit hele woorden bestaat. Het woordverband komt meer tot zijn recht met een lichthellend verbonden schrift. Bij het Normschrift lijken de letters sterk op de leesletters en worden nagenoeg verbonden geschreven, zonder gekunstelde lussen. Maar ...

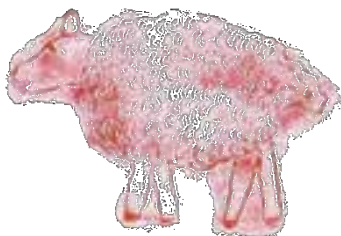
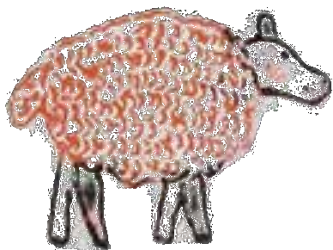
het Normschrift wordt al lang niet meer gebruikt.

Bij het kiezen van een letter is het goed om je te realiseren dat bij verbonden schrift de overgang naar een volgende letter bij de ene letter natuurlijker verloopt dan bij de ander. Wat doe je bijvoorbeeld met de

p en de p, de r en de r, de s en de s, de t en de t

zōn zō n
zōn zōn
zōn zōn

s ch ā-p e n

Rekening houden met de lezer

Wanneer bij alles wat op school met de hand geschreven wordt, door alle collega's, consequent hetzelfde schrift wordt gebruikt, zorg je voor duidelijkheid. Je vermijdt verwarring. Niet alleen doet goed voorbeeld goed volgen, wanneer iedereen z'n best doet op het eigen handschrift, leer je kinderen vanaf het begin dat je respect hebt voor de lezer. Het is een inspanning die zich terugbetaalt.

Teamafspraken

Wanneer je teksten bij tekeningen gaat schrijven, sta je onmiddellijk voor nog meer keuzes:

- Begin je elke zin steeds met een hoofdletter?
- Zet je altijd een punt achter de zin?
- Wat doe je bijvoorbeeld met kleurgebruik?

Omdat het schrijven vanaf het begin om de betekenis gaat, kies je voor hele zinnen met hoofdletters en punten. Die geven het begin en einde van die zinnen aan. Dat zorgt voor helderheid. In boeken gebeurt hetzelfde. Vanaf het begin leren de kinderen dat er bij het schrijven van zinnen en teksten afspraken en regels zijn die voor de duidelijkheid steeds met zorg worden nagekomen. Als je daarvoor kiest, kies je er ook voor om na de hoofdletter verder in '*kleine letters*' te schrijven en niet alles in hoofdletters (chocoladeletters). Wanneer kinderen eerst het ene beeld voorgeschoteld krijgen en zodra ze zelf gaan schrijven weer wat anders, schep je zelf weer onduidelijkheid. Slechte gewoontes afleren is altijd lastig en het is lastiger naarmate de gewoonte zich langer vormt.

Het is telkens de bedoeling dat kinderen hun tekst zelf kunnen voorlezen in de kring. Welke ondersteuning helpt bij welke kinderen?

Geef je woorden die het kind al kent bijvoorbeeld een vaste kleur?

Of kies je een vaste kleur voor de tweeklanken en misschien krijgen

zelfstandige naamwoorden en lidwoorden elk een eigen kleur? Ook voor het schrijven van meerklanken kom je verschillende oplossingen tegen.

Laat je met spaties zien dat een woord dat uit drie klanken bestaat ook drie tekens heeft?

wendy loopt
naar de bergen
ze loopt de trap
op om bij haar
huis te komen.

DE WOLF WIL GRAAG
EEN SCHAPJE ZIJN

ambaar en ik gingen fikkele steken
maar het ging mis.

deze lijkt op een
bolster maar is
een zeezegel

ik ben ziek
mijn buik doet pijn
ik snuit mijn neus

ik hou van vlinders maar niet van een spin.
daar ben ik bang van hoor. vies beest.

Mama en papa zijn tien jaar
getrouwd en we hebben een concert
gedaan.

ITL de herfstvakantie kwam mijn neef
logeren. it kreeg heel veel cadeautjes.

sch aa p m-oo-t ding snuit ik

En zodra je verschillende kleuren gebruikt, welke functies hebben die kleuren? Geef je het woordje **ik een** eigen kleur, of teken je daar telkens **een** pictogram van **een** poppetje bij?

Je komt heel wat verschillende oplossingen tegen en het is goed om daar samen met collega's eens extra aandacht aan te besteden en afspraken over te maken.

2.3 Schrijven over heel dichtbij

Ik kan het zelf

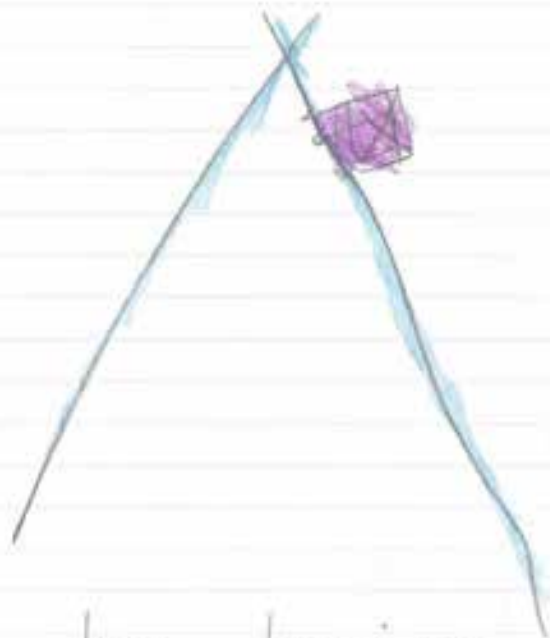
Wanneer kinderen zelf willen gaan schrijven, zenden ze signalen uit. Daarmee bedoel ik niet de eerste krabbels, die je op tekeningen van kleuters nog weleens tegenkomt en die bij navraag 'letters' blijken te zijn. Ze kunnen er soms hele 'teksten' bij vertellen, die aldoor weer anders zijn. Dat wil nog niet zeggen dat die kinderen al direct verband zien tussen tekens en klanken. Dit eerste gekrabbel van schrifttekens is het imiteren van anderen in hun omgeving. Het is een ontwikkelingsfase.

Zodra ze voldoende belangstelling tonen om te gaan schrijven, willen kleuters dat je - net als je bij klasgenoten doet - zinnen bij hun tekening gaat schrijven. Eerst nog op of onder de tekening. Als kleuters nog onvoldoende belangstelling hebben, houden ze er ook weer mee op en kiezen voor andere activiteiten, maar wanneer ze bekend raken met de mogelijkheden van schriftelijk communiceren, willen ze die benutten en volgt al snel hun eerste verteltekstenmap of hun tekstenschrift (meestal ergens als 5 - 6 jaar zijn). Ze willen steeds terugkerende woordjes zelf gaan stempelen of typen. Ze storten zich op een haast vanzelfsprekende manier vol overgave op woorden en zinnen. Daarbij zijn al het werk in het lokaal en een goede werksfeer inspirerend en ondersteunend.

Wanneer je niet direct tijd hebt om een tekst bij een tekening te schrijven, leggen kinderen die tekening op de vaste plek. Ze weten dat je er dan samen met hen op terug zal komen.

Hun eerste schrijven is vooral het nadoen van wat ze iedereen in hun omgeving zien doen. Door het werken met teksten in de groep verschuift het schrijven van imiteren meer naar opschrijven om wat te vertellen en om iets vast te leggen. Dat doen kinderen thuis, voor schooltijd in de groep of in de werkuren die in de dagindeling afgesproken zijn. Ze maken een heleboel mee. Ze schrijven vooral over heel gewone dingen, over familie, hun dieren, hun hobby's, hun belevenissen en over het werk waar ze mee bezig zijn (realiteit, verwachtingen, problemen,

ik den 11²⁶
ik leer bruyen
met oma lief he?

leer breien

angsten en dromen). Omdat het over hun eigen dagelijks leven gaat is de drempel om te schrijven laag en heb je de zekerheid dat de teksten levensecht en herkenbaar zijn. Ze gaan ergens over.

Glijden van de dijk.

Elke pauze op een zak of een slee naar beneden van de dijk.

Dan glij je over een hobbel. AU! en heb je een zere kont.

Dan maar weer op de slee. Nu geen pijn meer.

Daphne

Kalfje

Ik heb een kalfje. Dat vind ik heel leuk. Ik moet hem zelf verzorgen.

Ik heb hooi voor hem gemaakt. Dat vindt hij heel lekker.

Ik vind hem lief.

Bert-Jan

Een sterke persoonlijke betrokkenheid ondersteunt het ingewikkelde proces van het leren schrijven en zorgt voor lees- en schrijfplezier.

Organisatie zet kinderen op de goede weg

Omdat het eerste schrijven nogal wat energie vraagt - ze hebben meerdere zintuigen tegelijk nodig - zorg je er in ieder geval voor dat kinderen geregeld de kans hebben om te schrijven. Je zorgt dat het een structurele plek krijgt in het weekritme (in bijvoorbeeld vrije werktijden of hoekenwerk).

Het helpt als er een geïnteresseerde, helpende omgeving is en er een hele rij mogelijkheden zijn om de taal - die ze horen en zien - te verkennen en ermee te experimenteren. Leerlingen die stoeien met schrijven, zien de woorden die ze nodig hebben in allerlei tekstbronnen om hen heen. Overall in het lokaal is taal te vinden. Dat geeft steun bij het eerste schrijven. Deze taalomgeving gebruikt iedere leerling op z'n eigen manier. Ze maken gebruik van woorden die in de klas te zien zijn op kaartjes, woordvelden, in bordrijen en in de opgehangen teksten.

ik geef jou
 een soen
 want ik

ik ~~th~~

ik gaf jou een soen
 want ik ga weg
~~en won~~
 en wat soe
 zei

ik gaf ^{ou} jou een ^{soen} soen
 want ik ga
 naar huis en
 geef sei won
 Beppe.

Hoe vlug en hoe goed een kind leert schrijven hangt af van het willen begrijpen van een talige boodschap, van een helpende leraar en klasgenoten.

Wanneer het schrijven van een woord niet wil lukken en ze het niet kunnen vinden, komen leerlingen vragen hoe ze het moeten schrijven of ze vragen het aan een klasgenoot. Ze willen het weten, ze hebben het nu nodig in hun tekst. Het eerste proberen dient wel gepaard te gaan met een redelijke kans op succes. Door bijtijds een morele of feitelijke steun te geven, zorg je ervoor dat kinderen niet te veel ontmoedigende ervaringen opdoen. Wanneer je er tijd voor hebt schrijf je het woord voor. Ze vragen ook aan klasgenoten hoe je woorden schrijft. Wanneer er geen tijd voor is, zeg je:

- Schrijf het maar op zoals je denkt dat het goed is, straks kijken we er wel even naar.

Kinderen kunnen ook een woord onvolledig opschrijven. Ze zetten een streepje bij wat ze niet weten, waardoor ze gewoon door kunnen werken. Bijvoorbeeld: lo__eren of su__es. Op die manier ontstaan weinig foute woordbeelden en ze werken zelfstandig.

Als je op een beter tijdstip de tekst samen leest, komt het woord vanzelf weer ter sprake. De rollen draaien langzaam om: de kinderen schrijven zelf hun tekst en laten stukjes open of zetten een streepje voor die onderdelen waar ze niet uitkomen.

Verder proefondervindelijk verkennen vanuit teksten

Het schrijven leren ze vanaf het begin door vrij zoekend en tastend uit te proberen. Ze passen kennis die ze al bezitten direct zelf toe. Kleuters zijn trots op de eerste woorden, de eerste zinnen die ze kunnen schrijven. En al doende zullen ze het verfijnen en binnen nieuwe verbanden weer aanspreken. Kinderen zijn heel zelfstandig, als je ze maar vrijheid geeft binnen de nodige structuur.

De eigen teksten zijn direct weer rijke bronnen om tastenderwijs met zinnen en woorden verder aan de slag te gaan, om taalvaardigheid en

Nynke heeft een *springtouw* gekregen.

n y n k e | i s | j a r i g .
 z e | h e e f t | e e n
 s p r i n g t o u w
 g e k r e g e n .

spring
 touw

springtouw

taalkennis uit te bouwen. Je vestigt de aandacht van een leerling of een aantal leerlingen op bepaalde onderdelen in hun eigen teksten. Je helpt kinderen op weg. Zo omcirkel je bijvoorbeeld woorden die leerlingen al kennen van eerdere teksten. Andere collega's zoeken het in verschillend kleurgebruik en zowel computer als digibord zijn daar eenvoudig bij te gebruiken.

Als ik mijn jas aan doe
ben ik heel dik.

- Het woordje 'mijn' staat ook in je tekst van maandag.
- Aan het eind staat nog een keer ik, maar er staat nog wat voor. Wat zou er dan staan?

Het aansluiten op de individuele ontwikkeling gebeurt in freinetgroepen verschillend. In sommige groepen krijgen leerlingen die zich op het schrijven en lezen werpen een eigen bakje, waarin ze strookjes verzamelen met daarop hun eigen zinnen. In die zinnen schrijf je in overleg met het kind woorden met een andere kleur. Met de gekleurde woorden gaan ze verder aan het werk.

Het helpt als er voldoende mogelijkheden zijn om de taal die ze om zich heen horen en zien, te verkennen en ermee te experimenteren.

Je zorgt voor hulpmiddelen die tegemoet komen aan de behoefte van de kinderen om dingen te maken, om creatief bezig te zijn. Door verschillende mogelijkheden worden kleuters telkens opnieuw uitgedaagd: Potloden (fijne) stiften, verf, vetkrijt en allerlei soorten letters (stempels, met klei, magnetisch, uit tijdschriften, van duplo, ...).

Computer, tablet, iPad en digibord worden in het beginnende schrijfstadium ingezet als elektronische letterdoos. Letter voor letter komt de tekst in de gewenste grootte in beeld. Het indrukken van een toets waardoor er een letter verschijnt is spannend en geeft al snel het idee iets met taal

gister was
de vis wetstrijt
het was heel leuk
ik had een vis
gevangen hij was
13 sentymeter
gevangen
en ik heb nog
nooit gevist.

goed van je zeg!

te kunnen. En steeds wordt er gewerkt met *'de eigen woorden'* die de kinderen in de klas gebruiken. Vanuit de betekenis gaan ze naar analyse en synthese. Ook bij het werken met spellende elementen blijft het steeds gaan om zinvolle woorden van de leerlingen zelf.

Teksten schrijven en leren lezen gaan hand in hand

Lezen en schrijven zijn, net als luisteren en spreken, twee kanten van dezelfde aangelegenheid. Door te schrijven ga je beter snappen wat er bij lezen komt kijken en door te lezen help je het schrijven. Het lezen van elkaars teksten is vanaf het eerste begin begrijpend lezen.³³ Lezen is het zoeken naar de betekenis van wat een groepsgeenoot heeft geschreven en begint bij de visuele kenmerken van de tekst. Ze maken gebruik van letters, woorden en structuren die ze al kennen van eerder werk in de groep, maar ook van allerlei bronnen van buiten school. Naast de persoonlijke woorden of stukken uit hun eigen naam, herkennen ze in het begin vooral de wat kortere, concrete woorden die ze vaker tegenkomen.

Ze onderscheiden lettergrepen binnen woorden en raden dan wat er staat. Omdat ze de schrijver kennen, begrijpen ze geregeld - nog zonder alles precies te kunnen ontcijferen - aan enkele stukken de betekenis van een hele zin. De zinsbouw en woordenschat is voor groepsgeenoten herkenbaar. Ze kennen de gedachte, die er in ligt opgesloten. Het herkennen en begrijpen van woorden gaat samen.

Om achter de betekenis van een tekst te komen, worden meerdere strategieën gebruikt. Het is moeilijk om per kind aan te geven wat het aandeel is van de visuele waarneming, wat van de auditieve waarneming en wat het aandeel is van het raden naar de betekenis door het verband. Het is een voortdurend heen en weer gaan tussen deze drie, waarbij ieder kind eigen accenten legt. De vorderingen verlopen verschillend.

Sommige kinderen zijn lange tijd met hele woorden bezig, anderen analyseren al snel letters en woorden waar ze niet uitkomen, weer anderen vragen ze aan medeleerlingen of aan jou.

---

³³ *Levend lezen, dat's de kunst*, De Freinetbeweging Valthe, De Reeks 3. Dit deel van de Reeks belicht leesonderwijs met een levensecht leesdoel in zinvolle leessituaties vanuit verschillende invalshoeken.

zee

Een Noormannenschip valt de gondel aan.

Ook ingewikkelde woorden

Het is een periode waarin ontwikkelingen snel achter elkaar zichtbaar worden. Voor de kinderen gaat er een wereld open. Het kind beleeft succes - en daarmee ook plezier - aan zijn veroveringstocht.

Schrijftaal is een cultuurtechniek, die voor hen poorten opent naar allerlei ontwikkelingen. De gretigheid waarmee kinderen zich op het lezen en schrijven storten is prachtig voor jou als begeleidende leraar. Leerlingen willen elkaars zinnen en woorden lezen. Het is leuk om die aan anderen te laten lezen of ze samen te lezen. Zo heeft Paula zinnen met daarin woorden als:

spons, pap, blub, bloemetjes, paddenstoel, schrift, zin, fornuis, schaar, drol, letter, punaise en spook.

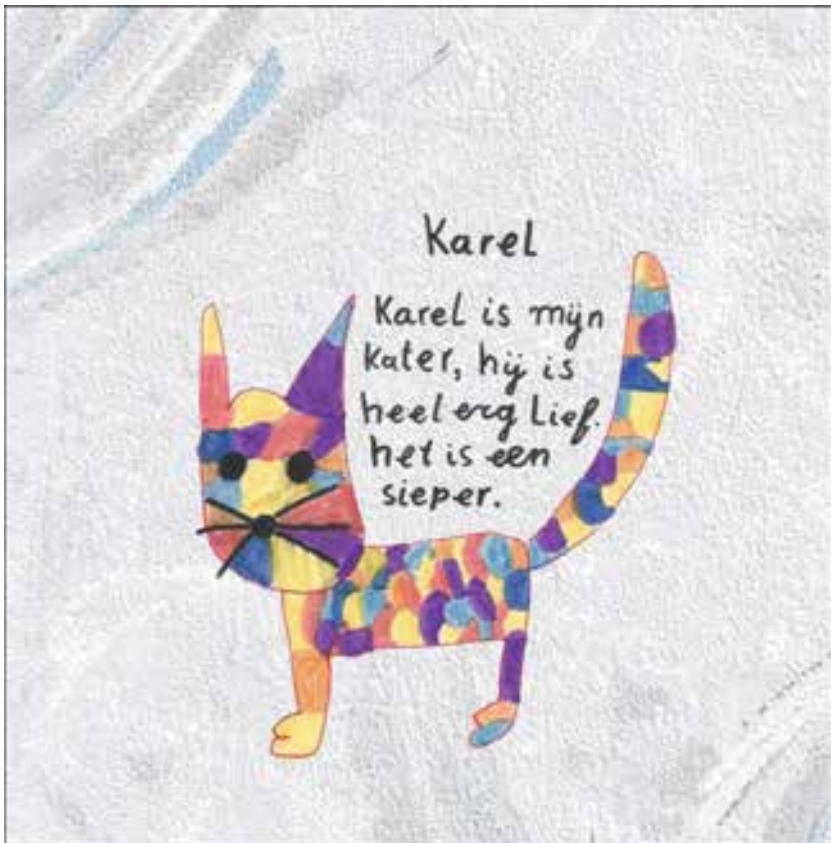
En Jelle heeft zinnen met woorden als:

zee, druif, eend, ridder, spin, ziekenhuis, kasteel, paard, Noormannenschap, Ameland en slakken.

Kinderen zijn niet bang om de moeilijkste woorden aan te pakken, als die maar passen in de actieve opbouw van hun gevoelsleven. Vanuit sterke herinneringen hebben die woorden betekenis. Ze beginnen niet noodzakelijk bij letters of korte woorden, maar pakken daarentegen in één klap het voor hen levende geheel van woorden en zinnen. Bij het eerste lezen en schrijven gaat het vanaf het begin om betekenis en samenhang, om een tekst die bestaat uit zinnen.

Vanaf het begin wordt er aandacht besteed aan de constructie van nieuwe betekenissen, aan het actief en inzichtelijk gebruiken van de taal. Bij verder werk gaat het steeds zo veel mogelijk om de eigen taal, de eigen beleving en ga je iedere keer uit van wat het kind wel kan. Het gaat er om dat leerlingen vertrouwd raken met eigen schriftelijke taal. Je wil ze bewust maken van de verschillende taalcodes die handig zijn om herinnering en werkelijkheid te verwoorden.

Ze schrijven vooral over heel gewone dingen, over familie, hun dieren, hun hobby's, hun belevenissen en over het werk waar ze mee bezig zijn.

Hun schrijven is echt, hun teksten zijn echt

Trots komen ze bij je om hun werk te laten zien. Samen bekijk en bespreek je deze eerste versies van teksten. In de eerste zinnen die een leerling schrijft, streep je geen fouten aan. Een vloeiend verhaal is beter dan een eerste versie zonder pit. Wanneer je vraagt of hij geholpen wil worden met het goed schrijven van de woorden, beslist het kind of hier aandacht aan wordt besteed. Zegt hij ja, dan kan je de woorden goed onder de tekst of op een apart blaadje voorschrijven. Door de eigen tekst van het kind intact te laten en er zeker niet met gekleurde pen in te gaan verbeteren, respecteer je het probeersel. Wanneer je de tekst van het kind er nog eens goed naast schrijft, krijgt hij ondersteuning bij z'n werk, zonder dat hij op allerlei fouten wordt gewezen.

Omdat tekstenschriften er vaak prachtig uitzien, willen kinderen hun tekst daar zo goed mogelijk in hebben. Ze proberen het geregeld eerst even op een tekstverwerker, met de magnetische letterdoos of op een blaadje. Nadat jij of een klasgenoot het heeft nagekeken, komt de tekst bij de tekening, getypt, gekopieerd ...

Kinderen schrijven steeds meer voor elkaar, om wat over te brengen, om voor te lezen of te laten lezen en reacties uit te lokken. Het zijn uitbeeldingen van ervaringen, van gevoelens en gedachten en die zijn voor ieder kind uniek. Het ongedwongen weergeven ervan is nergens mee te vergelijken en clichématigheid is dan ook ver te zoeken. En hopelijk hebben leerlingen in een actieve klas zo nu en dan even tijd om te lanterfantten. Jezelf even uitzetten, een tijdje mijmeren geeft tijd om na te denken. Het zorgt voor ruimte en reserves voor nieuwe ideeën, nieuwe teksten.

Teksten hebben altijd te maken met het willen begrijpen van een talige boodschap. Dat leerlingen voor wie Nederlands de tweede taal is, hier in het begin veel meer moeite mee hebben, is voor de hand liggend. Je hebt bij die kinderen andere talige doelen. Het is belangrijk dat ze zich in een taal uitdrukken en wanneer ze dat liever in hun moedertaal doen, moet dat vooral kunnen. Bij het schrijven in hun moedertaal

DE STEDEN

وَجَدْنَا تَزَا - أَحْفِرَ - بَرْكَانَ - إِفْرَانَ .

Ik ben naar vijf steden geweest. Bij Ifrane hadden we een mooi uitzicht en heerlijk water. Toen we naar Taza gingen, zagen we een meer. We mochten ook in het meertje spelen. Daarna waren we aangekomen bij een trouwfeest van mijn tante. Joepie mijn tante is er. De volgende dag vertrokken we naar Ahfir. Daar gingen we op bezoek naar de oom van mijn mama. Hij was heel ziek. We gaven hem een cadeau. Hij was blij.

Toen we klaar waren, gingen we naar Oujda. Daar was het heel warm. Daarna mochten we gaan zwemmen. Toen we naar alle vier de steden waren gegaan, gingen we terug naar huis in Barkane.

Hoyam

Oujda - Taza - Ahfir - Barkane - Ifrane

worden ze geholpen door iemand die de die taal beheerst - een oudere leerling, vader of moeder, een speciale leerkracht.

Ze brengen ook geschreven teksten mee van huis. Wanneer je het kind bij je roept, kan hij de tekst vertalen of aan jou uitleggen waar die over gaat. Terwijl het kind uitlegt, probeer je te achterhalen wat hij precies wil zeggen. Dan schrijf of typ je het in mooie Nederlandse zinnen.

Als meerdere leerlingen dezelfde taal spreken kunnen ze elkaar helpen met een eerste vertaling.

Bij het schrijven en lezen gaat het steeds om beleving, begrip en betekenis.

Met elkaar kunnen ze de tekst lezen

Een tekst waar in de kring heel enthousiast op wordt gereageerd, zet je op een gunstig moment op het digibord. Tijdens werktijd kan je daar vervolgens met een groepje kinderen heel goed nog eens over doorpraten.

- Wie herkent woorden?
- Wie ziet bekende letters?

Ze denken mee en dat het om een tekst van een klasgenoot gaat, is niet alleen motiverend. Ze kennen de schrijver goed en het verwachtingspatroon helpt weer bij het ontcijferen. Lekker bij elkaar zitten en teksten(-schriften) bekijken, samen lezen en elkaar voorlezen.

Een volgende stap is om met elkaar een tekst zo hier en daar wat aan te scherpen:

- Wie begrijpt er iets niet uit deze tekst?
- Kan je dat ook anders schrijven?

Bij het werken in een groepje zien kinderen veel meer in hun eigen teksten. Het is een eerste begin van tekstbesprekingen.³⁴

---

³⁴ Zie voor tekstbesprekingen blz. 171

een bloem voor mama
van papa
mama is blij
het is mama haar verjaardag
ik teken een mooie bloem
voor mama.

sudenae
95.10.41

2.4 Hun eigen teksten ‘voorlezen’

Kinderen zijn gewend dat je bij het voorlezen telkens ruimte geeft voor korte onbevangen reacties. Je wilt dat ze reageren, dat ze met elkaar in gesprek komen. Op een vergelijkbare manier ga je om met de eigen tekenteksten van de leerlingen. Het reproduceren van hun eigen verhaal is één van de stappen in het werken met vrije teksten.

Voorlezen en laten zien krijgt een waardevolle plaats

Om te beginnen is het nuttig om na te denken over de momenten waarop kinderen hun teksten en gedichten in de kring voorlezen. Als dat dagelijks kan, spreid je het over de week. Hierdoor heb je tijd om aandacht aan iedere tekst te besteden. Je maakt van voorlezen een vast onderdeel in de kring: *Wie heeft er nog iets voor te lezen?*

Bij het laten zien van hun tekening in de kring, gaan kleuters geregeld ‘voorlezen’ wat je erbij hebt geschreven. Soms vragen ze jou of een klasgenoot om die tekst te lezen, maar er zijn ook kinderen die feitelijk nog niet kunnen lezen en ‘*doen alsof*’.

Het lezende kind moet zich veilig voelen en alleen al door naast hem te gaan zitten of hem naast je te nemen, geef je steun en kan je hem af en toe souffleren. Ze ‘lezen’ de door jou geschreven zinnen met grote vanzelfsprekendheid en blijven vaak dicht bij wat er staat. Met de tekst erbij ontstaan in de kring andere gesprekken over getoonde tekeningen. Tekst en beeld vullen elkaar aan. Kinderen ervaren het nut van geschreven taal. De betrokkenheid bij het eigen verhaal zorgt voor vertrouwen in hun talige vermogen, nog voor ze zelf aan het schrijven gaan. Dat navertellen van teksten noem je consequent ‘voorlezen’.

---

35 Alleen al door naast hem te gaan zitten of hem naast je te nemen, geef je steun en kan je hem zo nodig souffleren.

Jouw primaire reactie en lichaamstaal beïnvloeden het gesprek dat volgt, want er wordt over teksten doorgepraat. Vooral rond teksten die de groep raken ontstaan hele gesprekken.

Verder praten over een tekst

Wanneer je wacht met reageren - even een stilte laat vallen - hebben klasgenoten de tijd om in te springen. Het verbeeldingsvermogen zit aan twee kanten, bij de voorlezer en bij de luisteraar. Iedereen verbeeldt de tekst vanuit zijn eigen ervaringen en herinneringen. Zodra de gedachtewisseling op gang komt, stel je je terughoudender op en probeer je op een rustige manier duidelijk te laten blijken dat je meeluistert en het initiatief niet van ze overneemt. Door positieve lichaamstaal en met je ogen laat je merken dat je hen begrijpt of je toont kort waardering, begrip of verbazing. Een korte opmerking is vaak voldoende:

- Ja.
- Nee toch!
- Prachtig!
- Vertel eens, hoe zit dat precies?

Het is de ondersteuning die ze soms nodig hebben. Ze hebben weer ruimte om over hun tekst verder te vertellen of om het anders te formuleren. Af en toe herhaal je wat een kind zegt om hen uit te nodigen het verder uit te leggen:

- Dus je zet voor Rick een stoel in de kring?

Bij kinderen die minder voorlezen, ben je er op gespitst om een gesprek aan te zwengelen, zodra ze er een hebben gelezen. De gedachtewisseling gaat geregeld pas goed lopen wanneer je naar heel concrete ervaringen vraagt:

- Wat vond je daar vies aan?
- Was je toen bang?
- Wat dacht je toen dat gebeurde?

36

De tekst is met een linkprint in de uitgerolde klei gestempeld.
Door de beperking van de afmeting gaat het om korte en kernachtige zinnen.
Net als bij tweets dwingt de bondigheid tot het oefenen in helder formuleren.

Het is leuk om je teksten aan anderen te laten lezen of om ze samen te lezen. Het is plezierig om te horen hoe het bij klasgenoten gaat.

Overeenkomsten en verschillen horen ze achter elkaar. Ze raken nieuwsgierig naar elkaars teksten. Je let goed op reacties van klasgenoten. Je let op signalen van kinderen die niet veel zeggen en moedigt hen aan om zelf over het onderwerp wat te vertellen, zeker wanneer je weet dat ze er best wat over te vertellen hebben. Je prikkelt klasgenoten tot mee- en nadenken door te vragen naar eigen en vergelijkbare ervaringen:

- Jeffrey, volgens mij weet jij nog wel hoe dat gaat?

Je wil dat ze zonder terughouden met elkaar praten en probeert om zo veel mogelijk kinderen in het gesprek aan bod te laten komen. Ze mogen aan dingen twijfelen, vergissingen zijn niet erg. De snelste, brutaalste en slimste rem je soms af om verhalen van anderen te beschermen. Daarnaast luister je goed, beantwoordt vragen en stelt zelf vragen. Je nieuwsgierigheid is elementair, je wil echt weten hoe het gaat met de oma van Amanda en het snoekvissen van Jan.

Net als *'hoe vragen'* soms weinig antwoord opleveren zijn *'waarom vragen'* niet altijd makkelijk te beantwoorden, zeker niet wanneer die vraag een leerling min of meer ter verantwoording roept. Je gaat met vragen vooral op zoek naar hun ervaringen, emoties en associaties. Je richt de aandacht op bepaalde details van een illustratie of van het verhaal, je wijst op zinnen en woorden die ze gebruiken.

Je probeert je inbreng te beperken tot goed luisteren, het stellen van een rake vraag en zinvol inspringen. Af en toe treed je structurerend op, want je wil dat leerlingen niet zo maar praten. Je preciseert en nuanceert gedachten, herhaalt of vat samen wat leerlingen zeggen. Je zorgt dat er antwoord komt op vragen. Het evenwicht vinden tussen begeleiden, het initiatief bij de leerlingen laten en veel uit de kring halen blijft lastig.

Omdat een tekst gaat over een persoonlijke ervaring, kan het *'voorlezen'* in de kring spannend zijn. Je zorgt voor een positief klimaat, waarin ze zich veilig en geaccepteerd voelen. Je let er op dat de groep

Woorden overal om je heen, woorden met allemaal letters, dikke en dunne, grote en kleine, rechte en schuine, met streepjes en zonder. Waarom zijn ze allemaal zo verschillend? Wie heeft ze bedacht en waarom zien ze eruit zoals ze eruit zien? Kun je zelf ook letters bedenken?

En maken?

Je
kan
van **alles**
doen
met letters.

respectvol reageert. Uitlechten en vervelend commentaar zijn uit den boze en wanneer dat gebeurt, grijp je direct in.

Wanneer je telkens bij het schrijven van teksten met kinderen aandacht hebt besteed aan de keus van het onderwerp, mooie zinnen en grappige woorden, wordt dat nu beloond. Teksten zijn boeiend om naar te luisteren en de gesprekken die volgen zijn afwisselend.

Gevarieerde gesprekken over teksten zijn ook weer van invloed op allerlei werk dat er uit voortvloeit:

- Vanuit een grappig woord doe je een woordspelletje.
- Je zingt een bijpassend liedje.
- Je maakt met de groep een rijmpje naar aanleiding van een voorval.
- Je lost met de kinderen een rekenvraag op.

Na de kring wordt naar aanleiding van gesprekken verder gewerkt met onderzoeken, omgevingsverkenningen, rekenen, creatief werk, correspondentie en worden er ook weer nieuwe teksten geschreven. De kinderen imiteren teksten van klasgenoten en gaan ideeën die ze hebben gekregen uitproberen.

Het met elkaar praten over teksten en er over nadenken, bepaalt mee hoe je handelt.

arthur komt spelen

we gooien sneeuwballen naar fons

mama helpt fons

ze maakt sneeuwballen die fons

op ons mag gooien

fons gooit niet zo hard

ik heb een sneeuwbroek aan

dus dat doet geen pijn.

ik word wild van de sneeuw

arthur

nobel
07/02/12

117

Hoofdstuk 3

Verder anders mooier beter & meer

Ik ben bij ons thuis.
dat vind ik leuk.
misschien R298 ik lo
kadooibes.

ik werk op de gang.
dat vind ik leuk.

Wat vind je leuk aan het
werken op de gang.

omdat je daar lekker kan werken.

poesje.
er is bij ons één poesje.
wij weten niet van wie
hij is.

Zielig hoor zo'n klein poesje.

Kinderen gaan schrijven

De gedrevenheid en het plezier waarmee kinderen zich op zinnen en teksten storten zorgen voor successen. De schrijfontwikkelingen - die snel achter elkaar zichtbaar worden - openen nieuwe verhalen en perspectieven, nieuwe werelden. Wanneer leerlingen teksten kunnen schrijven en wanneer ze meer gaan schrijven verschilt per kind, soms in de kleutergroep, soms daarna.

Dit hoofdstuk - waarin de aandacht langzaam wordt verplaatst naar oudere kinderen - gaat over de voorwaarden die nodig zijn om te gaan schrijven en over variatie in schrijven. Het gaat over aspecten waardoor kinderen gemakkelijker, vlotter, prettiger en aantrekkelijker gaan schrijven en over jouw aandeel daarin.

3.1 Wat is er nodig

Om te beginnen zorg je er bij de start van het schooljaar voor dat de voorwaarden als werkruimte en goede schrijfmaterialen in orde zijn. Een goed begin is het halve werk. Net zoals je met de groep aandacht hebt voor een goede werksfeer, zorg je samen voor een goede organisatie.

Je faciliteert

In een freinetgroep die op volle toeren draait is er soms zo veel te doen dat kinderen geen werkplek vinden om te schrijven. Omdat schrijven een centrale plaats in je onderwijs inneemt, bekijk je in de grote vakantie al eens rustig je lokaal. Je weet hoeveel kinderen in je klas komen, welke tafels je nodig hebt. Je zoekt ruimte voor goed verlichte, rustige werkplekken, die kinderen uitnodigen om te gaan zitten schrijven.

Door de inrichting maak je het makkelijker om te gaan schrijven.

Zoals bij zoveel technieken geldt ook nu weer het belang van goed gereedschap. Je zorgt voor verschillende soorten schrijfgerei van goede kwaliteit, een bak met los lijntjespapier, kladpapier voor een woordspin of lijstje, goede tekstschriften, een blog, stevige enveloppen, postzegels en mailadressen voor de correspondentie, voldoende en goed uitgeruste tekstverwerkers ...

Digitale ontwikkelingen blijken niet alleen naadloos te passen in het werken met vrije teksten, ze zorgen voor steeds meer mogelijkheden. Wanneer kinderen na een tijdje ontdekken dat typen sneller gaat, vinden ze handmatig schrijven meer werk. Ook wordt bijvoorbeeld hun manier van schrijven anders door het rechtstreeks typen op een tekstverwerker. Het herschrijven en veranderen begint nu al tijdens het schrijven. In een schrift is het slim om van te voren even na te denken over wat je wilt schrijven. Je bepaalt dan met hulp van steekwoorden een volgorde. Met een tekstverwerker ga je makkelijk aan de slag. Veranderen gaat eenvoudig en het resultaat blijft mooi. Leerlingen schrijven af en toe met z'n tweeën. Samen achter het scherm blijkt makkelijker te gaan dan samen in een schrift. Verschillende invallen - die tijdens het werken ontstaan - kunnen worden ingepast en aan het eind maken beiden een printje om mee te nemen of om voor te lezen. Je hebt een scanner, waarmee kinderen zelf kunnen scannen, om vervolgens verder te werken met illustratie en tekst.⁴⁰

Tijd voor teksten

Kinderen schrijven omdat - en zolang - ze het leuk vinden om te schrijven en er het nut van inzien. Ze ontwikkelen zich door te schrijven, door het te doen, proefondervindelijk verkennend. Dat proces is belangrijk. Kinderen herhalen geslaagde probeersels, waardoor ze het schrijven in de vingers krijgen. Met het gevoel dat ze weer iets kunnen zetten ze met nieuwe energie een volgende stap. Een volgend succes wordt weer herhaald. Fouten maken mag, dat hoort bij het uitproberen. Je ziet het schrijven

---

⁴⁰ Zie blz. 197

Wow, dit is een van je beste opgedichtverhalen!!! en ik vind die zin "Ik ga en ik kom nooit meer terug" super mooi (uitstekend kren!!!)

Van: Elias
Van: ?

eindelijk een zo mooi kort gedicht, het was heel goed en ik leefde erin mee

Van: Jelle
Van: ?

Ik denk dat je je er snel van af hebt gemaakt

Proficiat je hebt je commentaar heel goed gebruikt. Het begin is ook grappig.

oefen wat op het voorlezen zodat je het leuk kunt doen →

zo linderend sorry,
'R heb al nieuwe van

Schrijvers kunnen met teksten ergens naar toe.

Er is in het lokaal - of er vlak bij op de gang - een plek waar tekstontwerpen liggen (geschreven of geprint). Teksten waar kinderen nog mee aan het werk zijn. Klasgenoten lezen elkaars eerste versies en geven feedback.

In dezelfde omgeving zorg je ook voor een rek waar tekstschriften of leefboeken met mooie eindversies opengeslagen kunnen worden neergezet.

van kinderen beter worden, zodra ze de kans krijgen om gedurende een langere periode intensiever met teksten bezig te zijn.

In de kring analyseer je met elkaar wat er nodig is om de noodzakelijke schrijftijd in het dag- en weekritme te organiseren. Vervolgens pas je samen de organisatie daarop aan. Bij sommige kinderen let je er op dat die zelf op hun werkplan wel tijd reserveren om te gaan schrijven. Je maakt geen klassikale afspraak over de hoeveelheid teksten die ze minimaal per week of per maand moeten schrijven. Wanneer een leerling minder schrijft, ga je met hem praten om achter de oorzaak te komen en wanneer je dat nodig vindt, maak je een individuele afspraak over het schrijven. Er zijn kinderen die soms even over een drempel geholpen moeten worden.

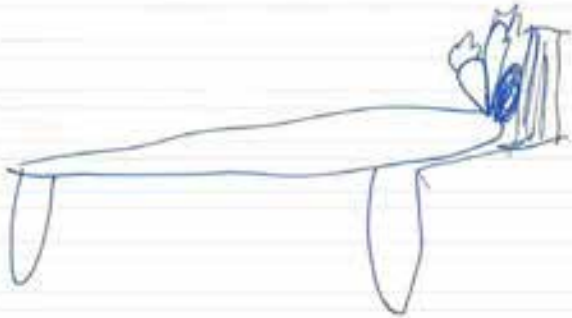
Naast schrijftijd organiseer je met de kinderen ook tijd om een uitnodigend geheel te maken van goedverzorgde eindproducten, tijd voor het samenstellen van een blog ... net als tijd om samen te genieten van eigen verhalen, gedichten, verslagen. Door de steeds terugkerende aandacht voor actief schrijven, door de centrale plek die jij teksten in het onderwijs geeft, door de reacties en inbreng van groepsgenoten ervaren ze dat schrijven zinvol is en fijn om te doen.

Schrijflust

Het werkt bevrijdend wanneer kinderen loskomen van het idee dat een tekst meteen foutloos moet zijn. Het is een ruggensteun voor hen om te weten dat een tekst niet in één keer goed hoeft te zijn, dat dat eigenlijk niet kan. Het gaat om hun gedachtegangen, om onbekommerd en zonder belemmering schrijven. Kinderen moeten zich vrij kunnen uitdrukken.

Wanneer je je zorgen maakt over de manier waarop een leerling schrijft of over de inhoud, valt er immers altijd over te praten. Sterker nog ... je maakt bijvoorbeeld discriminerende en mensonvriendelijke teksten direct bespreekbaar. Het gaat om respect voor de lezer en voor de mensen waarover je schrijft. In een gesprek met de schrijver en de groep ligt de oplossing en worden eventueel afspraken gemaakt.

Suzanne heeft bij mij geslapen.
 Dat was leuk, wij waken om
 5 voor 5 wakker. Dat was te vroeg.

Wat hebben jullie gedaan toen
 het nog te vroeg was?
 nog even gelezen.

gelezen

3.2 Op weg helpen en begeleiden kan op veel manieren

Bij vrije teksten kiezen leerlingen zélf waarover ze schrijven en in welke vorm ze dat doen. Dat ze vrij zijn in hun werkkeuzes, wil niet zeggen dat je kinderen maar wat aan laat modderen. In tegendeel, het proefondervindelijk verkennen gaat een stuk beter door medewerking, voorbeeld en hulp van jou en van klasgenoten. Om er voor te zorgen dat schrijven inspirerend en spannend blijft, begeleid je kinderen bij het schrijven. Je geeft hen zicht op mogelijkheden en manieren van schrijven. Deze paragraaf staat vol suggesties voor *la part du maître*.

Je geeft ieder tijdens het schrijfproces de nodige aandacht

Wat je doet moet in de eerste plaats bij jou passen. Je blijft wie je bent, want dan weten de leerlingen goed wat ze aan je hebben. Je neemt kinderen serieus, geeft hen een plekje en schept een klimaat waarin wordt geschreven. Stimuleren, helpen, overleggen, een beetje humor en een positieve vriendelijke houding werken beter dan opdrachten geven en controleren.

Je spreekt je waardering uit voor wat een kind heeft bedacht. Door aan te geven dat je snapt wat hij met zijn tekst in feite wil zeggen, bevestig je het gevoel dat hij kan schrijven. Je kijkt en luistert vooral goed, beantwoordt vragen, stelt zelf vragen vanuit nieuwsgierigheid en betrokkenheid. Je stimuleert en waardeert het 'zelf schrijven'. Je helpt hem zijn gedachte beter uit te drukken door bijvoorbeeld een zin te herhalen en dan aan te vullen of woorden in een betere volgorde te zetten. Je gaat mee in zijn enthousiasme door te helpen waarnemen en door de originaliteit te versterken in wat hij aan het schrijven is.

Als ik verdrietig ben dan ga ik naar boven.
Dan pak ik mijn knuffels en ga er met hun
over praten. Ik heb twee beren waar ik al-
tijd mee praat. En ik denk dat ze echt een
hart hebben.

Als ik verdrietig ben, ga ik naar boven en
pak ik mijn twee knuffels, Bera en Berres.
Ik vertel ze waarom ik verdriet heb.
En dan zeg ik 'stom hè'.
In mijn hoofd praten ze terug.⁴²

Petra

⁴²

In een gesprek met een klein groepje kom je terug op het kringgesprek naar aanleiding van de tekst - *Ik ga naar mijn kamer wanneer ik moet huilen*. Hun gedachtewereld komt op tafel. Je vraagt door naar wat ze precies bedoelen tot je concrete beelden hebt. Dan gaan ze aan het schrijven.

Tussentijdse feedback heeft vaak meer effect dan commentaar achteraf.

Aarzelende kinderen help je op weg, op 'dode' momenten geef je een zetje. Niet met de bedoeling hen op te jagen, maar om kinderen te helpen een schrijfritme te vinden. Wanneer ze dat niet krijgen, blijven ze afhankelijker van jou.

Je gaat bij kinderen zitten die er even niet uitkomen en zoekt met hen naar belevenissen en (kleine) gebeurtenissen. Na iedere vakantie bijvoorbeeld krijg je heel wat algemene opsommingen over alles wat ze die vakantie hebben gedaan. Die teksten gaan zelden ergens de diepte in. Als je leerlingen vraagt om precies en gedetailleerd over één voorval uit de vakantie - *iets geks, onverwachts, spannends, grappigs* - te schrijven wordt die gebeurtenis geïsoleerd en uitvergroot. Kinderen beschrijven hun ervaring duidelijk, met meer details en de teksten zijn bij het voorlezen zowel uiteenlopender als interessanter.

Opdracht uitgevoerd. Weektaak af.

Ik ken groepen waar 'minimaal één tekst per week' geschreven moet worden. Bij zo'n opdracht laten kinderen het vaak bij die ene tekst.

Opdracht uitgevoerd. Weektaak af. Het gaat ons niet om uitvoeren van opdrachten, maar om het graag willen schrijven. In onze groep is die afspraak er niet en wordt er heel wat meer geschreven. Als een leerling minder schrijft, ga ik met hem praten om achter de oorzaak te komen.⁴³

Geef teksten een rijke plek in je onderwijs (in iedere kring, op werkplannen, met tekstbesprekingen, op de wanden van je school, in allerlei werk) en je zal zien dat kinderen meer gaan schrijven en meer plezier krijgen in schrijven. Productie is één van de voorwaarden om tot kwaliteit te komen.

⁴³ Uit: Jeroen Tans, *Nynke, een blik in onze groep*, De Reeks 12. De Freinetbeweging, Nij Beets 2012.

Je schrijft zelf teksten

Het helpt als jij zelf plezier hebt in taal. Kinderen merken hoe je reageert op hun taal en wat je er mee doet. Je bent niet alleen enthousiast over teksten van de kinderen, je geeft vooral ook het goede schrijvoorbeeld. In persoonlijke verhalen zorg je voor mooie zinnen, aparte woorden of een grappige wending. Je leest die teksten ook geregeld voor in de kring. Jouw verhalen inspireren kinderen, ze willen ook jouw belevenissen en herinneringen horen en er met je over praten.

Je zorgt voor maatwerk

De onderlinge verschillen in voorkennis, werkstijl en ontwikkeling zijn aanzienlijk wanneer de leerlingen je groep binnenkomen. Dat zorgt er voor dat je ieder kind anders begeleidt, afhankelijk van eigen aard en aanleg. Bij sommige leerlingen loop je even langs, bij anderen ga je meerdere keren per week een ogenblik zitten. De schrijvers van de groep geef je een kleine aanwijzing, je doet een suggestie. Aandachtig werkende kinderen willen liever niet gestoord worden door een leraar die geregeld informatie verstrekt of raad geeft. Schenk kinderen ook in dit opzicht je vertrouwen. Een kleine wenk werkt beter dan een instructie. Kinderen willen aan het werk en als ze op hindernissen stuiten, roepen ze je hulp wel in. Laat ze met vragen komen. En jij zorgt - waar nodig - voor ordening en samenhang, individueel, in een groepje of in samenspraak met de klas. Je probeert kinderen die (nog) niet zo veel schrijven op weg te helpen.

Om te beginnen overleg je met een leerling waarover hij zal gaan schrijven. Als je dicht bij huis blijft - *familie, dieren, hobby, waar hij mee bezig is* - is het vinden van een schrijfontwerp meestal niet zo moeilijk. Omdat hij dan zelf centraal staat, draait het bij zijn tekst om eigen taal, om spontaneiteit, oorspronkelijkheid, levensechtheid en betrokkenheid. Het worden teksten die weergeven wat de kinderen echt bezighoudt, wat ze wezenlijk interesseert. Door te werken vanuit hun eigen unieke ervaringen heeft onderwijs onmiddellijk betekenis voor ze. En wanneer kinderen aan iets werken dat ze als zinvol ervaren, hebben ze vanzelfsprekend een goede werkhouding en werken ze lang door, van levend en betekenisvol werk krijgen ze niet gauw genoeg.

Wie zijn ook alweer de meester-dichters in de groep

Om niet altijd dezelfde medeleerlingen te belasten met het helpen van groepsgenoten, zorgen brevetten er voor dat de groep 'meesterschrijvers' breder in beeld zijn. Het is handig om brevetten te combineren met een visuele voorstelling voor de groep. Wanneer een kind een gedicht wil maken - en daar zelf nog niet zo bedreven in is - dan kijkt hij op het overzicht waar van alle leerlingen een foto hangt. Bij elke foto zitten een paar blaadjes die de recent behaalde brevetten weergeven. Wanneer hij een volgend brevet haalt, kiest het kind welk blaadje hij vervangt (een vaardigheid waarvan de klas ondertussen wel voldoende weet dat hij hier goed in is en dus is het niet meer nodig dat het geafficheerd wordt). Het is een hulpmiddel dat de werking van je klas ondersteunt.

Er gaat van alles om in de hoofden van kinderen en in het gesprek ga je met ze op zoek naar woorden. Vooral met anderstalige kinderen - die onze taal bijna niet beheersen - probeer je te achterhalen wat de boodschap is. Zodra het onderwerp duidelijk is, vraag je naar details, die de leerling door jouw vragen uitvergroot. Net als bij de kleuters ben je op zoek naar gegevens, feiten - *wie, wat, waar, wanneer* - en een mening of gevoel:

- Welke pet had je toen op?
- Wat dacht je toen dat gebeurde?
- Leg eens uit, wat vind je het leukst aan judo?

Je laat hem wat meer over zijn ervaring vertellen. Je probeert zijn verhaal beeldend te maken. Vooral de wat stillere kinderen moedig je aan wat van hun gedachtewereld prijs te geven. Je vraagt door naar wat het kind precies bedoelt tot hij een concreet beeld geeft. Daarmee is er een verhaal en gaat het schrijven makkelijker.

Je praat met kinderen over hun schrijfwerk

Kinderen komen bij je om trots te laten zien waar ze mee bezig zijn. Samen bekijk en bespreek je deze eerste versie van een tekst.

Die gesprekken gaan vooral over de inhoud. Kinderen denken geregeld dat de lezers allerlei feiten wel kennen, terwijl dat niet het geval is. Ook springen ze nogal eens van de hak op de tak. Invallen worden direct opgeschreven en niet altijd in een logische volgorde. Staat het er zo dat anderen - *klasgenoten, ouders, broertje, zusje en bekenden* - het kunnen begrijpen? Wanneer ouders en familie zelf het Nederlands minder beheersen, vraag je anderstalige kinderen om begrijpelijk te schrijven voor de correspondenten.

Bij het schrijven over hun wederwaardigheden zoeken kinderen naar woorden die hun herinnering goed weergeven. Je helpt met woorden, met ideeën voor zinnen of teksten.

Doorvragen op onderdelen doe je ook wanneer een kind zich verliest in een eindeloos verhaal. Je gaat samen met hem op zoek naar die stukken die zijn ervaring het meest duidelijk weergeven. Je zorgt er dan voor dat hij naar de kern van zijn verhaal terugkeert. Wanneer je het gevoel

Toneel in de Kopergieterij

Verslag van Amber en Marie, 8 jaar

Deze morgen zijn we naar een toneelstuk geweest in de Kopergieterij. Het heette

‘Het verdriet aan de overkant’

Er waren twee mensen: er was een oude mevrouw en een groot kind. De mevrouw haar beroep was spion. En het kind heette Nikki en de mevrouw heette Liljan Thienpont. Die oude mevrouw was in de war en ze dacht dat iemand haar volgde. Het meisje was weggevlucht van haar huis en toevallig in dat appartement terecht gekomen. Op het einde ging het appartement afgebroken worden.

De muziek bij een toneelstuk is belangrijk. Bijvoorbeeld bij de brand. Toen klonk er muziek alsof er echt iets gebeurde. En bij het dansen was dat ook. Leuke muziek om op te dansen. Als ze triestig zijn, dan was het triestige muziek.

*1 Ik heb in de klas al een paar keer met dat lijstjesidee gewerkt. De eerste keer deden ze het wel, maar voelde ik wat weerstand: ze wilden namelijk aan hun tekst beginnen in plaats van eerst een lijstje te maken. Maar nu ze doorhebben dat je zo een heel andere tekst krijgt, loopt het goed. Ze mogen natuurlijk ook gewoon teksten schrijven. We gebruiken het lijstje nu met een groepje telkens na een uitstap: een toneelstuk, het dierenasiel ... Voor zo'n verslag is het ideaal! Bij het toneel schreef er daardoor iemand over de muziek die paste bij het toneelstuk en dat dat belangrijk was, en bij het dierenasiel over het rode licht dat ze bij puppies gebruiken enz. Over sommige zaken zouden ze anders niet geschreven hebben. Dan zou het geweest zijn: We zijn naar het dierenasiel geweest en het was leuk.

*2 Ik was vandaag met een kind bezig met zo'n lijstje. Het leuke is dat er zo over eenvoudige, dagelijkse dingen geschreven wordt, waar ze anders niks mee doen, omdat ze denken dat het niet bijzonder genoeg is, te gewoon is, of ze er gewoonweg niet opkomen om daarover te schrijven. En uiteindelijk zijn ze er daarna best trots over en hebben ze eigenlijk eens een veel persoonlijkere tekst gemaakt.

hebt dat je te veel uit het kind wil 'trekken', is het verstandig om een andere invalshoek te kiezen.

Wanneer je al vroeg tijdens het werken aan een eerste versie met een kind praat, op tijd tips geeft en de goede vragen stelt of eerst een lijstje laat maken, krijg je verrassender teksten, die kinderen graag voorlezen.

Je schakelt ook de hulp van de groep in

Verschillen tussen kinderen zijn een voedingsbodem voor coöperatief leren. Samenwerken en elkaar helpen is fundamenteel in onze groepen. Het zorgt voor mogelijkheden tot een steeds weer terugkerend heen-en-weer tussen individu en collectief, dat elkaar wederzijds stimuleert en versterkt. De dynamiek van uitwisseling is een weloverwogen middel tot ordening, verrijking en verdieping. Samen bereiken ze niet alleen meer, het doet kinderen boven zichzelf uitstijgen.

Wanneer een leerling bij je komt, omdat hij vastloopt met een tekst of eigenlijk niet zo tevreden is met het resultaat tot nu toe, opper je om zijn vraag aan de groep voor te leggen. Na het voorlezen in grote of kleine kring, leg je uit waarom hij de tekst heeft voorgelezen, terwijl die nog niet klaar is:

- Hoe zouden jullie het nu aanpakken?
- Welke tips heb je?

Dat klasgenoten meedenken werkt stimulerend. Je brengt - samen met de groep - in werk van leerlingen structuur aan. Het gesprek biedt nieuwe ideeën en mogelijkheden. Door de samenwerking leren ze en passant dat het ook anders kan dan ze zelf geneigd zijn om te doen. En dat die andere manier soms voordelen heeft. Door die ervaring vergroten ze hun eigen aanpakrepertoire en krijgen ze een beter idee over wanneer ze wat het best onder handen kunnen nemen.

Ook gaan ze inzien dat ze niet telkens naar de meester hoeven. Wanneer ze onderlinge hulp zijn gewend, verloopt het heel vanzelfsprekend en spontaan. Ze weten meestal wel wie ergens goed in is en bij wie ze moeten zijn.

Dinsdag, kwart over negen

De kinderen zijn na de kring rustig aan hun zelfstandig werk begonnen. Enkelen typen een tekst of voegen hun illustratie digitaal samen met een tekst. Anderen zijn bezig met onderzoek, wiskunde, ...

Wie straks een beroep wil doen op de zorgleerkracht, heeft ervoor gezorgd dat hij of zij nu werkt aan datgene waarvoor hulp nodig is. Want daar komt de zorgleerkracht al binnen. Enkele kinderen geven hem direct een teken dat ze hem iets te vragen hebben. Hij gaat eerst bij deze kinderen zitten.

- Hoe schrijf je 'sympathiek'?
- Ik weet niet of deze tekst nu klaar is.

Daarna loopt hij even langs de drie kinderen die hem vaker en wat langer nodig hebben. Dit is zo met mij en met de kinderen zelf afgesproken.

Ze hebben moeite met zinsbouw en hij overloopt met hen mondeling de eerste versie. Lopen de zinnen goed en waar kunnen we iets aanpassen. Zo krijgen deze kinderen soms samen en soms per drie verlengde instructie spelling en taalbeschouwing met hun eigen tekstmateriaal.

Je zorgt voor diversiteit in het maatwerk

Op momenten dat je vindt dat een leerling wat specifieke hulp kan gebruiken, vraag je hem om bij je aan tafel te komen zitten.

De anderen zijn zelfstandig aan het werk en mogen even niet storen:

Je kiest één onderwerp uit mogelijke belevenissen / interessevelden die dicht bij hem staan (*vrije tijd, huisdieren, familie, school, gevoelens, verwachtingen, belevenissen, angsten, dromen*) en vraagt hem daar een lijstje over te maken.

Wanneer de vraag duidelijk afgebakend is - *Maak vandaag een lijstje over je hobby's* - schrijft hij in steekwoorden wat hem te binnen schiet.

Vlot achter elkaar doorschrijven en niet te veel nadenken:

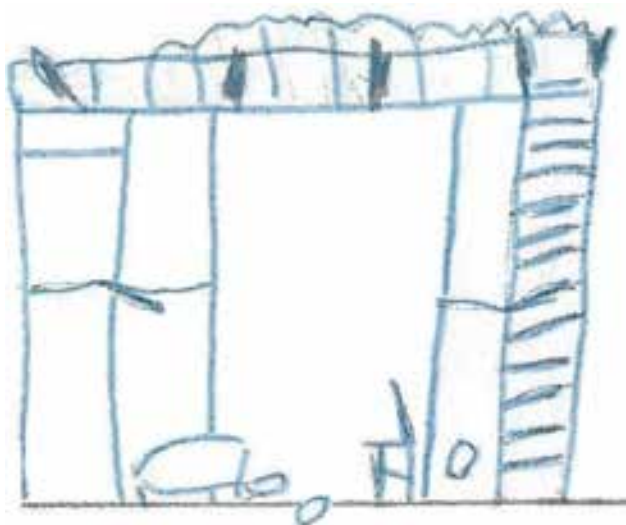
- De steekwoorden hoeven alleen voor hemzelf duidelijk te zijn.
- Schrijffouten spelen geen enkele rol.
- Het hoeft niet uitputtend en kan niet volledig zijn. Je vraagt hem wel om veel woorden op te schrijven.

Het maken van zo'n lijstje geeft kinderen even tijd om ervaringen weer naar boven te halen. Ze brengen wat ordening aan in de hoeveelheid gedachten. Daarna vraag je het kind over welk van de steekwoorden op zijn lijstje hij wat wil vertellen. Vervolgens stel je alleen over dat onderwerp vragen. Je raakt met het kind aan de praat, je vraagt door. Het verhaal komt los. Eerst mondeling en daarna in het tekstschrift.

Er loopt een dunne lijn tussen vertellen en schrijven en wanneer het onderwerp een keer is doorgesproken wordt die lijn meestal nog dunner:

- Je kunt kinderen ook vragen om een mindmap te maken in plaats van een lijstje. Bij mindmappen leggen kinderen verbanden tussen nieuwe informatie en iets dat ze al weten. Het proces is vergelijkbaar met de associatieve werking van onze hersenen.
- Je praat ook nu weer verder met hem over het onderwerp dat hij zelf uit zijn mindmap kiest. Je vraagt naar details en precieze omschrijvingen. Door het samen uitvergroten van kleine persoonlijke gebeurtenissen en momenten, gaat het kind schrijven.

Hoewel de dialoog met het kind telkens belangrijk is, hoef je niet

Mijn kamer

Op mijn kamer is het een meestal een behoorlijke ravage. Als het een keer netjes is, dan blijft dat ook wel een poosje zo. Op mijn bureau is het eigenlijk nooit netjes. Altijd ligt er wel iets rommeligs. Mijn bed is een hoogslaper. Daar zitten ook kasten in. Maar in een van die kasten, die onder m'n kussen zit, ben ik een soort kastje aan het bouwen waar ik dingen in kan doen. Dan hoef ik m'n bed niet uit. Dat vind ik wel makkelijk. Op m'n kamer heb ik ook een radio. Aan die radio zitten twee gewone 20 watt. boxen en in de hoek van m'n kamer ligt er een van 450 watt. Mijn moeder komt bijna elke dag even boven om te zeggen dat de muziek iets zachter moet. Dat heb ik zelf niet zo in de gaten. Op mijn kast staan: mijn bouwpakketten, de hamster, vissen, enz. Naast de hamster staat de TV. Die gebruik ik nu niet zo vaak meer. Maar 's winters ... heel veel. Ik zit graag op mijn kamer.⁴⁴

Danny

⁴⁴ Tekst geschreven na een gesprekje over een foto die Danny van zijn kamer had gemaakt.

steeds alleen met hem apart te gaan zitten om een vrije tekst te maken. Ook nu kan je weer met een groepje rond de tafel gaan zitten. Kinderen horen elkaars opmerkingen en vragen. Klasgenoten plaatsen kanttekeningen en geven tips.

- Als er een kind opgewonden binnenkomt en direct een verhaal begint te vertellen, zeg je bij leerlingen waar je dat zinvol vindt:
  - je kan daar straks vast wel een tekst over schrijven of je maakt snel een notitie om er later op terug te komen.*
- Af en toe schrijf je samen met een leerling een tekst. Je luistert eerst goed wat hij heeft te vertellen. Dan kom je met tips en voorstellen. Al pratend en overlegend formuleren jullie zinnen. Je daagt hem uit om op zoek te gaan naar die woorden die zijn ervaring het best weer-geven. Je vraagt naar andere woorden. Je overlegt met elkaar over wat beter klinkt. Tijdens dat zoeken ontdekt hij mogelijkheden van taal. Het gaat er wel steeds om wat hij wil zeggen en niet wat jij wil. Ten slotte schrijft hij.
- Het helpt sommige kinderen ook goed wanneer je samen een tekst herschrijft. Je vraagt hem dan om eerst zijn tekst aan je voor te lezen en vraagt door over stukken die je niet (goed) begrijpt. Je helpt de zinsconstructie te verbeteren, door een begin te maken of te vragen: *'Wat klinkt beter?'* Je helpt leerlingen op gang met woorden, met ideeën voor zinnen of teksten. Je laat het kind nadenken over onderdelen die hij zelf kan verbeteren. Wanneer je veel aanpassingen verwacht, is het handig om een kopie van de tekst op je laptop te zetten, zodat de tekst niet in geknoei verloren raakt. De beslissing om de tekst aan te passen blijft bij de schrijver, ook al heb jij daar zelf andere ideeën over.
- Een leerling kan ook schrijven aan de hand van een reeks vragen die je stelt over een voorwerp dat hij zelf de moeite waard heeft gevonden om mee naar school te nemen:
  - Hoe ben je eraan gekomen?
  - Wat is het voor een soort voorwerp?
  - Wat wil je er mee doen?
  - Is er dan nog iets dat je er graag over wil vertellen?

Nakijk-kaart	
H	Hoofdletter vergeten
I	Op deze regel staat een schrijffout die je zelf kan vinden
WW	Kijk op deze regel naar je werkwoordspelling
*	Schrijf dit woord op het moeilijke-woorden-bord
~	Kies een ander woord, schrijf het anders
✓	Hier ontbreekt iets (een of meer woorden)
o	Op deze regel is er iets mis met de leestekens
┌	Denk eens na over wanneer je een nieuwe lijn begint
Z	Kijk je zinsbouw na: begin op tijd een nieuwe zin, denk aan leestekens en hoofdletters...
P	Persoon: schrijf je in de ik-vorm of in de tu-vorm
T	Let op dat je niet verandert in de ik-vorm
S	Schrijf dit woord op je woordkaart

een nakijkcode ‘voor in de kantlijn’

H = hoofdletter vergeten

i = kijk naar de interpunctie

✓ = woord(en) vergeten

zin loopt niet goed

s = spelfout

pv = fout in de persoonsvorm

* = woord op je woordkaart

- Laat kinderen die op weg geholpen willen worden even hun jas van de kapstok pakken:
  - Wat vind je er mooi aan of juist vervelend?
  - Ben je er aan gehecht?
  - Wie heeft hem uitgezocht?
  - Hoe komen die vlekken er op?

Je vraagt weer naar feitelijke aspecten en gevoelens.

- Wanneer je de rommelkont onder die kinderen vraagt zijn jaszakken eens leeg te maken, zorgt dat voor een hele nieuwe invalshoek om het gesprek op gang te brengen. Uit zakken komen dingen die een eigen leven leiden. Er zitten vast weer opstapjes tussen naar persoonlijke gebeurtenissen, naar verhalen om over te vertellen. Jij stelt de eerste vragen. Het verhaal komt op gang, je vraagt misschien nog wat door en dan wordt er weer geschreven.
- Je geeft een leerling een camera mee naar huis en vraagt of hij dingen wil fotograferen die hij op weg naar huis bijzonder vindt. Misschien wil hij wel foto's maken van een lievelingsplekje. Iedereen heeft wel een stekkie waar een speciale herinnering aan wordt bewaard, een plek om met plezier aan terug te denken. Hij maakt foto's van zijn huis of van iets op zijn kamer. Die foto's maken het jou makkelijk om door te vragen. Wanneer je naar details op foto's vraagt, komen de verhalen. Eerst weer mondeling. Daarna gaat hij aan het schrijven.

Telkens zoek je naar een andere insteek die er voor zorgt dat je dicht bij een ervaring of herinnering komt van de leerling die je op weg helpt.

**Een ogenblik, een klank, een geur, een herinnering
en juist dat ene moment maken een tekst mooi.**

Je leest met grote regelmaat teksten

Heb je geen tijd om te overleggen, dan leveren ze de tekst in op een daarvoor bestemde vaste plek. In de schriften verbeter je weinig,

Piratenspektakel

Zaterdag zestien september was weer het piratenspektakel. Dat is een toneelstuk van het Groot Blokzijls piratenkoor. Het werd in het donker gespeeld op een groot vlot in de Kolk.

Aan het begin hebben we met een grote groep kinderen van school meegedaan aan allemaal toneelstukjes op de kade. Wij hielpen juf Betty met de kleuters. We deden een heleboel ouderwetse kinderspelletjes. Toen de piraten op een groot schip door de Sas de Kolk kwamen binnenvaren, werden er vanaf de kant vijf kanonschoten afgevuurd. Dat werd gedaan door kanonnières. We schrokken ons rot. De piraten werden boos en schoten terug. Toen ze op het vlot stonden zongen ze in hun toneelstuk zestien liedjes. Alle jongens van onze groep mochten daarna mee op de boot. Ze waren verkleed als jonge piraten die 'mee terug naar zee gingen'. Tot slot was er vuurwerk. Sommige pijlen kwamen heel hoog.

Suzanne en Renske

tenzij het heel gemakkelijk is te veranderen.⁴⁵ Van een t is eenvoudig een d te maken. Als je een woord of een stuk tekst markeert, weet de leerling dat daar nog eens naar gekeken moet worden.⁴⁶

Je kan uiteraard ook gewoon onder de tekst op de inhoud reageren of er een vraag onder schrijven:

- Leg eens uit waarom je dat zo hebt opgeschreven?
- Ik vind dat eigenlijk ook, maar wat denk je dat je klasgenoten daarvan vinden?
- Ik stel voor dat je het in de kring voorlegt, dan vinden we vast wel een oplossing.

Meestal is er wel ruimte voor. Met de kinderen spreek je af dat ze serieus antwoord geven op een serieuze vraag. Met de digitale teksten gaat aanpassen of herschrijven makkelijker. Zodra de leerling je opmerkingen heeft verwerkt, wordt er meestal nogmaals geprint en bij het vervolmaken van een tekst herhaalt de procedure zich misschien nog wel een paar keer. Herschrijven hoort immers bij het schrijfproces. Wanneer de leerling je de verschillende versies van een tekst mailt of op de blog voor zichzelf 'bewaart als concept' of naar jou 'instuurt voor kanttekeningen', wordt er minder geprint. Je leest de digitale bestanden en voorziet ze van commentaar wanneer het jou uitkomt.

Door steeds de eerste versies van teksten te lezen, leer je de sterke en minder sterke punten van je leerlingen goed kennen. Wanneer een bepaalde soort fout steeds maar weer terugkomt, bespreek je dat met hem en als het nodig is maak je een afspraak om er wat aan te doen. Om niet het overzicht te verliezen in de hoeveelheid individuele afspraken noteer je deze op een lijst, in een digitaal volgsysteem of observatiemap. Je hebt deze gegevens dan bij de hand in je overleg met kinderen, collega's, zorgleerkracht en of ouders.

---

⁴⁵ Zie voor het omgaan met spelling: R. Broersma e.a.. *DATplus*, extra bouwstenen bij *Dat's andere taal* met nieuwe leerlijnen en achtergrondinformatie over woordenschat, spelling en grammatica, passend in levend taalonderwijs. De Reeks 7A. Nij Beets 2012.

⁴⁶ Met het team of de groep spreek je een aantal tekens af, waardoor iedereen weet wat de bedoeling van je aantekening is.

We zijn gistermiddag met de hele groep, Dirkje, Joop en Hans naar het Giethoornse meer geweest. We moesten ons om twee uur bij Gerco verzamelen. Daar stapten we in de boten. Op het meer gingen we op een leuk plekje liggen, gooiden onze ankers uit en ... zwemmen maar. Je kon er makkelijk staan. Mark had een gewone bal en een goofybal mee. In die goofybal zit zand en als je daar mee gooit, maakt hij gekke bewegingen. Renske had de draak meegenomen. Dat is een klein roeibootje. Daar roeiden we mee op het meer. Sommige kinderen hadden snoep bij zich en deelden dat uit. We bleven daar tot half vijf. Toen voeren we terug naar de Lage wal. Het was een hartstikke leuke middag.

3.3 Nieuwe deuren gaan open

Kinderen gaan experimenteren met allerlei manieren van schrijven die ze tegenkomen. Soms ontstaat iets nieuws tijdens gesprekken in de kring.

Op momenten dat je vindt dat het schrijven bij enkele kinderen wat stereotiep en veel van hetzelfde wordt of wanneer je vindt dat het schrijven in je groep wel een injectie kan gebruiken, zorg jij voor variatie. Je biedt leerlingen een nieuwe manier van schrijven aan.. Leerlingen zoeken naar middelen om hun schrijven te verbeteren, op vergelijkbare manier als ze naar middelen zoeken om beter te leren praten. Dat nabootsen en verkennen wordt gestimuleerd door mogelijkheden die jij in beeld brengt.

Kinderen die steeds ongeveer eenzelfde verhaal over bijvoorbeeld voetballen schrijven, leveren tamelijk ziellose teksten. Wanneer er weer een wedstrijdverslag wordt voorgelezen, merk je aan de reacties dat medeleerlingen *'het nu wel weten'*. In een persoonlijk gesprek vraag je naar zijn gevoel achter de verslagen. Leidt dat nog niet tot een ander soort teksten, dan stel je voor om het wedstrijdverslag eens vanuit een ander oogpunt te schrijven.

- Beschrijf de wedstrijd door de ogen van je moeder, die langs de kant staat samen met andere vaders en moeders.

Laat groepjes kinderen kennismaken met andere manieren van schrijven. In deze technieken komen elementen aan bod, die ze weer toepassen bij hun volgende vrije teksten. Besteed vooral meer aandacht aan een bepaalde schrijftechniek wanneer ze die zinvol kunnen gebruiken:

Verslag

Van omgevingsverkenningen en uitstapjes schrijven enkele kinderen een verslag. Door middel van een lijstje met steekwoorden - dat het groepje vlot met elkaar maakt - kan het werk worden verdeeld.

In de uitzending

Van onze verslaggever
Sander Boer

Hilversum - Leerlingen van obs De Rolpaal hebben de km² waar hun school in staat zo goed onderzocht dat ze een tentoonstelling met hun ontdekkingen mogen inrichten in kasteel Groeneveld te Baarn.

Dinsdag reden Boye, Sandra, Manon, en Sander met de bus van Manon naar de VPRO in Hilversum. Boye gaf hen onderweg een walkman en ze zeiden haast niks, ze luisterden naar muziek.

Bij het mediacentrum werd hen verteld in welk gebouw ze moesten zijn en waar ze konden parkeren. De bus ging maar net onder een balk voor de parkeerplaats door. Ze zochten een plekje en liepen het gebouw in. Bovenaan de trap kwam iemand hen ophalen.

In de kelder stonden allemaal draaitafels en andere apparatuur. Ze gingen in de kamer ernaast aan een tafel zitten met een heleboel microfoons. Toen liet Marjoke zien wat er op internet stond. De uitzending begon. De kinderen hoefden haast niks te zeggen, want er stond al veel op band. Ze vertelden wat ze voor de tentoonstelling in het kasteel hadden gedaan en beantwoordden een paar vragen. Het werd vanzelf een gesprekje. Toen ze klaar waren kregen ze cola.

Tot slot werd het groepje nog rondgeleid door het gebouw. Er waren heel veel trappen en open ruimtes waar allemaal mensen werkten. Op het dak had je een heel mooi uitzicht. Er groeide gras, maar de geit was er niet. Ze gingen weer naar binnen om te eten. Daarna pakten ze de lift, zochten de auto op en gingen weer op weg naar school.

Iedereen die mee wil schrijven kiest een steekwoord en schrijft daar een stukje over. Om de lezer wat uit te leggen, schrijven ze een tekst die duidelijk is voor iemand die niet mee is geweest. Ze kunnen weer denken aan *wie, wat, waar, wanneer*.

Feiten en meningen lopen in elkaar over.

Om de lezer niet in slaap te laten vallen, moeten ze proberen om de informatie ook interessant te vertellen. Het resultaat is een gevarieerd verslag, dat weer leuk is om (terug) te lezen.

Nieuwsbericht

Wanneer er op school iets speciaals gebeurt, is het voor een paar kinderen of de redactie een mooie oefening om daar een nieuwsbericht over te schrijven voor krant of blog. Dan heb je het met ze over de techniek om zo'n bericht te schrijven:

- Het begint met de naam van de schrijver en de plaats waar het nieuws vandaan komt.
- De gebeurtenis staat in de eerste paar zinnen, die samen met een pakkende titel nieuwsgierig moeten maken.
- Het is kort en behandelt slechts één onderwerp (een te lang bericht houdt de aandacht niet vast).
- Het geeft duidelijke feiten: *wie, wat, waar, wanneer*.
- En let op: De inhoud is onpartijdig. De feiten zijn het belangrijkste.

Column

Een vaste rubriek onderhouden in de klassenkrant of op de blog over actuele onderwerpen rond de school is voor de schrijvers van de groep een hele nieuwe uitdaging. Een column is een korte tekst met een pakkende titel. Het begint vaak met een uitdagende opmerking, waarover verder wordt geschreven. Er staat een gekke observatie in of een boeiend idee, liefst met een grap erbij. Een verrassend slot zorgt nogal eens voor reacties van de lezers.

De lengte van een tekst is niet zo belangrijk

Binnen de perken zijn mogelijkheden bijna even onbeperkt

Leerkrachten willen geregeld dat kinderen **langere** teksten schrijven en zijn nog wel eens geneigd om te zeggen:

*Maak een tekst van meer dan zes regels of
Schrijf er nog maar wat bij.*

Het gaat in je groep zelden om de lengte van een tekst. Soms is een korte tekst sterk. Soms werkt een langere uiteenzetting juist goed. Het gaat om de gang van hun gedachten, het gaat steeds om zeggingskracht in hun eigen taal. Hoe hebben ze geschreven wat ze willen zeggen. En soms kan dat heel goed in één of in een paar zinnen, of met een kort gedicht.

Een kort verhaal ontleent z'n kracht vaak aan de kunst van het weglaten. En de ervaring leert dat teksten vanzelf langer worden als een leerling over meer strategieën beschikt, door een betere taalbeheersing en een grotere woordenschat.

ZKV's

A.L. Snijders kreeg de Constantijn Huygensprijs voor zijn hele oeuvre zeer korte verhalen. Licht poëtische verhalen over zijn dagelijks leven, die herinneringen en associaties oproepen. Een verhaal over een gebeurtenis zonder omhaal van veel woorden, wie wil dat niet lezen? Bovendien wordt je nieuwsgierigheid telkens snel en elegant bevredigd.

'Met zijn auto keihard langs flitspalen.'

Je kan ook nog kortere verhalen schrijven. Blijven schrappen tot je een verhaal hebt van zes woorden. Auteur Kluun beschrijft het fenomeen als een soort sudoku voor schrijvers. 'Schrijven is schrappen' in extreme vorm. Het gaat verder dan een oneliner of een dichtregel; hij moet mysterieus zijn, iets verhullen, spannend zijn of gewoon heel erg scherp. En dat is niet gemakkelijk. Hemingway schreef ooit een verhaal in zes woorden en noemde het zijn beste werk.

'For sale: baby shoes, never worn.'

Correspondentieteksten

Een andere doelgroep stelt andere eisen aan een tekst. Bij het vertellen of voorlezen van een tekst in de kring kunnen ze nog wat toelichten, maar een bericht voor mensen van buiten onze klas (zoals lezers op de blog of abonnees op onze klassenkrant) moet eigenlijk in één keer duidelijk zijn. Een correspondentieklas biedt hiervoor een mooie oefenkans. Ze zijn immers een soort buitenstaanders waar we meer contact mee hebben. Die stellen nogal eens vragen over onderwerpen waarvan we dachten dat die toch wel duidelijk beschreven waren. Die feedback helpt kinderen om hun boodschap duidelijk te formuleren en rekening te houden met de ontvanger. Kan onderwijs in taalbeschouwing functioneler? Correspondentie geeft je ook de mogelijkheid om het met kinderen te hebben over afspraken en gewoontes bij het brieven schrijven. Een mail aan je vriendje is anders van toon dan wanneer je een onderzoeksvraag mailt naar een bedrijf en in een verhaal gebruik je andere woorden en zinswendingen dan in een uitleg.

Korte verhalen

Je neemt een bestaande vrije tekst die nogal omslachtig is geschreven en gaat met het groepje dat mee wil doen aan het strepen. Het wordt eerst een kort verhaal, dan een zeer kort verhaal en tenslotte een nog korter verhaal. Samen haal je de kern boven water.

Een andere insteek is om direct een kort verhaal te schrijven.

Voordat een groepje dat gaat doen, lees een paar korte verhalen voor en ga je met ze op zoek naar kenmerken van korte verhalen, zoals:

- Een spannend of grappig begin, waardoor je wil weten hoe het verder gaat.
- Je gaat niet te veel in op details.
- Er gebeuren altijd onverwachte dingen.
- Het einde komt plotseling en het loopt vaak net anders af dan je met elkaar denkt.
- Wanneer lezers iets weten wat personen in het verhaal niet weten, wordt het spannender.

Het recht op verbeelding

Als praktische plattelander staat Freinet een tikkeltje wantrouwend tegenover de verbeelding die gevaar loopt de band met de werkelijkheid te verliezen. Maar hij aanvaardt alles wat de kinderen inbrengen. Zo publiceert hij in *La Gerbe* de volgende tekst van een 6-jarig kind:

... Mijn papa heeft een kist gemaakt om het varken te doden. Ik heb zijn spijkers krom geslagen, daarna heb ik zijn planken vernield. Toen pakte hij de zweep en sloeg me tegen mijn benen. Ik heb mijn moeder aangestoten toen ze een brief aan mijn meter schreef. Ze gaf me klappen; ik gooide de inktpot om. Ik ging gras geven aan het varken; mijn drie biggetjes zijn me ontsnapt. Ze renden naar de Loup en sprongen in het water. Ik heb ze pas in het donker weer gevangen. Op een andere dag liep ik met dichte ogen langs de rand van de rivier. Ik hoorde hem niet. Ik viel naar beneden, ze hebben me met touwen opgevist. Ik klom op het dak. ik viel in de schoorsteen. Ik was helemaal zwart. Mama heeft me koffie met melk gegeven. De mok was helemaal vol, ik heb hem kapot gesmeten. Mijn kat dronk de melk op.

De kinderen van de klas voegden aan de tekst toe:

Dit heeft Jean ons verteld. Maar hij weet niet of het waar is of dat hij het heeft gedroomd. We hebben het aan zijn moeder gevraagd. Die zei dat Jean lief is.

Ben je verantwoordelijk voor wat je droomt in je slaap? Het alibi van de droom staat toe om verhalen te verzinnen. En er wordt wat afgedroomd in die gedrukte krantjes. De eerste droomverhalen verschenen in februari 1927 uit de klas van Bouchards (Lyon) en het voorbeeld vindt al snel navolging. In sommige gevallen gaat het om echte dromen, te herkennen aan de droomachtige onsamenhangendheid. Wat echter te denken van de dromen, samen geschreven en ondertekend door drie makers, zoals in Saint-Paul gebeurt?⁴⁷

⁴⁷

Michel Barré. *Célestin Freinet, een pedagoog voor onze tijd*. De biografie uit 1996. De freinetbibliotheek, Valthe (vertaald 2006).

Pamflet en affiche

Pamfletten schrijven kinderen om hun acties kort maar krachtig onder de aandacht te brengen. Ze vragen zich af hoe je het kort en toch duidelijk kan beschrijven. Het kernachtige schrijven van korte verhalen komt hier weer terug. Probeer maar eens in een paar regels en puntsgewijze je standpunt duidelijk te maken.

Bij affiches gaat het om het bedenken van een paar woorden of één zin om je boodschap of product goed over te brengen. Oneliners en korte quotes zijn vandaag de dag populair. Dat heeft natuurlijk ook te maken met de ontwikkeling en snelheid van media. Iedereen wordt via social media uitgedaagd om gedachten samen te vatten, om kort z'n mening te ventileren, een emotie te uiten of nieuws te delen met de rest van de wereld. Een slagzin, een motto, iedereen kent er wel een paar uit reclame, film en politiek. Wie kan grossieren in oneliners - al of niet via dagelijkse korte zinnestjes op Twitter - komt in het politieke debat vaak bovendien. Wie bedenkt voor het affiche dat we aan het maken zijn een pakkende zin die blijft hangen en meer zegt dan een uitgebreide folder?

Fantasieverhaal

Zolang ze voor zichzelf schrijven gaat het om de loop van hun verhaal, werkelijkheid of fantasie. Fantasieteksten leiden in de groep nogal eens tot voortkabbellende verhalen en clichématigheid - een apart soort grappigheid - terwijl eigen belevenissen nooit een cliché zijn. Wanneer het nieuwe er af is, zijn klasgenoten vaak minder betrokken tijdens het voorlezen. Door het ontbreken van herkenning is een afname van concentratie merkbaar en na een tijdje neemt ook het plezier af onder het voorlezen.

Toch hebben ook fantasieteksten hun waarde. Kinderen snijden er wel eens onderwerpen in aan die ze anders niet zo gemakkelijk zouden kiezen. Via de fantasiewereld komt innerlijke beleving naar boven. Ze kunnen vrij reizen in een wereld waar veel mogelijk is, verbeelding komt aan de macht. Kinderen kunnen schrijven alsof het gelogen is en dat ligt soms dicht bij de waarheid.

Deur

Op een dag gingen wij samen spelen. Wij hadden niks te doen, dus gingen wij naar het bos.

Daar was een houten huisje, met een houten deur. We gingen tegen een boom aan zitten om iets te eten. Wij hoorden achter ons iets ritselen. Wij keken om en er stond ineens een deur op het pad.

De deur zei: Loop maar achter mij aan. Hij liep het pad af.

h

Je helpt kinderen hun verhalen interessanter te maken door samen te analyseren waarom fantasieverhalen in boeken vaak zo leuk zijn. Laat ze verhalen lezen, lees ze voor in de kring. Bij beschouwingen waarom deze verhalen wel leuk zijn, lijken de kenmerken op die van korte verhalen. Door geregeld met kinderen dergelijke analyses te maken - op momenten dat het aan de orde komt - worden ook teksten over eigen belevingen boeiender.

Sprookje

Een kind leest in de kring een tekst voor, waarvan klasgenoten vinden dat het op een sprookje lijkt. Waarom vinden we dat een sprookjesachtige tekst? Er ontstaat een gesprek over de kenmerken van sprookjes.

- Welke elementen zouden in echte sprookjes zitten?
- Wat zouden we nog aan de tekst kunnen veranderen om het meer op een sprookje te laten lijken ...

Je vraagt wie er een sprookjesboek wil meebrengen om morgen zijn lievelingssprookje voor te lezen. Jij leest de eerstvolgende kringen een aantal volksverhalen voor. Een groepje belangstellenden duikt in sprookjesboeken. Wanneer ze er feeling mee krijgen, bespreek je met ze welke verborgen wijsheden in hun eigen sprookje zullen komen en voor welke gevaren ze willen waarschuwen.

De hoofdfiguren zijn uiteraard vooral aan hun lot overgelaten arme vrouwen en kinderen, of jongste zonen zonder een rijke vader tegenover een machtige heerser, die natuurlijk wel een beetje dom is. Welke aparte spinsels met rare koppen en gekke neuzen komt de held tijdens zijn avontuur tegen? Sprookjes - oorspronkelijk bedacht voor volwassenen - zijn soms nogal gruwelijk en toch kan je niet meer stoppen, wanneer je eenmaal begonnen bent met lezen.

Dialogo monologo

Regelmatig komen in vrije teksten stukjes dialoog voor. Kinderen maken - zonder het zelf te beseffen - gebruik van directe en indirecte rede. Als je vindt dat het een goed moment is sta je bij zo'n tekst in de kring even stil bij het gegeven 'dialoog'. In de kring verzinnen we samen of even in tweetallen een dialoogje.

gras en boom

het gras zei
tegen de boom
heb je
ook familie
ja zei de boom
en hij wees
naar de
buren

buren
naar de
en hij wees
ja zei de boom
ook familie
heb je
tegen de boom
het gras zei
gras en boom

48

Soms lijkt de eerste versie van een tekst net een gedicht wanneer die wordt voorgelezen.

Het is handig wanneer ze zich voor hun personages bekenden voor de geest halen. Ze weten dan hoe een iemand reageert. Dat maakt het makkelijker en meestal levendiger. Het schrijven van een dialoog is een goede oefening voordat een groepje zich werpt op het schrijven van teksten voor een toneelstuk. Weten de kinderen ook wat een monoloog is? Monologen die ze goed kennen zijn afkomstig van boze ouders of een boze juf wanneer ze op hun kop krijgen. Zo'n monoloog opschrijven levert weer een fraaie tekst op.

Verschillende soorten gedichten

Wanneer een leerling een tekst voorleest die bijna klinkt als een gedicht, heb je het met de groep over poëtische taal. Naar aanleiding van zo'n tekst, lees je in de kring gedichten voor van dichters, maar vooral ook van kinderen. Dichten is niet alleen weggelegd voor bekende dichters. Dichten is niet saai of moeilijk. Er zijn ook kinderen die er heel wat van kunnen. Bij het voorlezen van gedichten blijkt al dat het maken ervan niet duf hoeft te zijn. In tegendeel, ze gaan ergens over. Je stelt voor dat je samen met een groepje ook gedichten wil gaan schrijven. Je scheidt verwachtingen.⁴⁹

Kinderen ontwikkelen poëtische taal door gedichten te schrijven en te lezen, door er mee aan het werk te gaan. Ze gaan aan het experimenteren met rondelen, elfjes, haiku's, songteksten, naamdichten, versjes, een rap, kwatrijnen, een liefdesgedicht, enz. Deze aan regels en afspraken gebonden teksten zorgen voor andere schrijfvormen. Kinderen worden leniger met woorden, zinnen krijgen een andere klank, een ander gevoel en ritme. Je zet kinderen op hun tenen, waardoor ze een volgende stap zetten. Al dit creatieve spelen met taal is een motor voor schrijfontwikkeling en taalgevoel.

Aan een voorgeschreven vorm zitten echter ook gevaren. Het kan een kunstje worden of de vorm kan zo dwingend zijn dat de teksten niet authentiek meer zijn. Hetzelfde doet zich voor bij 'rijm dwang'.

---

⁴⁹ Een voorbeeld om met gedichten aan de slag te gaan is te vinden in: Jeroen Tans, *Nynke, een blik in onze groep*, De Reeks 12. De Freinetbeweging, Nij Beets 2012. blz. 155 - 160

Werkstuk

Een schip

Een gewooslijk schip

Het is een piraten

Bong!

2

Hallo

ll

Hallo doog

Ik ben mezelf

Ik ben helemaal mezelf

Jelle

Kinderen schrijven maar iets op, omdat het dan in ieder geval wel rijmt. De vorm lijkt soms gemakkelijk, terwijl het moeilijk kan zijn om in goedlopende zinnen te blijven schrijven.

Lees een week lang iedere dag in de kring hetzelfde gedicht voor en kijk wat er gebeurt.

Een breder schrijfpalet

Door deze andere manieren van schrijven aan te bieden help je kinderen bij het zoeken naar hun eigen schrijfmogelijkheden, je helpt ze met het ontwikkelen van een eigen stijl. En met schrijftaal gaat het al net als met spreektaal: door nieuwe woorden ga je dingen anders zeggen. Variatie zorgt er voor dat leerlingen geregeld andere ervaringen en andere kennis opdoen, die ze weer gebruiken bij het schrijven van nieuwe vrije teksten. Door variatie komen ook steeds andere kinderen met een sterke kant aan bod.

Taaldrukken verder dan zeggen en schrijven

Wanneer het gaat om het verbreden van het schrijfpalet is het nuttig om bij taaldrukkers te kijken naar uiteenlopende en inspirerende schrijfactiviteiten. Die beschikken over een schat aan bruikbare informatie. Ze publiceren veel rond taalvormen, taalvisualisatie, taal en beeld, taalexpressie en taaldrukken.

Taaldrukkers laten kinderen, jongeren en volwassenen steeds werken vanuit eigen ervaringen, gekoppeld aan de wens die herinneringen met anderen te delen. Dit doen ze door middel van vertelkringen, het maken en spelen van scènes en door te laten schrijven. Een manier van werken die het taalvermogen ondersteunt en verrijkt.⁵⁰

---

⁵⁰ - Wat taaldrukkers doen op het gebied van taalvorming is te vinden op: www.taalvormingentaaldrukken.nl
 - In het boek Peter Dellensen: *Taaldrukken, verder dan zeggen en schrijven* staan een twintigtal taalwerkvormen beschreven zoals: het schrijven van rondelen en liefdesgedichten en het werken met lijstjes en tweetallen.

Oma en opa

Opa is in een bejaardentehuis. Zondag hadden we hem weggebracht. Mijn oma heeft een nieuwe heup. Voor de tweede keer. Want de eerste keer hadden ze hem niet goed gezet. Ik heb het ding dat uit de heup is gekomen ook gezien. Mijn oma heeft veel pijn. Vandaag is ze helemaal in de war. De zuster had vanochtend gebeld dat mama moest komen, omdat oma zo in de war was. Ze wilde naar huis, wilde dat mama kwam en ging maar door. Mama ging er naar toe en ik naar school. Als oma thuiskomt gaat ze ook naar het bejaardentehuis.

Amanda

Ze beschikken over een hele reeks van lesontwerpen en werkvormen, die te gebruiken zijn om de variatie in het schrijven van teksten

- en daarmee het schrijfplezier - te vergroten, zoals:

- taalwerkvormen ontdekken met groepjes leerlingen;
- koppelen van druktechnieken en teksten;
- verschillende werkvormen rond gedichten schrijven in de klas;
- taalvorming in het natuuronderwijs of in bijvoorbeeld een museum.

Beeld en tekst, tekst en beeld

Bij kleuters gaan we uit van de tekening en jij schrijft daar samen met het kind een tekst bij. Dat verplaatst zich naar het zelf schrijven van een tekst waar illustraties bij worden gemaakt. Het schrijven gaat zijn eigen weg. Dat gaat vaak zo, waarschijnlijk omdat we dat gewend zijn.

Het is goed om geregeld even stil te staan bij die kinderen die minder makkelijk of minder graag teksten schrijven maar wel graag dansen, een potje kleien, musiceren, een rollenspel spelen, of het ene mooie knutselwerk na het andere uit hun vingers laten komen. Ook dat zijn allemaal poorten waarlangs het leven (be)grijpbaar wordt.

Kinderen geven op zoveel verschillende manieren vorm aan hun bewustzijn. Verbeelding helpt hen om de steeds veranderende werkelijkheid betekenis en vorm te geven. De vele vormen waarmee ze hun zelfbeeld verder kunnen ontwikkelen zijn allemaal waardevol. Je organiseert met de kinderen de structuur die het mogelijk maakt dat ze expressieve talen kunnen verkennen en er een eigen weg in vinden.

Wanneer kinderen de kans krijgen hun favoriete expressievormen te ontdekken, zullen dans, zang, muziek, beeld, toneel weer aanzet zijn tot verhalen, tot persoonlijke en mooie teksten. Een zelfgemaakte foto van het werk er bij geeft opnieuw mogelijkheden voor prachtige eindversies. Als kinderen met plezier werken en meer middelen tot hun beschikking hebben, gaan ze meer schrijven. Al het schrijven helpt hen weer om stil te staan bij gevoelens en hun gedachten te ontwikkelen, al het verbeelden helpt leerlingen bij hun ontdektocht in de wereld.

51

Leerlingen bepalen zélf waarover ze schrijven, wanneer ze schrijven en in welke vorm ze dat doen. Ze schrijven op school en thuis, op een tekstverwerker, in hun tekstenschrift, op losse blaadjes. Teksten die in de kring uit een broekzak worden gefrommeld en direct worden voorgelezen hebben vaak iets bijzonders.

3.4 Het voorlezen ...

Kinderen willen de tekst - waar ze met zoveel zorg aan hebben gewerkt - trots aan de kring tonen. Ze doen dat op vrijwillige basis, het liefst in de eerste de beste kring. Ze hoeven hun tekst niet altijd voor te lezen. Sommige onderwerpen zijn zo privé, dat het af en toe zelfs verstandig is om het niet te doen.⁵² Deze paragraaf geeft aan hoe je zorgvuldig met kinderen over de voorgelezen teksten verder kan praten.

Om te beginnen maak je in iedere kring ruimte voor het voorlezen van teksten. Daarmee spreid je het vanzelf over de week en kan de groep voldoende aandacht aan iedere tekst besteden.

Je let er op dat ze hun verhalen op een natuurlijke manier voorlezen. Het mag niet zo maar op een vluchtige manier gebeuren. Duidelijk en begrijpend voorlezen en goed kunnen luisteren heeft met herkenning van de inhoud en inlevingsvermogen te maken. Dat eigen teksten wat dat betreft goede voorleeskansen bieden, hoeft geen betoog. Je voorkomt dat een anderstalige leerling een gebrekkige tekst voorleest. Het slechter beheersen van het Nederlands mag geen reden zijn om minder mooie teksten te maken. Je helpt hem zowel bij het schrijven als bij het voorlezen. Leerlingen die hardop voorlezen nog moeilijk vinden, oefenen van tevoren met jou of met een klasgenoot.

Het weergeven van heel persoonlijke belevenissen kan best spannend zijn en vraagt zelfvertrouwen en veiligheid. Jij zorgt er voor dat gaandeweg een veilige sfeer ontstaat. Bij uitleggen of 'foute' opmerkingen grijp je direct in. Je geeft aan wat je hoort en wat je daarvan vindt.

---

⁵² Wanneer je dat ziet aankomen, overleg je met de betreffende leerling wat hij het beste kan doen.

Vandaag gaan Mandy, Eduard, Martin en ik vissen. Het wordt heel leuk, denken wij. We denken dat we een snoekbaars vangen. Wij hebben twee kruisnetten en één hengel. Als de snoekbaars meer dan twee-ën-veertig cm. is, eten wij hem op.

Nagel

Ik zei mijn kat had een nagel van een andere kat in zijn nek, als je hem op zijn nek aaide ging hij zielig miauwen. Vanmorgen keek mama en zag een nagel van een andere kat in zijn vel. Ik heb de nagel vandaag mee naar school.

Vullingen

Janet, Mariska en ik hebben allemaal een zwarte vulling. Hiervoor hadden wij een paarse. Wij vinden het heel leuk. Hierna nemen we een rode.

2

Hun werkelijkheid vorm en betekenis geven

Leerlingen vinden het leuk om groepsgenoten voor te lezen over wat ze allemaal beleven. Leerlingen vinden het ook leuk om te horen wat klasgenoten meemaken. Ze brengen allemaal zichzelf mee en luisteren elk vanuit hun eigen ervaringen. Al die verschillende herinneringen stimuleren het gesprek, want gereageerd gaat er worden. Het vragen stellen en opmerkingen maken bij teksten moet een attitude worden, zodat ze dit ook gaan doen bij eigen eerste tekstversies. Vanuit herkenbare verhalen kunnen ze goed reflecteren en nadenken over de beschreven onderwerpen. Ze ordenen en verhelderen gezichtspunten.

Het verbeeldingsvermogen zit aan twee kanten, bij de schrijver en bij de luisteraars.

Jouw aandeel in het gesprek

Jouw primaire reacties en lichaamstaal bepalen voor een deel de loop van het gesprek:

- Hoe zit je er bij?
- Wanneer knik je even? Wat doe je met je ogen?
- Wat is je eerste reactie?

Het serieus nemen van teksten en het voorlezen ervan begint bij je eigen aandacht. Jij bent er om te zorgen dat kinderen zich uitgenodigd voelen om hun gedachten en belevenissen onder woorden te brengen. Het is belangrijk waarom je (glim)lacht of juist niet. Stemmingen zijn besmettelijk. Je wil dat kinderen met elkaar in gesprek komen. Een goede sfeer in de groep is ook nu weer voorwaarde. En wanneer er (nog) niet wordt gereageerd, prikkel je klasgenoten tot mee- en nadenken door bijvoorbeeld te vragen naar eigen en vergelijkbare ervaringen. Op blz. 109 staan voorbeelden van verschillende manieren om te reageren en een gesprek op gang te brengen.

Het gesprek gaat geregeld pas goed lopen wanneer je naar heel concrete herinneringen, ervaringen en feiten vraagt:

- Wat vond je daar gek aan? Zou jij dat anders hebben gedaan?
- Hield je je toen flink?

De tijd
Soms wil ik de tijd doorspoelen.
Soms wil ik de tijd terugspoelen.
Soms wil ik dat de tijd stil staat .
Ach, laat die tijd toch gewoon. ⁵⁴

Sana

54

Met een vraag prikkel je de kinderen, maar ze bepalen verder zelf de invulling van hun denkproces. Je wil aansluiten bij de gedachtelijn van de tekst, maar soms heeft een tekst verschillende mogelijkheden voor een verder gesprek: Van wat je anders zou doen wanneer je de tijd terugspoelt tot een haast filosofisch gesprek over wat je doet met tijd wanneer je een dag extra in de week hebt. Het gaat er om welke vraag je stelt na het voorlezen.

Soms herhaal je wat een kind zegt om hen uit te nodigen het verder uit te leggen:

- Dus je weet zeker dat je die weddenschap gaat winnen?

Het is belangrijk dat je je bewust bent van de soort vragen die je stelt. Jouw positieve feedback is steeds gericht op de strekking. Net als onder het begeleiden tijdens het schrijfproces ga je ook nu weer met je vragen vooral verder op zoek naar hun herinneringen, gevoelens en associaties.

En regelmatig zeg je nadat een tekst is voorgelezen eerst ook even niks. Wanneer je wacht met reageren, hebben klasgenoten de tijd om in te springen. Je wil dat kinderen zonder terughouden met elkaar praten. Ze mogen aan dingen twijfelen, zich vergissen is niet erg. De snelste, brutaalste en slimste rem je soms af om verhalen van anderen te beschermen.

Jij of iemand van de groep vraagt zo nu en dan om zo'n nieuwe tekst een tweede of zelfs derde keer voor te lezen. We willen het kersverse verhaal in ons opnemen.

Vooraf rond teksten die iets raken in de groep ontstaan gesprekken waar het plezier van af spat. Naast het genieten, gaat het om het uitwisselen van ervaringen, je verbeelding gebruiken, gevoelens ervaren, waarden en normen ontdekken, nadenken en associëren. Ze horen hoe klasgenoten zichzelf zien en wat ze van dingen vinden. Kinderen leren op een vanzelfsprekende manier elkaars achtergrond kennen. Het beeld dat jij of kinderen hebben, wordt geregeld omvergegooid, onze clichébeelden en vooroordelen worden bijgesteld. Schrijvend en pratend over teksten nemen kinderen ook afstand van hun eigen belevingen en komen op andere gedachten. Ze krijgen grip op hun omgeving en een eigen plek daarin. De manier waarop ze zichzelf verbeelden en kennen, bepaalt uiteindelijk hun handelen, het helpt kinderen bij hun zoektocht naar zelfbewustzijn. Niet alle teksten zullen aanslaan. Er worden ook teksten geschreven die groepsgenoten weinig raken en die niet nieuwsgierig maken. Dat hoeft ook niet. Dan gaat de kringleider meestal snel door naar een volgende tekst.

Ik heb buikpijn, net of ik de hite heb. In de kring had ik hoofdpijn. Ik adem snel en voel me niet lekker. Ik heb nergens zin in en voel me dof. Ik voel me zo omdat ik ruzie heb. Ik wil dat we weer in hetzelfde groepje komen te zitten en ik ga niet alleen in een groep met jongens zitten.

Wanneer een voorgelezen tekst content heeft, is de kring content.

Wanneer de betreffende leerling niet zo veel voorleest, is dat jammer en probeer je om toch een insteek te vinden.

Op de volgende tekst wordt na het voorlezen in een groep met 6 en 7 jarigen geen enkele vraag gesteld:

*De hond ging op vakantie en hij kwam een kip tegen
en ze liepen verder en gingen samen op vakantie.*

Wanneer jij dan de tekst op henzelf betreft door bijvoorbeeld te vragen

- Gaat jouw eigen hond alleen op vakantie, of gaat hij met jullie mee?

gaan er onmiddellijk een paar vingers omhoog en ontstaat er een gesprek over het op vakantie gaan en de achterblijvende huisdieren. Dan zijn er ineens een heleboel verhalen over hun eigen poezen, konijnen, honden en vissen. Bij kinderen die minder voorlezen, ben je er dus op gespist om een gesprek aan te zwengelen. Bij kinderen die veel teksten voorlezen reageer je minder of hou je het af en toe kort.

Het gaat in ieder geval niet om de duur van de gesprekken. Dus niet *‘vijf minuten per tekst is voldoende’*. De betrokkenheid van de groep bij het gesprek is eerder bepalend voor de lengte van het gesprek.

Leren van mooie voorbeelden

Je leest ook mooie teksten uit andere klassen voor. Wanneer je op de gang een nieuwe tekst tegenkomt, neem je die even mee naar de kring. Je vraagt ook oudere leerlingen om een ‘mooiste tekst’ te komen voorlezen. Kinderen die veel goede teksten horen en lezen, begrijpen sneller wat de bedoeling is en gaan zelf ook andere teksten bedenken.

Na de kring wordt naar aanleiding van voorgelezen teksten en gesprekken niet alleen verder gerekend, onderzoek gedaan en creatief gewerkt, er worden ook weer nieuwe teksten geschreven. Kinderen doen medeleerlingen na en gaan ideeën die ze hebben gekregen uitproberen.

Na het voorlezen van de tekst kreeg ik enorme zin om zelf te schrijven.

Wat een rare kleur heeft die deur.

Wyanne

56

En dan gebruikt een kind - midden in een gesprek over een tekst - een prachtige zin. Wanneer je daar op let en de zin even noteert, is er weer aanleiding om na de kring enthousiast vanuit hun eigen taal aan het werk te gaan.

Een wisselend evenwicht

Je wil zinvol inspringen en treedt af en toe structurerend op, want het gaat niet om zo maar een gezellig praatje. Je geeft steeds positieve feedback, die gericht is op de inhoud. Je preciseert en nuanceert gedachten, herhaalt of vat samen wat leerlingen zeggen. Je zorgt dat er antwoord komt op vragen. Je wijst ze op zinnen en woorden die gebruikt worden. De kunst van het begeleiden zit hem in het vinden van evenwicht tussen het initiatief bij de leerlingen laten en veel uit de kringgesprekken halen.

Het begeleiden bij de keuze van het onderwerp, de inhoud, mooie zinnen en grappige woorden, wordt bij het voorlezen direct beloond. De teksten zijn divers en aantrekkelijk, waardoor klasgenoten beter luisteren, vaker reageren en er boeiender gesprekken ontstaan.

Het gaat over zoveel meer dan alleen de tekst

Het voorlezen van eigen teksten en er dan met elkaar over aan de praat raken, werkt stimulerend voor het actief gebruiken van hun eigen taal. In een vanzelfsprekende context ontdekken leerlingen de structuur van teksten, zinnen, woorden en klanken. De woordenschat van leerlingen wordt in deze rijke leeromgeving uitgebreid. De schrijver wordt geholpen zijn gedachten beter te formuleren, anders op te schrijven. Ze leren elkaar vragen te stellen, waarbij ze rekening houden met de schrijver. Kinderen leren dat ze niet voor een cijfer schrijven, maar ze gaan schrijven om dingen vast te leggen en om anderen iets te vertellen. Er is steeds een samenhang tussen praten, luisteren, schrijven en lezen.

Door vrije teksten en het kringoverleg kom je achter interesses van ieder kind afzonderlijk, achter hun leven. En wie daar met de organisatie van het werk dichtbij komt, is verzekerd van betrokken leren, van gemotiveerde kinderen. Bij deze veelzijdige en pure vorm van leren ervaren ze vanaf het begin dat deze manier van werken de moeite waard is.

Bonte Middag:✱

Mandy en ik hebben vorig-
jaar de Bonte Middag bedacht.
De Bonte Middag is een middag
waar toneelstukjes of een instrument
gespeeld wordt of andere dingen. Maar
dit jaar is Mandy er niet meer
dus moest ik een ander kiezen, ik
koos: Mariska. Toen moesten wij
nog een datum. We gingen eerst
naar Jeroen, maar hij kon pas in
januari. Toen gingen wij naar
Betty. De eerste keer dat zij kon
was 20 november, dat deden wij
dus. Nu gaat het dus gebeuren
op woensdag 20 november om
half 2!

R

Nu maar hopen dat het weer
net zo leuk wordt.

... en het kiezen

Eén van de teksten wordt uitgekozen om uitgebreid met elkaar - in een aparte tekstbespreking - door te nemen op inhoud en manier van schrijven.

Je overlegt over de keuze

Uit een rijkdom aan teksten is het kiezen niet zo moeilijk.

Tijdens het praten over teksten geef jij of een van de kinderen al aan:

- Zullen we die straks verder bespreken?

Er zijn verschillende motieven om voor een bepaalde tekst te kiezen:

- Een onderwerp is mooi beschreven.
- Je komt er iets in tegen op het gebied van tekstopbouw, spelling of grammatica of dat je met de groep wil bespreken.
- Bespreek teksten waar de groep na het voorlezen enthousiast op reageert. De beleving en de eigen ervaringen van schrijver en de luisteraars zijn belangrijk voor de tekstkeuze.
- Omdat in de loop van het jaar van het ene kind meer teksten worden besproken dan van een ander, let je er op dat van alle kinderen teksten aan bod komen.
- Neem aanvankelijk - niet te lange - teksten, geschreven over onderwerpen die herkenbaar zijn voor een groter gedeelte van de groep.

Wanneer de keus veel op teksten van dezelfde leerlingen valt, komen daar vanuit de groep vanzelf opmerkingen over. Zo niet, dan is het aan jou om dit ter sprake te brengen. Als een van de kinderen digitaal of in de klassenmap bijhoudt welke teksten zijn besproken, dan heeft iedereen er zicht op.

De tekst wordt alleen besproken wanneer de schrijver dat graag wil.

de eerste versie

Het was sportdag. We deden het tweede uur inline skaten. Ik kon dat totaal niet! De rest van de klas kon het wel goed. Dat was niet leuk. Ik voelde mij het lelijke eendje. Maar ik deed toch door. Uiteindelijk kon ik het een beetje. Dat gaf een leuk gevoel. Eindelijk mochten we stoppen. Mijn voeten waren vrij!

Bas

na de tekstbespreking

Het was sportdag
De tweede sport was inline skating. Dat kon ik helemaal niet! De rest van de klas kon het beter. Dat was niet fijn. Ik voelde mij het lelijke eendje. Maar ik gaf niet op. Uiteindelijk kon ik het een beetje. Dat gaf een leuk gevoel. Eindelijk mochten we stoppen. Mijn voeten waren vrij!

Bas

3.5 Tekstbesprekingen

Wekelijks tekstbesprekingen houden is een onmisbaar onderdeel van het proces om te leren schrijven. De besprekingen gaan steeds om duidelijkheid, begrijpelijkheid van de tekst en het toewerken naar een prettig leesbare en goed verzorgde eindversie. Wat het kind wil zeggen moet in helder Nederlands komen te staan, zonder dat er iets van de frisheid verloren gaat. In je klas kan het motto zijn: *‘Staat het er zo duidelijk dat anderen - ouders, broertje, zusje, bekenden en correspondentieklas - het kunnen begrijpen?’*

In deze paragraaf staan tips en aandachtspunten om tot doeltreffende besprekingen te komen, waardoor kinderen ervaren dat herschrijven, bijschaven en redigeren van een tekst hoort bij het proces van je helder schriftelijk uitdrukken.

Vorbereidende stappen

Alle begin ...

Wanneer kinderen voor het eerst teksten bespreken is belangstelling voor elkaars teksten mogelijk nog ver te zoeken. Dat komt soms pas tekstbesprekingen later.

Je weet van te voren welke tekst je met de klas gaat bespreken. Je plant hem zodanig met de groep in, dat je voldoende tijd hebt om de bespreking voor te bereiden - liefst wel op dezelfde dag om de actualiteit niet te verliezen:

- Maak voor jezelf een kopie of een printje.
- Lees de tekst vooraf een aantal keer aandachtig door.
- Arceer in je printje of kopie fragmenten, zinnen, woorden die je ter sprake zou kunnen brengen wanneer het uitkomt.
- Vraag je af waar je nieuwsgierig naar bent, waar je meer over wilt weten en als je vragen hebt, noteer je die alvast. Realiseer je wel

Het was sportdag

De tweede sport was inline skating.

Dat kon ik helemaal niet! De rest van de klas kon het beter. Dat was niet fijn.

Ik voelde mij het lelijke eendje. Maar ik gaf niet op. Uiteindelijk kon ik het een beetje. Dat gaf een leuk gevoel. Eindelijk mochten we stoppen. Mijn voeten waren vrij!

dat onze vragen niet noodzakelijk die van de kinderen zijn.

- Wat vind je sterk aan deze tekst? Welk fragment, welke zinnen en welke woorden? Verwoord zo goed mogelijk je waardering, zodat de kinderen weer kunnen leren van goede voorbeelden.
- Kun je je voorstellen wat er gebeurd is? Hoe kom je nog dichterbij op de beleving; Vraag je af hoe de inhoud van de tekst nog levendiger gemaakt kan worden. Welke aspecten van de tekst lenen zich voor taalbeschouwing.
- Vraag je af of de tekst duidelijk is voor een buitenstaander. Wat ontbreekt er nog om hem goed te kunnen volgen.

Tip: Als je net met tekstbesprekingen begint, kan je bijvoorbeeld in een pauze of na schooltijd even kort brainstormen over de mogelijkheden van een tekst met een bedreven collega.

Vertrouw in het begin niet teveel op improvisatie. Door deze voorbereiding benut je - ook in het vuur van de bespreking - kansen zo goed mogelijk.

Je gaat je richten op de inhoud, structuur, zinsbouw en woordkeus.

Gecorrigeerd of niet

Om eens goed met elkaar over een tekst te kunnen praten, zorgt de schrijver er voor dat hij op het digibord staat geprojecteerd.

Veranderingen zijn vlot aan te brengen, zeker als de groep zinnen of grote stukken tekst wil verplaatsen. De opbouw met eventueel een verdeling in alinea's is eenvoudig uit te voeren.

In de onderbouw zijn gewoonlijk van tevoren de meeste spelfouten uit de tekst gehaald. De aandacht richt zich daardoor vanzelf op de inhoud, begripelijkheid en opbouw van de tekst. Daar staat tegenover dat wanneer de gesprekken rond spelling uit de tekstbesprekingen worden weggehaald, kinderen tijdens die besprekingen geen spellingbewustzijn ontwikkelen. Je laat bijvoorbeeld bewust een bepaalde fout wel staan omdat die voor een groot deel van de groep relevant is om te bespreken. Wanneer haal

Aandacht voor tekstbesprekingen

blijft actueel

Zeker het gezamenlijk bespreken van een tekst is van belang, maar alleen dan, als het echt een gezamenlijke discussie is. Dit eist van de kinderen
belangstelling voor de manier waarop een tekst geschreven is,
belangstelling voor de ander
het vermogen samen te discussiëren.

Verworvenheden die gaandeweg groeien. *'Dit gezamenlijk oppoetsen en uitdiepen van wat er is beleefd, creëert een gevoel van saamhorigheid dat zeer geschikt is voor de verbetering van de sfeer in onze groep'* - schrijft Freinet. Als het met elkaar werken aan goede en mooie teksten voorop blijft staan, kan de bespreking zijn juiste plaats, inhoud en lengte krijgen.

je fouten uit de tekst? Welke fouten laat je staan?

- Wanneer het gaat om fouten die slechts door een klein deel van de groep nog gemaakt worden (dat oefenen ze dan in die kleine groep op een ander moment) dan halen we die er uit.
- Je kent je kinderen, hun status in de groep en hun gevoel voor eigenwaarde. Bij twijfel kies je voor het zekere en werk je de fout vooraf weg.

Als je er voor kiest om met een foutloze tekst te beginnen, wil dat niet zeggen dat jij de fouten er uit gaat halen. Dat doet de schrijver zo veel mogelijk zelf, eventueel geholpen door een medeleerling.

Hoe zit je er bij

De opstelling van de klas wordt om te beginnen bepaald door je keus om de tekst op papier uit te delen of op het digibord te projecteren. Beiden hebben voor en nadelen en afwisseling van spijs doet eten.

Wanneer een tekst wordt geprint en rondgedeeld - met regelnummers in de kantlijn voor een vlottere bespreking - kunnen ze de tekst bijvoorbeeld eerst in hun tafelgroepje doornemen. Als ze daar vervolgens tijdens de bespreking met de hele groep blijven zitten, schrijven ze mee. Een nadeel daarvan is wel dat sommigen met de rug naar elkaar toe zitten. De kanttekeningen uit de groepjes zijn ook weer in de kring te bespreken.

Een halve cirkel voor het bord of het scherm - waarop de tekst geprojecteerd is - bevordert betrokkenheid en gelijkwaardige inbreng. De kinderen kunnen elkaar goed zien en verstaan. Je hebt dezelfde sfeer van een kringgesprek. Kinderen zitten niet aan hun tafel en kunnen dus moeilijker meeschrijven. Dit is wel te ondervangen met kleine whitebordjes of kuststof klemlaten.

Waar zit de auteur en waar sta of zit je zelf? Je zoekt een plek tussen de kinderen waar je de schrijver van de tekst kan ondersteunen. En welke kinderen zitten bij je in de buurt? Waar zit de wiebelkont of een taalzwakkere leerling? Daar bewuste keuzes in maken, bevordert het verloop van de besprekingen.

eerste versie

Altijd hetzelfde.
 Je wordt wakker in de nacht
 en hebt trek in een koekje
 Dus je gaat
 vermoeid de trap af.
 loopt de gang door.
 gaat even naar de wc.
 loopt verder naar de keuken.
 en kijkt in de koekjestrommel.
 zucht, waar je dan ineens
 beseft dat de koekjes op zijn.

Tuur

na de bespreking

KOEKIES

Altijd hetzelfde,
 je wordt wakker in de nacht
 en hebt trek in een koekje.
 Dus je slentert
 vermoeid de trap af.
 Sloft slaperig de gang door.
 Sjokt even naar de wc.
 Je sleept jezelf naar de keuken
 en kijkt in de koekjestrommel.
 Huh, waar je ineens beseft
 dat de koekjes op zijn.

Tuur

Wie zit achter het toetsenbord

Om vaart in de bespreking te houden, is het belangrijk dat het aanpassen van de tekst vlot gaat. Daarom zit je bij jongere kinderen zelf achter het toetsenbord. Het is dan ook gemakkelijk om bijvoorbeeld met een kleurtje stukken tekst aan te kunnen wijzen, vooral handig voor minder goede lezers in de groep. Wanneer jij een strategische plek in de halve kring kiest, gebruik je een draadloos toetsenbord en draadloze muis.

In hogere groepen nemen kinderen je werk wel over. Het is vooral bij een lange tekst voor de hand liggend om dat door een typevaardige leerling te laten doen. Bij een korte tekst nemen andere kinderen uit de groep dit werk wel op zich.

Structuur van een tekstbespreking

Je kan een bespreking volkomen open in gaan of in je groep bepaalde gewoonten en vaste patronen laten ontstaan in verband met de volgorde van de bespreking. Een voorbeeld van structuur is:

- Hardop voorlezen van de geprojecteerde tekst.
- Eerst de vragen over duidelijkheid (*wie snapt er iets niet*).
Klopt de tekst met wat je wilde vertellen.
- Dan zin voor zin doornemen, waarbij zinsbouw, woordkeus, spelling en interpunctie aan de orde komen.
- Tot slot het hele resultaat nog een keer lezen en bekijken.

Een open bespreking begint met een vraag als:

- Wie wil er wat zeggen over deze tekst?
- Wie heeft er iets te vragen aan de schrijver?

Een voordeel van structuur is dat het voor jou en de kinderen overzichtelijk blijft. Je weet bijvoorbeeld wanneer er op een gegeven moment vaart in de bespreking gebracht moet worden. Een nadeel is dat het dwangmatiger en minder verrassend kan zijn. Structuren zijn hulpmiddelen. Sommige collega's werken er graag mee (het liefst steeds alles in dezelfde vaste volgorde), anderen worden daar juist door gehinderd. Die werken makkelijker als ze ongestructureerder - met alleen enkele aandachtspunten in hun hoofd - aan de slag kunnen. Het gaat er vooral om wat voor jou en je groep op dit moment prettig werkt.

Waarom tekstbesprekingen

Je wil een traditie laten ontstaan waarbij kinderen:

- Belangstelling hebben voor de manier waarop een tekst geschreven is en belangstelling hebben voor klasgenoten.
- Samen kunnen overleggen om met elkaar teksten nog mooier, nog indringender, nog begrijpelijker te maken. De schrijver ideeën aan de hand doen om zijn gedachten zo goed mogelijk te verwoorden.
- Met elkaar praten over mooie zinnen, grappige woorden, stijl, grammatica en spelling.
- Leren dat herschrijven een functioneel onderdeel is van het schrijfproces.
- Met elkaar zoeken naar een verzorgde eindversie.
- Ervaren dat taal een flexibel gereedschap is dat door oefening steeds makkelijker is te hanteren.
- Spellingbewustzijn ontwikkelen.
- Steeds beter kunnen zeggen en schrijven wat ze op hun hart hebben.

Dit bereiken kinderen door veel te schrijven, veel met elkaar over teksten te praten en door wekelijks teksten optimaal te bewerken in tekstbesprekingen.

De bespreking

Eerst maar eens even lezen

Wanneer de klasgenoten die meedoen de tekst voor zichzelf alvast doorlezen en nadenken over punten die ze straks in willen brengen, is er bij de bespreking kans op grotere betrokkenheid. Als ze er een gewoonte van maken een paar krabbels over die puntjes te maken, kunnen ze zorgeloos de bespreking ingaan. Ze kunnen naar klasgenoten luisteren zonder de hele tijd aan hun eigen puntjes te denken.

De schrijver begint de tekstbespreking met het hardop voorlezen van de eigen tekst. Wanneer dat nog lastig is, neemt een klasgenoot het over. Bij het voorlezen komen direct zinnen in beeld die zich minder makkelijk laten voorlezen. Als je een tekst voor je zelf doorleest, denk je dat ie in orde is en wanneer je hem vervolgens hardop leest, blijkt het toch niet allemaal even gemakkelijk te lopen.

Goed gedaan

Omdat iedere schrijver waardering wil ontvangen, neem je na het voorlezen eerst even tijd voor positieve opmerkingen. Het zet de sfeer en die is bepalend voor hoe leerlingen omgaan met het kritisch doornemen van elkaars teksten. Kinderen willen groeien en beter worden:

- We gaan er gezamenlijk iets moois van maken. Met elkaar kunnen we meer.
- Fouten maken mag.
- Niemand kan een tekst in één keer goed opschrijven.
- Herschrijven is een vanzelfsprekend onderdeel van het schrijfproces;
- Met hulp van klasgenoten wordt iedere tekst beter.

Bij het verhaal van Bela (blz. 192) over het bezoek aan de dierentuin volgde na het voorlezen in de kring een uitgebreid gesprek over het uitstapje met de klas. De herinneringen vlogen over en weer. Nu de tekst besproken wordt, kijkt de groep met elkaar nog even terug naar dat gesprek. Het gaat weer over gebeurtenissen en het onderzoekje naar de verveling van opgesloten dieren, zonder dat dat onmiddellijk tot veranderingen in

Aandachtspunten voor diepgang en kwaliteit

De presentatie van de inhoud

Worden gegevens, feiten en meningen zo gepresenteerd dat die voor de lezer zijn te begrijpen? Anders gezegd: is de tekst lezergericht geschreven. Je let hierbij op:

- Volledigheid. Krijgt de lezer voldoende gegevens? Wordt er niet teveel als bekend verondersteld?
- Worden de gebeurtenissen in een logische volgorde verteld?
- Klopt de redenering? Wat zijn de argumenten?
- Verschillende tijdsvormen kunnen verwarren.
- Is voldoende duidelijk dat je een zinsnede wel of niet meent?

De innerlijke structuur

Alles wat samenhangt met helderheid en overzichtelijkheid, is te vinden in:

- een logische opbouw van de tekst;
- duidelijke samenhang tussen de verschillende gedeelten;
- herkenbare overgangen tussen de tekstgedeelten;
- gebruik van alinea's of witregels.
- Je brengt organisatie aan in teksten door middel van functiewoorden - *signaalwoorden, verbindingswoorden, verwijswwoorden*.

Variatie

Laat de keus voor bespreekpunten vooral bepalen door aard en inhoud van de tekst en niet door de zwakke kanten ervan. Kortom, steeds leren van mooie en afwisselende voorbeelden.

de tekst hoeft te leiden. Bela of een klasgenoot kan nog wat toelichten.

Omdat het vervelend is wanneer er alleen maar dingen aan een tekst veranderd worden, beginnen we altijd met positieve punten.

Altijd eerst de inhoud

In het begin gaat het om begrijpelijkheid, volledigheid en de essentie van de tekst. Als de kinderen voor het eerst hun gedachten op papier zetten, mag je er niet van uitgaan dat ze dat kritisch bekijken. In het algemeen zijn ze snel tevreden met wat ze opschrijven. Kinderen denken geregeld dat de lezers allerlei feiten wel kennen, terwijl dat niet het geval is.

Het gaat weer om *wie, wat, waar, en wanneer*.

Groepsleden komen met opmerkingen of doen voorstellen om iets te veranderen. Helderheid en overzichtelijkheid wordt ook bepaald door een logische volgorde en een goede indeling:

- Kinderen springen nogal eens van de hak op de tak. Ze schrijven zoals ze het bedenken en niet alles komt altijd op een logische plek. Op een computer zouden ze dat vlot aan kunnen passen.
- Je vraagt je met de kinderen af of een tekst alinea's of witregels en misschien wel een tussentitel nodig heeft.⁵⁷
- Je bekijkt bijvoorbeeld of de eerste zinnen wel voldoende nieuwsgierig maken, waardoor de lezers verder willen lezen.
- Overbodige woorden en zinnen verdwijnen tijdens de bespreking.
- Samen zoek je naar een goed of verrassend slot en een pakkende titel.

Kinderen ontdekken het effect van vormen

Bij sommige teksten is het juist mooi als ze willekeurig beginnen of een open einde hebben. Andere teksten worden er minder duidelijk door. Soms is een korte tekst sterk. Een volgende keer werkt een langere uitzetting goed. Ze bespeuren met elkaar de zin van regels en het

---

⁵⁷ Witregel - een regel in een tekst waar niet is geschreven of gedrukt - wordt gebruikt om een tekst in kleinere stukken in te delen en daarmee leesbaarder en/of overzichtelijker te maken.

Aandachtspunten (vervolg)

Zinsbouw

Het gaat om variatie in zinsbouw en woordvolgorde, afwisseling in zinslengte en complexiteit:

- Verander soms de volgorde van de zinsdelen.
- Een tekst met heel veel samengestelde zinnen is ingewikkeld.
- Een tekst met alleen maar enkelvoudige zinnen kan saai zijn.
- Laat zien dat afwisseling boeiende teksten oplevert.
- Beeldspraak komt vooral bij poëtische teksten ter sprake.

Woordkeus

Je kan iets op verschillende manieren zeggen, er zijn woorden die misschien nog beter passen.

Op school praat je anders dan op straat, op de club anders dan thuis; een mail aan je vriendje is anders van toon dan een officiële brief.

Een tekst met een karige woordkeus kan saai zijn. En het gebruik van allerlei modewoorden (*vet, cool, relaxed*) die te pas en te onpas worden gebruikt is geregeld irritant.

Leer ze het beste uit zichzelf te halen en rekening te houden met de lezer.

De uiterlijke structuur

Heb het over middelen om de lezer in te palmen.

Een prettige lay-out, een mooie bladspiegel, een herkenbare, overzichtelijke alinea-indeling, titel, tussentitels, functioneel gebruik van lettertypen, aantrekkelijke illustraties.

effect van verschillende schrijfvormen. Wanneer de tekst voor een breder publiek geschreven wordt - voor een krant of blog - vraagt dat om een andere insteek. Wat voor lezers van de klassenkrant duidelijk is, is dat misschien nog niet voor lezers van een blog die ze helemaal niet kennen.

Door af en toe een vraag aan de hele groep te stellen, hou je iedereen bij de les:

- Wie van jullie vindt dat we de alinea zo moeten laten staan?
- Steek je vinger eens op, wie zou daar een witregel zetten?

Je geeft gericht beurtten aan kinderen die uit zichzelf minder actief meedoen. Je zorgt er voor dat er vaart in de bespreking blijft. Naarmate de kinderen ouder worden, wordt hun eigen rol in de besprekingen groter. Ze krijgen er vanzelfsprekend steeds meer ervaring in. Je stelt je terughoudender op en toch zal jouw inbreng geregeld de variatie en kwaliteit van de besprekingen bepalen.

Zin voor zin

Wanneer het verhaal helder is, bekijk je de tekst met elkaar nog een keer helemaal zin voor zin. Om de beurt leest een van de kinderen een zin hardop voor. 'Kijken' of die zin loopt en of het soms mooier beschreven kan worden.

Zinsbouw

Kinderen raken met elkaar in gesprek over mogelijke formuleringen, zinnen worden nog eens bekeken. In het overleg wordt gespeeld met zinsdelen, er wordt geknipt en weer samengevoegd:

- Groepsgenoten doen hardop denkend dingen voor.
- Ze overleggen over wat beter klinkt en wegen verschillende voorstellen.

Grammatica wordt in de besprekingen geïntegreerd. Ze leren wat een zin is en wat niet. Ze krijgen zicht op verschillende soorten zinnen en dat allemaal proefondervindelijk verkennend.

We kennen in onze taal regels en afspraken. Bij het optimaliseren van zinnen komen deze regels ook doelmatig aan de orde.

In plaats van uit te leggen wat goochelen betekent, vraag je naar hun ervaringen met goochelen.

Ze worden door de kinderen zelf gevonden en onder woorden gebracht op momenten dat het er toe doet. Ze krijgen tijd om bepaalde wetmatigheden in de taal te ontdekken en al werkend ontdekken ze er steeds meer. Belangrijk is dat kinderen in de gelegenheid gesteld worden met elkaar over regels te praten. Ze leren van het zelf uitleggen aan een klasgenoot. Daarbij let je wel op de kwaliteit van de uitleg.

Woordenschat

Is de woordkeuze goed? Is er misschien een woord, dat je gedachte nog beter weergeeft? In plaats van de kinderen uit te leggen wat goochelen betekent, vraag je naar hun ervaringen met goochelen. Het levert meer op wanneer ze zelf nadenken en met invullingen komen. Laat ze er eerst even met de buurman over praten. Laat ze oplossingen opschrijven, voor zichzelf of op het bord (dan zijn ze ook even in beweging). Gaandeweg komen de omschrijvingen los en vliegen begrippen door de klas. Fanatiek zijn ze bezig met verschillende omschrijvingen en betekenissen, zoals die in hun herinnering voorkomen. Hun invullingen zijn geregeld anders dan de synoniemen van internet. Een belangrijk doel van het taalonderwijs is dat kinderen hun eigen oplossing bedenken, op hun eigen woorden

komen, hun eigen zinnen maken, hun eigen verhaal vertellen. De meest effectieve woordenschatontwikkeling komt voort uit teksten van kinderen zelf. Bovendien is het stoeien met woorden gewoon keer op keer hartstikke leuk en zorgt voor levendige discussies. Samen ontdekken ze nuances van woorden. Het is niet een kwestie van goed of fout, maar het gaat vooral om het met elkaar wikken en wegen over wat beter klinkt, welk woord het best past en tot slot maakt de schrijver steeds de keus. Voor taalzwakke en anderstalige kinderen is het zinvol om deze woorden in een eigen woordenschrift of taalonthoudschrift te noteren, waardoor ze er nog verder mee kunnen werken.⁵⁸

Spelling

Iedereen wil met werk waar hij trots op is zo goed mogelijk voor de dag komen. Teksten die gepubliceerd worden, moeten er goed uitzien. Elke slordigheid, elke fout is er dan één te veel. Wanneer je tekst vol fouten zit, wordt die niet of half gelezen en als er gereageerd wordt, gaat dat al snel over fouten en niet om de inhoud.

Dankzij internet worden teksten sneller gepubliceerd dan ooit. Omdat snelheid en betrouwbaarheid elkaar nog wel eens bijten, is de steeds terugkerende gewoonte om teksten te controleren of te laten nalezen, goed voor het spellingbewustzijn.⁵⁹

Interpunctie

Hoofdletters, punten en komma's komen al vanaf het eerste bijschrijven van teksten bij tekeningen op de juiste plek. Wanneer je gaat denken dat een komma meer of minder niet uitmaakt, mis je de noodzakelijke zorg voor eindversies. Het moet blijven uitmaken, kinderen moeten de pest in hebben, wanneer ze een punt vergeten.

---

⁵⁸ Een taalonthoudschrift is een schrift waarin een leerling bepaalde woorden en taalregels die we ontdekken kan noteren. Voorbeelden van dergelijke schriften vind je op Pinterest. Zoek op: 'grammar journal' en 'interactive notebook'.

⁵⁹ Zie voor het omgaan met woordenschat, spelling en grammatica passend in levend taalonderwijs: R. Broersma e.a. *DATplus*, extra bouwstenen bij *Dat's andere taal* met nieuwe leerlijnen en achtergrondinformatie. De Reeks 7A. Nij Beets 2012.

Een smerig toilet

Ik was in een café en moest naar de wc. Hij was een beetje vies, maar ik dacht: Laat maar, ik ga er wel creatief boven hangen. Toen dacht ik: Nou ja, ik maak hem maar schoon voor de volgende.

Ik stond mijn handen te wassen, toen er een heel oud mevrouwtje naar binnen schuifelde.

Ze ging mijn wc binnen.

Ha, zei ze, dat valt me toch weer mee.

Ha, dacht ik, eer van m'n werk.

Lucia

Een goede tekst ...

- Is authentiek.
- Gaat ergens over, is interessant om te lezen of om naar te luisteren.
- Geeft een beeld dat kinderen van zichzelf en hun leefomgeving hebben.
- Raakt klasgenoten en roept reactie op (gevoelens, ideeën, vragen, ...).
- Laat zien hoe kinderen de wereld en elkaar waarnemen en ervaren.
- Heeft een mooi beschreven inhoud.
De zinnen zijn mooi wat betreft ritme, woordkeus en klank.

Wanneer je steeds terugkerend aan deze punten aandacht besteedt, ga je anders met kinderen over hun teksten praten.

Kinderen ervaren - net als volwassenen - dat een tekst zelden in één keer goed is geschreven. Twijfel hoort bij het zoeken naar een genuanceerde manier van schrijven. Tijdens het zoeken ontdekken kinderen mogelijkheden van taal.

De schrijver blijft meester

De schrijver krijgt reacties van klasgenoten op eerste schrijversies en een tekst die je met de hele groep bespreekt wordt collectiever. Toch zorg je er voor dat er steeds aandacht is voor het verhaal achter de tekst en de mening en schrijfstijl van de schrijver. Die heeft altijd het laatste woord bij het maken van een keuze uit verschillende voorstellen van klasgenoten, behalve wanneer het gaat om het naleven van bestaande taalregels of om onjuist taalgebruik.

Zo wordt fout gebruik van voegwoorden en werkwoorden wel steeds aangepast.

De schrijver moet zich in de tekst kunnen blijven herkennen. Wanneer een groot gedeelte van de klas bijvoorbeeld vindt dat de titel niet zo goed past en ze met elkaar veel mooiere kunnen bedenken, blijft deze titel ongewijzigd zolang de schrijver dat wil.

Afwisseling in de besprekingen

De duur van de bespreking verschilt per tekst van ongeveer tien tot dertig minuten. Dat hangt vooral van de gekozen tekst af. Wanneer een kind een 'bijna volmaakte' tekst levert, gaat het om het aanscherpen van details. Dan kijk je nog naar de interpunctie, of wat minder geslaagde woorden. Bij teksten die uit een paar grove schetsen bestaan, wordt er werk verzet wat betreft inhoud en structuur. Het levert telkens een ander soort bespreking op en zorgt voor waardevolle afwisseling. Om dezelfde reden bespreek je naast vrije teksten ook andere teksten: mailen, verslagen, pamfletten, teksten voor de correspondenten ...

Besprekingen maken teksten niet alleen beter

Het zijn iedere keer besprekingen van authentieke teksten. Niet bedacht door derden, niet gekunsteld, maar levensecht, functioneel en vol betekenis.

Teamafspraken voor bespreken van teksten

- a. In alle groepen worden iedere week tekstbesprekingen gehouden.
- b. Korte tekst op het bord, lange tekst gekopieerd (nummer de regels 5, 10, 15 ... in de kantlijn bij lange teksten).
- c. In de onderbouw staan in het begin teksten zonder spelfouten op het digibord.
- d. Bespreking beginnen met voor jezelf lezen en de tekst hardop lezen. Positieve opmerkingen van de groep aan de schrijver. Begin daarna telkens met vragen over de inhoud en de beleving.
- e. Vervolgens begint de bespreking met de vraag:
Wie snapt er iets niet?
  - Vraag om een toelichting.
  - Laat het vertelde nog eens herformuleren.
- f. Aandacht voor duidelijkheid, volledigheid, volgorde, indeling van de tekst. Is de tekst duidelijk genoeg voor de lezers van de krant / blog?
- g. Zin voor zin doornemen met aandacht voor taalaspecten:
  - zinsbouw (mooie en goedlopende zinnen)
  - woordkeus
  - spelling
- h. De schrijver van de tekst heeft steeds het laatste woord bij veranderingen die betrekking hebben op inhoud en stijl. Aanpassingen aan spelling en grammatica worden als vanzelfsprekend meegenomen.
- i. Resultaat nog een keer hardop lezen.
- j. Passend illustreren en mooi vormgeven. Mooie bladspiegel. Een goed verzorgde eindversie ophangen, vermenigvuldigen.
  - Opgehangen teksten moeten op afstand leesbaar zijn.
- k. Vervolg:
  - Met elkaar zorgen voor een breed podium.
  - Verder (taal)werk.

Met de tekstbesprekingen worden taalbeschouwing, grammatica, spelling en woordenschatontwikkeling gekoppeld aan (beter) leren schrijven. Een taalregel wordt ontdekt en besproken om tot een goede eindversie van je tekst te komen en komt in verschillende tekstbesprekingen afwisselend terug. Deze - bijna vanzelfsprekende - herhalingen versterken het netwerk in het geheugen. Het verzamelen van inzichten over hoe onze taal in elkaar zit bevordert het dieper leren.

Wanneer dit alles zich vooral mondeling afspeelt en er achteraf niets genoteerd wordt - hoeft niet tijdens de tekstbespreking - zal het niet bij iedereen 'blijven hangen'. Voor kinderen die daar baat bij hebben is een taalonthoudschrift nuttig.

Terwijl de leerlingen zich focussen op het verhaal, leren ze 'haast ongemerkt' de taal te hanteren. Daarnaast komen er aspecten aan bod als:

- Toelichten / uitleggen / redeneren / meningen formuleren / discussiëren / Structureren van ervaringen.
- Samen op zoek gaan naar de kern van de tekst.
- Eigen kennis en ervaring gebruiken en kennis over een onderwerp uitbreiden.

Leerlingen voelen aan dat ze met elkaar bijna altijd op papier kunnen krijgen wat ze willen zeggen. Dat ze kunnen zeggen en schrijven wat ze op hun hart hebben. Ze ervaren dat herschrijven, polijsten en vervolmaken van een tekst hoort bij het proces van je helder schriftelijk uitdrukken. Al schrijvend en pratend over hun teksten merken ze dat taal een gereedschap is dat je door het oefenen steeds beter leert gebruiken. Oog hebben voor goede en mooie teksten ontwikkelen ze vooral door veel te schrijven en er met elkaar over te praten onder jouw begeleiding.⁶⁰

Laat de keus voor bespreekpunten vooral bepalen door de aard en inhoud van de tekst.

---

⁶⁰ In de brochure *De vrije tekst* van Freinet - hoofdstuk II - staan vier voorbeelden van tekstbesprekingen. De Freinetbibliotheek. Nij Beets (vertaald 2013).

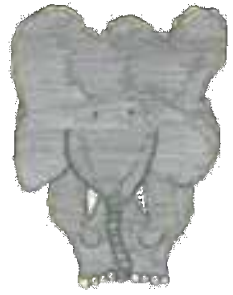
de eerste versie

Als ik in de klas aan kwam was ik een beetje telaar door de bus. We vertrokken naar de zoo met klas Tine. Als we in het station aan kwamen had de trein 20min vertraging. Na een tijd kwam de trein ik zat samen met ébla, Manon en Claudine we hebben even op onze ds gespeelt. Toen moesten we afstappen en een andere trein nemen waar we maar 2minuten op stonden. Als we in het station aan kwamen moesten we heel even stappen naar de zoo. Als we er waren moesten we even wachten aan de kassa. Dan mochten we naar binnen eerst moesten we mee met Sven het eerste dat we gezien hadden waren de flamingo's we zijn dan ook naar de pinguïns gaan kijken toen zijn we naar de olifanten en giraffen gaan kijken daar ston het wel een beetje. Daarna zijn we naar vriesland gegaan waar meer dan 300 vissen zaten er waren heel veel verschillende soorten je had er platte, kleine, grootte en kleurrijke vissen. Dan hebben we een soort van bever gezien. Toen zijn we het restaurant "het stokstaartje" gaan zoeken. Ik zat samen met Anisa, Merel, Mira Maxwell, Luka en linus aan tafel na de middag mochten we vrij rond lopen ik liep met Manon en Claudine rond eerst hebben we de rode pana's gezocht maar die zaten binnen. Dan zijn we maar blijven zoeken naar de stokstaartjes, die zaten gelukkig niet binnen maar onder een warme lamp. Dan zijn we naar de nacht dieren gaan kijken die kon je bijna niet zien. Toen was het een Zeeleeuwen show waar we zijn naar gaan kijken daar vertelde ze dat de wereld vroeger alleen maar uit water bestond en welke beestjes er eerst aan land kwamen. De zeeleeuwen deden ook leuke trucjes. Na de zee-leeuwen show zochten we de nijlpaarden maar die vonden we niet. Dan zijn we even een restaurant binnen gegaan om naar de wc te gaan. Toen zagen we Luka en Maxwell die hadden de grote jongens uitgedaagd met sneeuw ballen dan ben ik de leeuwen gaan zoeken en op eens brulde er een leeuw dat was super luid. Dan ben ik klas Tine tegen gekomen dan zijn we nog de beren gaan zoeken toen moesten we naar de ingang daar hebben Maxwell, Merel, Manon en ik een mammoetbal gekocht. Toen moesten we al terug naar het station. Daar zijn we dan naar iets van F.C de kampen gaan kijken maar het was niet open dan is Sven snoep gaan kopen voor ons MMMmmm daarna moesten we naar de trein in de trein heb ik samen met Merel, Claudine en Manon doen durven of waarheid gespeeld na en tijdje moesten we afstappen. Toen moesten Manon mijn zus en ik naar huis.

Bela

- Lange tekst in één stuk opgeschreven. Vstructuur aanbrengen
- Persoonlijker maken met eigen ervaringen en standpunten.
- Toen, toen, toen dan, dan, dan, dan, als, als, als, als
- Titel

na de tekstbespreking

De Zoo was zo

Door de bus was ik een beetje te laat in de klas. We vertrokken naar de Zoo met de klas van Tine van het 1e en 2e leerjaar. We wilden vooral weten of dieren zich vervelen in de dierentuin. In het station van Gent Dampoort had de trein twintig minuten vertraging. Na een tijd kwam de trein. Ik zat samen met Ebla, Manon en Claudine. We hebben even op onze Nintendo DS gespeeld. We stapten over op een andere trein. Twee minuten later waren we er al. Het was nog heel even stappen naar de zoo.

We moesten eventjes wachten aan de kassa. We gingen met Sven mee naar binnen. Het eerste dat we zagen, waren de flamingo's. We zijn ook naar de pinguïns, olifanten en giraffen gaan kijken. In de binnenkooien stonk het wel verschrikkelijk. Daarna zijn we naar Vriesland gegaan, waar meer dan 300 vissen zaten. Er waren heel veel verschillende soorten: platte, kleine, grote en kleurrijke vissen. Dan hebben we een soort van bever gezien.

Toen kwamen we bij het leukste: een zeeleeuwenshow! Daar vertelde de verzorgster dat de wereld vroeger alleen maar uit water bestond en welke beestjes er eerst aan land kwamen. De zeeleeuwen deden ook leuke trucjes, zoals door de hoepel springen, de bal tikken en op hun twee achterpoten staan! Na de zeeleeuwenshow zochten we de nijlpaarden maar die vonden we niet. In een restaurant zijn we even naar de wc gegaan. Terug buiten zagen we Luka en Maxwell, die hadden grote jongens uitgedaagd met sneeuwballen. Dat vonden ze leuk. Dan ben ik de leeuwen gaan zoeken en opeens brulde er een leeuw superluid! Ik ben de klas van Tine tegengekomen. We zijn ook nog de beren gaan zoeken. Toen moesten we naar de ingang. Maxwell, Merel, Manon en ik hebben een mammoetbal gekocht. Dat was lekker!

Jammer genoeg gingen we al terug naar het station. Daar wilden we naar de decors van F.C. De Kampioenen kijken, maar het was gesloten. Ik kan later met mijn papa nog eens gaan. Sven kocht snoep voor ons. MMMmmm! We liepen naar de trein. Ik heb er samen met Merel, Claudine en Manon '*doen, durven of waarheid*' gespeeld. Na een tijdje moesten we afstappen. Ik ging met mijn zus Manon naar huis.

Bela

Er zijn nogal wat illustratietechnieken, die al heel wat jaren in de dagelijkse schoolpraktijk worden toegepast. Door de ontwikkeling van inkten en hulpmiddelen wordt het gebruik ervan steeds makkelijker.

Vlakdruk

Monoprint

Vouwdruk

Sjabloneren

Hoogdruk

(Piep)schuimdruk

Kartondruk

Stempelen

Linoleumsnede

Lijmdruk

Materiaaldruk

Schuurpapierdruk

Diepdruk

Etsen

Doordruk

Zeefdruk

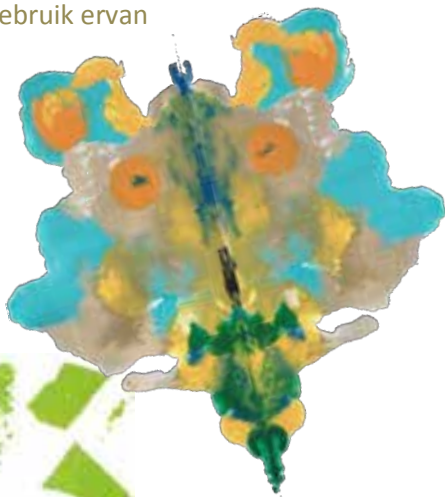
Tekentechnieken

Tamponneren

Spatten

Was(co)druk

Marmere⁶¹

⁶¹

Mooi werk, nummer 11 uit de Reeks gaat over deze illustratietechnieken; over gereedschap, materialen en toepassingen met tips. Allemaal voorzien van prachtige voorbeelden in van kinderwerk. De Freinetbeweging. Nij Beets 2011.

3.6 Telkens goedverzorgde eindversies

Een tijdschrift dat er mooi uitziet pak je vlot, een tekst met een prettige lay-out verhoogt de zin om hem te gaan lezen. En kinderen willen dat hun teksten gelezen worden.

Deze paragraaf gaat over technieken die kinderen gebruiken bij het illustreren van hun teksten; traditionelere druktechnieken en tekentechnieken in combinatie met digitale bewerking. In het tweede deel van deze paragraaf staan mogelijkheden die er voor zorgen dat deze prachtige eindversies ook gezien en gelezen worden.

Een illustratie tilt een tekst naar een hoger plan

Je probeert er samen met de kinderen op te letten dat teksten die worden opgehangen of de school uitgaan er zo veel mogelijk goed verzorgd uitzien. Verzorgd wat betreft opbouw, zinsbouw, woordkeus, spelling en natuurlijk ook wat betreft de vormgeving. Goed gekozen lettertypen, illustraties en een mooie vlakverdeling zijn middelen om lezers in te palmen.

Een mooi beeld zet aan tot het lezen van de titel en een pakkende titel spoort aan om in de tekst te duiken.

Soorten illustratietechnieken

Wanneer je het over illustreren hebt, gaat het over handwerk, over het maken van vieze vingers, over experimenteren. Het proces is minstens zo belangrijk als het eindproduct en het mag ook mislukken.

Als leerlingen ervaren dat je experimenteren op prijs stelt en het plezier ervan in de gaten krijgen, weten ze geregeld niet meer van ophouden.

Stil

Het is hier stil.
Maar dan ook zeer stil.
Zo stil... dan... euhm ....
Het is gewoon zeer stil.
Niemand praat.
Na een tijd is het echt genoeg.
Ik roep hey !!!
Iedereen kijkt raar naar mij.
Ze beginnen te lachen.
En zoals altijd schaam ik mij.
Als ik me schaam doe ik altijd alsof
er niks aan de hand is.
Maar eigenlijk van binnen ....

Louis

STIL

Digitaal illustreren en bewerken

Kinderen kunnen bij hun werk gerust gebruik maken van het vele beeldmateriaal dat hen dagelijks overspoelt, zolang ze maar geen plaatjes klakkeloos van het internet kopiëren. Je pleit in de groep telkens voor eigen werk.

Er is gevarieerde software om mee te tekenen en illustraties of foto's mee te bewerken. Er zijn enkele standaardprogramma's die je vast op je computer hebt staan, maar die misschien op dit moment in jouw klas nog niet bij vrije teksten gebruikt worden. Ga eens na wat kinderen kunnen doen met bijvoorbeeld:

- Paint
- PowerPoint
- Picasa
- Movie maker

62

Tuur heeft een aquarel gemaakt, waar hij straks zijn gedicht op wil zetten. Hij scant de aquarel en slaat hem op in de map *'achtergronden voor tekst'*. Hij voegt hem in PowerPoint in en zet zijn tekst in een tekstvak op de tekening. Voor de leesbaarheid probeert hij verschillende kleuren letters uit. Toch maar even Lukas erbij gehaald: deze PowerPoint-expert toont hem dat je de letters ook vet kan zetten of de helderheid van de afbeelding kan aanpassen, waardoor het contrast beter uitkomt. Samen experimenteren ze door telkens een kopie van de dia te maken en daarop een effect te veranderen. Tuur kiest de beste eruit en slaat hem op.

In de kring wil hij graag nog even tonen waarom hij deze de mooiste van de drie vindt. Hij krijgt complimenten. Ze vinden alleen de titel een beetje saai. Tuur past het meteen aan. Nu kan hij op de blog!

Ze scannen en bewerken zelfgemaakte illustraties, voegen tekst en illustratie samen, passen kleuren aan, laten tekeningen bewegen, maken filmpjes, zetten er geluid onder ...

De mogelijkheden zijn eindeloos en wanneer kinderen de kans krijgen, ontstaan er kunstwerken in je klas die je eerst niet voor mogelijk had gehouden. Geef ze regelmatig de gelegenheid om te experimenteren met digitaal ontwerpen, zodat ze de middelen in de vingers krijgen, waardoor ze er ook echt expressief mee kunnen gaan werken.

Wie over tablets of een iPad beschikt, vindt heel wat apps om digitaal te tekenen. Vaak zitten hier effecten in die bijvoorbeeld specifiek tekenmateriaal nabootsen. Ook op een digibord zijn er verschillende mogelijkheden om creatieve ontwerpen te maken met de bijhorende software.

Jouw aandeel

Hoe krijg je kinderen zover? Of liever, hoe komen kinderen zo ver dat ze uit zichzelf meerdere illustratietechnieken gaan uitproberen en gebruiken? Net als bij het schrijven van teksten zorg je ook nu voor het goede voorbeeld en voor de voorwaarden in materiële (ruimte, goede materialen ...) en in onderwijskundige zin (goede werksfeer, organisatie en begeleiding). Voordat je een techniek bij een groepje introduceert is het nuttig om die vooraf zelf met collega's uit te proberen. Je ervaart de werking van verschillende materialen en knelpunten worden duidelijk.

Voor succeservaringen is goed gereedschap het halve werk.

Je zorgt er bijvoorbeeld voor dat de juiste apps geïnstalleerd zijn en dat tablets op een veilige werkplek liggen en handig opgeborgen/opgeladen kunnen worden. Je probeert de computerproblemen tot een minimum te beperken, zodat kinderen niet gehinderd worden in hun expressie.

Je zorgt voor papiersoorten die passen bij de inkt en manier van drukken. Veel technieken vragen om eigen hulpmiddelen: kunststof plaatjes, verschillende rollers, kwasten, snijmesjes, gutsen, een wringer, spatramen, zeeframen, stempels ...

63

Het miezert. Louis heeft een eerste tekstversie over mottige regen. Silke vraagt welke illustratie hij gaat maken. Louis zucht. Hij vindt zichzelf geen illustrator. 'Druppels maken met aquarelverf!', stelt ze voor. Een paar andere kinderen kijken geïnteresseerd op en geven ook ideetjes: een collage met kleine stukjes tijdschriftenpapier, spatten met ecoline ... Louis' gezicht klaart op: hij heeft een idee, loopt naar de lade met het fototoestel en maakt foto's van regendruppels die langs het raam glijden. Daar zal hij vanmiddag zijn tekst op zetten. Tevreden gaat hij eten.

In de middagpauze is het harder gaan regenen. Grote plassen op het plein. Wanneer Louis kiest welke druppelfoto het meest geschikt is voor zijn tekst, komt hij op het idee om een andere foto te maken. Hij vraagt Tuur mee naar buiten: wil jij even met je schoen in de plas stampen? Het wordt een fijne fotosessie.

Het is doelmatig om per techniek een afsluitbare (transparante) en stapelbare bak samen te stellen. Dus bijvoorbeeld voor sjabloneren een drukdoos met zachte rollers en glycerine-inkt; voor het maken van een lino-snede een bak met stukjes kurklinoleum, gutsen, snijplank, harde rollers, inkt en plexiglasplaatjes, enz. Kinderen kunnen met zo'n bak direct aan het werk. Zodra je een nieuwe techniek wil introduceren, stel je een bak met materialen samen en maak je een bijhorende werkkaart of brevet. Wanneer deze bakken in een gemeenschappelijke ruimte staan, kunnen meerdere groepen er van profiteren. Het is dan wel zaak dat één van de collega's verantwoordelijk is voor regelmatige controle van de inhoud en aanvulling van verbruiksmateriaal.

Telkens net dat beetje meer

Je laat kinderen kennismaken met verschillende technieken. Bij de kleuters zijn dat eenvoudige technieken als monoprint, vouwdruk, spatten, sjabloneren, ... In de bovenbouw zijn dat technieken die meer vaardigheid vereisen zoals schuurpapierdruk, linodruk, zeefdrukken ...⁶⁴

Wanneer je dat handig vindt, spreek je met collega's af welke technieken in welke klas aangeboden worden, al is dat natuurlijk geen wet van Meden en Perzen. Kinderen uit verschillende groepen gaan in gemeenschappelijke ruimtes ook met elkaar aan het werk. Verandering van spijs doet weer eten en als leerlingen nieuwe illustratietechnieken kunnen verkennen, krijgen ze de beschikking over een stevig aantal uitdrukkingsmogelijkheden. Je geeft kinderen de ruimte, je zorgt er voor dat ze ook bij het illustreren weer de tijd krijgen om toe te werken naar goedverzorgde eindproducten. Wanneer een groepje leerlingen door een techniek gegrepen is, geef je hen de kans om er een langere periode intensief mee bezig te zijn. Dan zie je ze groeien.

---

⁶⁴ Op freinet.nl/praktijk/vrije-expressie is een serie werkkaarten te vinden, waarop precies staat aangegeven welke inkt, welke papiersoort en welke hulpmiddelen bij een illustratietechniek zorgen voor optimale resultaten. De kaart vormt een geheugensteun voor jou en vooral ook voor kinderen die nog even na kunnen kijken wat ze nodig hebben wanneer ze zelfstandig met een illustratietechniek aan het werk gaan.

Ze scannen en bewerken zelfgemaakte illustraties, voegen tekst en illustratie samen, passen kleuren aan, laten tekeningen bewegen, maken filmpjes en spreken hun vrije tekst in.

65

Op de site van de Franse freinetbeweging wordt uitgelegd hoe een vrije tekst geïllustreerd wordt met een filmpje:
www.icem-pedagogie-freinet.org/node/26575

Als leerlingen bezig zijn, kijk en luister je ook nu weer goed naar ze, je beantwoordt vragen, stelt zelf vragen vanuit nieuwsgierigheid. Je gaat mee in hun enthousiasme, door hen te helpen waarnemen en door de originaliteit te versterken in wat ze aan het maken zijn. Je bekijkt samen eerder werk. Je wijst ze op mooie details en mogelijkheden. Je helpt bij het maken van ontwerpen. Je neemt af en toe een roller en inkt ter hand om concreet te laten zien wat je bedoelt te zeggen. Ga zelf met een groepje kinderen aan de slag met een stop motion filmpje. Leerlingen zien je creatief bezig. Als dat niet motiveert? Wanneer kinderen een eenvoudige weg bewandelen of in clichés en kitscherigheid vervallen, dan prikkel je ze tot zelfkritiek, je daagt ze uit door een andere techniek aan te bieden.

Je probeert hen op goede momenten van kennis, gereedschap en vaardigheden te voorzien. Voorwaarde is daarbij dan wel dat je zelf over die kennis en vaardigheden beschikt of het samen met de kinderen ontdekt. Je hebt telkens oog voor de afwerking. Je inspanningen zorgen voor mooie resultaten, waar niet alleen de kinderen trots op zijn.

Al die verschillende talenten maken het geheel beter

Bij veel druktechnieken is het nuttig dat kinderen samenwerken. Eén leerling houdt schone handen, pakt nieuwe vellen papier en hangt of legt de afdrukken weg. De ander stoeit met rollers, inktplaten en verschillende kleuren inkt. Ze overleggen, stemmen het werk op elkaar af en brengen elkaar al werkend op ideeën.

Door niet alleen na afloop, maar ook tijdens het werk, de voortgang af en toe in de kring te bespreken, helpen kinderen elkaar om tot mooi werk te komen. Het meedenken van klasgenoten maakt het werk telkens sterker.

Aan de hand van voorbeelden en met behulp van het digibord is 'vormgeving' terugkerend onderwerp van gesprek in de kring. Naast aandacht voor mooie kunstwerken van professionele kunstenaars wordt werk van klasgenoten met recht getoond en met gevoel besproken.

Daar in de verte staan vijf huizen.
Vijf huizen naast vier bomen.
Vijf huizen naast drie struiken.
Vijf huizen op twee bergen.
Vijf huizen in één wereld.
Vijf huizen helemaal alleen.

Stan

Kinderen hebben heel goed in de gaten wanneer iets mooi of bijzonder is. Na de eerste positieve opmerkingen, praten ze met elkaar over wat ze er van vinden. Bij zulke besprekingen gaat het zeker niet om toetsbare criteria. Het gaat er om wat ze er mooi aan vinden of juist niet mooi. Waarom een verbeelding je aanspreekt is niet altijd onder woorden te brengen. Het kan zelfs vervelend zijn wanneer je dat dan toch aan moet geven. In een bespreking van werk gaat het over waarnemen, verbeelden, analyseren, het benoemen van begrippen. Het gaat ook over techniek, materiaalkeuze, kleurkeuze of vormgeving.

Productieve feedback berust op belangstelling voor elkaar en het leerproces dat ze samen doormaken. In een sfeer van vertrouwen geven ze tips en komen met elkaar op ideeën. Door er aandacht aan te besteden, zien ze in dat het ook anders kan dan ze zelf - vaak uit een soort gewoonte - gewend zijn om te doen. Ze gaan uitproberen of die andere manier makkelijker of beter zal werken. Hun kijken groeit en hun mogelijkheden worden groter. En met nieuwe beeldtaal gaat het al net als met gesproken taal:

door nieuwe woorden ga je dingen weer anders zeggen.

wind

wind waarom
kan ik niet
met je praten
misschien ben
je te dun
als het waait
dan hoor ik
je

3.7 Een breed podium

Schrijven om gelezen te worden

Nadat teksten in de groep zijn besproken, worden afspraken gemaakt over de manier van presenteren en eventueel het vermenigvuldigen. Het publiceren en verspreiden van eindversies geeft zin aan het werk. Je zorgt er voor dat wat kinderen geschreven hebben gelezen wordt, je organiseert met de kinderen een podium waar ze trots laten zien wat ze hebben gemaakt. Voor het ophangen, vermenigvuldigen en verspreiden van goedverzorgde en mooi vormgegeven teksten zijn talloze mogelijkheden. Kinderen hebben al vanaf het eerste schooljaar kennis gemaakt met een hele rij mogelijkheden om teksten een podium te geven. Wanneer ze ouder worden kunnen ze steeds meer zelf:

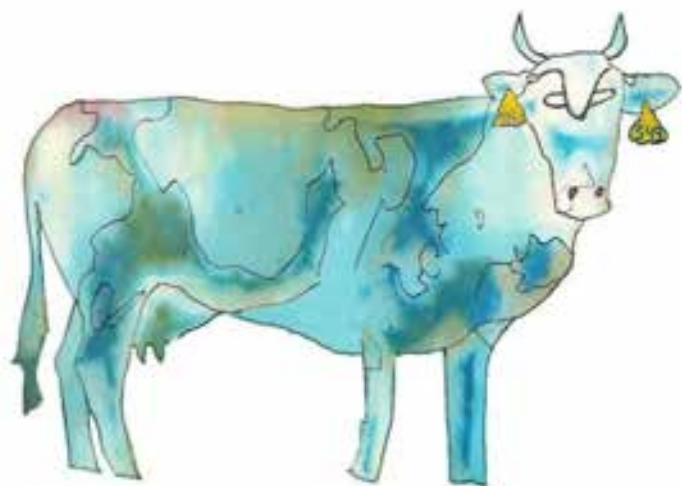
- Printen en verspreiden.
- Ophangen.
- In klasse(n)- en schoolkrant plaatsen.
- In een dagboek plaatsen of op de blog van de groep zetten.
- In een digitale presentatie zetten.
- In mappen met 'mooi werk' opbergen, die in leeshoeken liggen.
- Met behanglijm op de reclamezuil bij de ingang van de school plakken.
- Als tekst van de week ophangen.
- In een weekkalender van de school plaatsen.
- Scannen en opslaan in de juiste map op het netwerk (als rijke voorraad om op goede momenten wat uit te kiezen).
- In hun eigen portfolio stoppen.
- Gebruiken voor het samenstellen van *een jaarboek teksten*.

Mede door dit brede podium wordt aan een passende vormgeving steeds terugkerend aandacht besteed.

In groepen waar veel met eindversies wordt gedaan, ervaren kinderen dat het zinvol is om extra aandacht te besteden aan illustraties en vormgeving. En steeds let je er met de kinderen op dat teksten die worden opgehangen of de school uitgaan er gevarieerd en zo verzorgd mogelijk uitzien.

De koe gaat slapen
Het wordt weer stil,
heel rustig
Ik val in slaap,
snurk

Ellen

Printen en verspreiden

Printen is de meest voor de hand liggende manier om een tekst te presenteren. Het is dan wel van belang dat die print er goed uitziet. Iedere tekst is een visitekaartje van een leerling, maar ook van de groep en de school. Daarmee is het vanzelfsprekend dat de pagina er aantrekkelijk uit komt te zien. Aandacht voor het presenteren werkt mee aan een grondhouding dat we steeds toewerken naar een verzorgde eindversie van een tekst. Een eerste versie en tussenliggende versies van een tekst kunnen gerust in zwart-wit geprint worden, maar eindversies verdienen een kleurenprint. Daar moeten dus voldoende mogelijkheden voor zijn op school. Over het printen van verschillende versies zijn met kinderen goede afspraken te maken.⁶⁶

‘Gewoon’ ophangen

Opgeprikt staat netjes

Wanneer kinderen trots zijn op hun werk, moeten ze er ook mee voor de dag kunnen komen. Teksten worden opgehangen om gelezen en bekeken te worden, op een prikbord vastgeprikt aan de vier hoeken of aan een draad. Teksten aan de muur, veel teksten, mooie teksten ... heel voor de hand liggend.

Is dat wel zo voor de hand liggend? Is de tekst wel geschikt om op te hangen, is hij wel goed leesbaar? Als je een bladzijde uit een schrift haalt, of kopieert en vervolgens ophangt, moet je er wel heel dichtbij gaan staan om de tekst te kunnen lezen. Bij het maken van afspraken over het ophangen van de eindversies stel je leesbaarheid zeker aan de orde.

En wanneer je nauwelijks prikborden hebt, dan zorgen draden voor een oplossing. Omdat doorzakkende touwtjes vaak geen gezicht zijn, hang je ijzerdraad op met draadspanners. Die draden staan altijd strak, waardoor het werk er goed aan bevestigd kan worden.

---

⁶⁶ Op aardig wat scholen zijn de kleurencartridges uit de printers gehaald, een onbegrijpelijke bezuinigingsmaatregel. Je neemt het toewerken naar goedverzorgde eindversies weinig serieus wanneer leerlingen de laatste versie niet mooi kunnen printen. Het blijft steeds een kwestie van keuzes maken.

We gaan volgende week op
kamp. Daar heb ik nou zin in.

**Onze vakantie
in Het BOS**

Als tekst van de week ophangen

Op een goed in het oog springende vaste plek hangt de tekst van de week. Het kan een tekst zijn waarvan het onderwerp in de kring uitgebreid is besproken of die in één van de tekstbesprekingen aan de orde is geweest, maar de groep kan bijvoorbeeld ook besluiten alle kinderen in alfabetische volgorde aan bod te laten komen. Het kind dat aan de beurt is, zorgt die week voor een mooie tekst. Een bijzondere lijst geeft een extra effect. Kinderen maken aan het begin van het jaar zo'n speciaal kader zelf, een fantasielijst met porschuim, met goud- of zilverkarton of ... Een ander podium voor de tekening van de week is het digibord. Iedere ochtend bij het binnenlopen staat een week lang hetzelfde pronkstuk op het bord.

Hangen die prikboarden op een goede hoogte voor kinderen?

Groot, groter, grootst

Met verschillende druktechnieken hebben kinderen vlot een reeks van vijf tot tien afdrucken gemaakt. Door het gemak waarmee bij grafiek oplagen worden gemaakt, beschikken kinderen over meerdere originelen om uit te delen aan klasgenoten, correspondentie ... en om te bewaren in het kunstarchief van de groep.

Wanneer ze uit die oplage hun mooiste exemplaar scannen is het digitaal samenvoegen met de tekst snel gebeurd met een powerpoint of speciale software. De digitale eindversie printen op A3-formaat is tegenwoordig niet alleen makkelijk haalbaar, het is haast de verplichte minimum afmeting om mooie eindversies van teksten op te hangen.

Zet een bestand met heel mooi werk op een stick en laat dat bij een kopieerbedrijf printen op A2. Wanneer je die poster aan de achterkant voorzichtig inspuit met fotolijm blijft hij mooi in de lijst zitten. Heel wat scholen kennen gedichtenposters van de stichting Plint. Die prachtige poëzieposters zijn niet alleen inspirerend voor kinderen, die lijsten zijn ook heel goed te vullen met mooie posters van de kinderen zelf. Naast elkaar geven ze een attractief beeld, een Plintposter naast een poster van een leerling.

67

Die heeft ze allemaal op een rijtje

In het lokaal of op een lange muur in de gang hangen in rijen gerangschikt stevige transparante showmappen (A3) aan de wand, één voor elk kind. Daarin doen ze telkens een prachtige eindversie van hun eigen tekst. Zodra ze weer een nieuwe hebben, schuiven ze die gewoon voor de teksten die er al in zitten. (Op die manier legt ieder kind een fraaie verzameling eindversies van teksten aan). Zo'n twintig eindversies netjes naast elkaar gerangschikt is niet alleen een geweldig gezicht, klasgenoten blijven elkaars teksten lezen en bekijken. Bovendien heb jij direct zicht op kinderen die minder eindversies leveren, tijd om eens met een leerling te overleggen.

Voor een speciale gelegenheid is een mooie eindversie vandaag de dag ook op bijna elk gewenst oppervlak te printen, dus ook op kunststofmateriaal of canvas. Daarmee komen teksten buiten op speciale plekken op het plein te hangen en weet ik niet waar allemaal.

The wall of fame

Wanneer de nieuwste eindversies van teksten allemaal in of bij het lokaal naast elkaar hangen is een volgende stap snel gemaakt. Iedere laatste vrijdag van de maand kiezen de kinderen in de kring DE eindversie van deze maand. De keuze kan op de inhoud zijn gebaseerd, maar ook op het totaalbeeld van tekst met illustratie. De gekozen tekst geef je een speciale plek in school, waar alle voorbijgangers hem goed kunnen lezen. Wanneer iedere groep op eenzelfde manier een tekst van de maand kiest en afwerkt, heb je een rij prachtige teksten in school, een wall of fame. Zo krijg je in de loop van het jaar een schitterende verzameling teksten uit de hele school. Daar kan je nog veel meer mee doen, dan alleen met alle kinderen van school de tekst van het jaar uitkiezen.

Plakken op een plakzuil of op een plakwand

Op een daarvoor bestemd stuk muur of op een speciale plakzuil kunnen kinderen een tekst of een affiche plakken waar ze trots op zijn. Het is handig als in de buurt van deze vrije plakplaats een afgesloten pot staat met daarin behanglijm en een brede kwast. Deksel open en plakken maar.

En als de wand vol is, plakken kinderen de volgende gewoon over andere teksten, mededelingen en oproepen heen. Omdat de eindversie van teksten geregeld in oplages gaat, is het helemaal niet erg dat een tekst op een gegeven moment verdwijnt. En als een leerling dat wel jammer vindt, plakt hij een nieuw exemplaar weer ergens op de plakplaats. Aan het eind van het schooljaar wordt alles er weer afgetrokken. Een plantenspuit met lauwwarm water of een emmer met dit water en een spons verrichten wonderen.

Er zijn inmiddels al een hele rij mooie teksten gemaakt en van illustraties voorzien. Binnenkort zijn ze te zien op de website van onze klas. (Ook zo één van die dingen op datzelfde inmiddels-veel-te-lang-aan-het-worden-to-do-lijstje). We genieten van de vele illustratietechnieken. Ik heb dit jaar bij IKEA een hele stapel lijsten gekocht (A4 en A3 in verschillende leuke kleuren). Deze presentatie van teksten geeft direct zo'n meerwaarde, dat de kinderen nog meer dan ooit enthousiast in hun pen kruipen.

Wim

Teksten in dagboek, krant en blog deel 2

Hoe zit dat nu in de tijd van apps, geblog en getwitter? Waar komen we de teksten allemaal tegen? Worden er nog wel papieren versies van dagboeken en kranten gemaakt of gaat het nu vooral per scherm? Is een krantje tastbaar in je hand waardevoller en wat doet een dagboek waar je lekker in de leeshoek in kan bladeren? Kijken kinderen anders naar een tekst bij een papieren versie? Kan de papieren versie net zo makkelijk op een blog? Valt een blog te combineren met de krant en het dagboek of moet dat juist niet? Als de krant en het dagboek digitaal worden opgemaakt, is de stap met een pdf naar een blog nog maar heel klein. Wat werkt voor jouw groep?

Door de steeds groeiende mogelijkheden zullen er keuzes gemaakt worden en die zijn voor iedere groep anders. Toch valt er wel een algemene trend te ontdekken. Naast de haast vanzelfsprekende overlap, is er een onderscheid tussen de drie.

In het dagboek van de groep gaat het vooral om zaken die de hele groep aangaan, die ze samen hebben beleefd en afgesproken. Er staan weinig of geen persoonlijke belevingen en kanttekeningen in. Die komen wel in een krant. Daar staan ook veel vrije teksten in. Met een blog kan veel, het ondersteunt ook werk en bevordert communicatie. Vooral krant en blog worden ook buiten school gelezen, wat een dimensie toevoegt aan het schrijven.

Ze leren dat ze bij een tekst rekening moeten houden met hun lezersgroep en niet zomaar alles op kunnen schrijven. Bij het schrijven gaan ze nog meer letten op de begrijpelijkheid. Daarom heb je het met de groep ook nu weer over mooie, heldere zinnen en het zorgvuldig kiezen van titels. Je overlegt over het lichtvoetig, trefzeker en aanstekelijk schrijven.

Tijdens het werken halen de verantwoordelijken al zo veel mogelijk fouten uit de teksten, want als ze dat niet doen, volgt in de bespreking onherroepelijk commentaar. Het kritisch nalezen en verbeteren wordt een werkhouding.

roll-report

Redactie Jelle en Dennis

groep 6 7 8

obs De Rol aal

Blokzijl

jaargang 3 no. 10

Mijn jack

Ik heb mijn jas al bijna twee jaar. Het is een blauw spijkerjack. Toen ik het kreeg, was hij veel te groot. De mouwen werden eerst een paar keer opgerold. En omdat ik hem al zo lang heb, zijn de opgerolde stukken nu donkerder dan de rest. Dat vind ik erg grappig. In mijn zes zakken kan ik veel rommel proppen. Nu zit er bijvoorbeeld in: een gefrommeld rietje, mijn fietsleutel, lipsmacker en een strikje. Het is MIJN fijne spijkerjack.

Tanja

November, de koude wind
is iets wat ik steeds weer vervelend vind.
Het geritsel van de bladeren
die elk jaar weer vergaderen,
Van al dat zeuren
krijgen ze wel veel vreemde kleuren
De kale bommen staren stil voor zich uit
en maken nauwelijks geluid.
In het golvende gras op de wal
ligt nog een lekkie bal.
En de schapen zijn met hun dikke vacht
nu lekker zacht.

Mandy

In het park

Toen ik zeven was, woonde ik nog in Enschede. Ik ging met mijn vriendje Tim in het park spelen. Ineens kwamen er drie jongens aanlopen. Ze waren veel ouder. Ze schopten en sloegen ons zomaar. We snapten er niets van. Ik was heel erg bang en boos. We probeerden ons nog wel te verdedigen, maar we hadden geen schijn van kans. We moesten houtblokken wegbrengen en over een hek met prikkeldraad klimmen. Gelukkig zagen we aan de andere kant van het hek een mevrouw lopen. Daar gingen we gauw naar toe en die heeft ons naar huis gebracht.

Jelle

Dennis

Gisteren heb ik met Dennis gespeeld. Eerst gingen we eten. Dat was heel lekker, omdat we een kadetje met hamburger kregen. Toen gingen we lezen. Daarna zijn we naar Dennis zijn buurmeisjes geweest. Daar gingen we voetballen en tikkertje doen. Later moesten ze naar muziekles. Dennis en ik gingen met de lego spelen. We hebben een heel leger gebouwd.

Eduard

Hoi ik ben Hans
Ik heb weinig sjans
en ook geen balans.
Dus rijd ik op een Lans
naar de grote kans.
Met Hans meer mans.

Beet

De Kanaalweg
een dikke vis
aan mijn broers werphengel.
Snoek

Martin

Dagboek, krant en blog geven een actueel beeld zowel van het groepsleven als van belevenissen van kinderen. Het zijn alle drie prachtige middelen om meer met de groeiende hoeveelheid teksten te doen. Ze geven extra betekenis aan schrijfwerk. Door de tekstverwerker zijn de technieken krant en dagboek uit de vorige eeuw in een paar jaar omgevormd tot veelzijdige en krachtige hulpmiddelen, die naadloos in iedere freinetgroep passen.

Dagboek

In een dagboek gaat het vooral om de groepsbeleving. Het bevat datgene wat door de leerlingen als het hoogtepunten van de dag ervaren wordt.

Zo komen in een dagboek:

- Een verslag van het bezoek aan de boerderij van Bert-Jan.
- Esli is weer op school, hij moet nog een week met krukken lopen.
- We hebben lang gepraat over de ruzie van vanmorgen en de afspraak genoteerd.
- Lennart heeft met Mark een tentoonstelling ingericht van zijn natuurverzameling.

Door de foto's, teksten en illustraties heeft de groep een uniek document om regelmatig in te bladeren. Het dagboek van de groep verenigt een aantal verschillende functies:

- 's Ochtends in de kring beginnen met het verslag van de vorige dag zorgt voor continuïteit van werk.
- Kinderen worden bedreven in het vastleggen van ervaringen met tekst en illustraties.
- Het dagboek geeft structuur aan de tijd en draagt bij tot de ontwikkeling van het tijdsbesef.
- Door het leren verslaan en vastleggen van gebeurtenissen leren kinderen verbanden tussen verschillende gebeurtenissen zien.
- Je kunt steeds opnieuw teruglezen.
- Het dagboek is onderwerp van de bespreking tijdens de afronding van de dag.

Papieren dagboeken staan tastbaar op een duidelijke plek in het lokaal of er vlakbij. Kinderen kunnen er in bladeren en lezen.

INTERVIEW MET DE NAAM AFWISSELEND

Wij, Stephanie en Lucia gingen voor het bouwdagboek naar de keet van de bouwvakkers en gingen hun te lijf met de vragen die hieronder staan. Maar eerst nog even iets anders. Ongeveer negen van de tien antwoorden zijn afwisselend. Vandaar de titel INTERVIEW MET DE NAAM AFWISSELEND. Veel leesplezier met de antwoorden op de vragen van de drie, grappige en afwisselende bouwvakkers:

- ❖ **Wat vind u leuk aan uw vak?**
Afwisseling en de buitenlucht
- ❖ **Wat vind u niet leuk aan uw vak?**
Niks vinden we niet leuk. Maar als je voor een groot bedrijf werkt dan moet je een hele boel hetzelfde doen. Gelukkig hoeven wij dat niet te doen want we houden van afwisseling. We vinden het ook niet leuk als er voor ons gedacht word.
- ❖ **Wat vind u het leukst om te doen?**
Alles, maar zoals we als zeiden is de afwisseling het leukst.
- ❖ **En wat het minst?**
Het zelfde doen en steigers bouwen, want dat is maar de hele tijd het zelfde (afwisseling). En... de interviews natuurlijk (grapje).
- ❖ **Wat doet u het meest (huizen bouwen of verbouwen, zagen of bouwen)?**
Renoveren, restaureren en verbouwen
- ❖ **Wilde u vroeger ook al bouwvakker worden?**
Nee, president (grapje). Nou, euh, tja ook bouwvakker denk ik, dat is al zo lang geleden.
- ❖ **Wat voor een opleiding volg je als je bouwvakker wilt worden?**
Dat is verschillend, streek v.m.b.o daar komt het eigenlijk op neer.
- ❖ **Kan iedereen bouwvakker worden?**
(lachend) ja iedereen kan het.
- ❖ **Wat eet u met schaften?**
Brood, en fruit. We drinken koffie.
- ❖ **Vind u het leuk om onze school te bouwen?**
Ja het is weer eens wat anders (afwisseling).
- ❖ **Wat vind u ervan dat we de hele dag kunnen kijken?**
Prima, een beetje publiek is nooit mis.
- ❖ **Wat vind u van werken in de sneeuw?**
Irritant, je kunt niks zien. (en de afwisseling dan?).
- ❖ **Met wat voor een weer werkt u het liefst?**
20 graden, niet te heet en niet te koud.
- ❖ **Wat vind u het leukst aan dit bouwproject?**
De afwisseling.
- ❖ **Wat het vervelendste?**
Niks.
- ❖ **Waar zijn die zwarte dingen voor?**
Dat zijn kozijnen, die worden er langs de kanten ingezet en dan komen daar later weer kozijnen in met vensterbanken en ramen en zo. Er wordt veel met aluminiumfolie gewerkt met die vensters. Dat is makkelijk schoon te maken. Er komen speciale mannen voor de vensters.

Stephanie Lucia

Een dagboek levert een andere insteek voor binnenlopende ouders om met hun kinderen over school te praten dan:

- *En hoe was het vandaag op school? Leuk!*

De meeste klassendagboeken gaan over het leven en werken in de groep, maar er zijn meer mogelijkheden:

- Het feestavonddagboek waarin ook de voorpret van de voorbereidingen wordt vastgelegd.
- Het kampdagboek, dat voorbereidingen, het kamp zelf en het nagenieten registreert.
- Een bouwdagboek bijhouden gedurende de weken dat de school wordt verbouwd.

Wanneer je kinderen zou laten schrijven met de vraag - *schrijf eens wat over de verbouwing* - worden de verslagen vaak weinig interessant. Wanneer je leerlingen weer vraagt om nauwgezet over één kleine gebeurtenis van de verbouwing te schrijven, wordt die gebeurtenis beter bekeken en heel anders beschreven. Kinderen gaan zorgvuldiger schrijven en omdat de teksten diverser en interessanter zijn, wordt het een boek om nog vaak in te kijken en te lezen.

Krant

Afhankelijk van de redactie liggen de keuzes zo veel mogelijk bij de kinderen. Tekst en lay-out verzorgen ze zelf. Ga wel voor een verzorgd resultaat, stel met elkaar eisen. De vormgeving - hij moet wel echt lijken - komt geregeld ter sprake. Daarbij gaat het bijvoorbeeld over het vullen van kolommen, lettergrootte, lettertype of de belijning en over illustraties.

Je leest altijd de proefprint, die je van commentaar voorziet. Niet alles is publiceerbaar, daar heb je het met kinderen over. Als je commentaar is verwerkt, wordt hij afgewerkt. Dan naar de kopieermachine. Kinderen met een brevet kopiëren kunnen hierbij helpen. Is er nog ruimte opengelaten voor een gekleurde illustratie met de wringer of drukdoos?

Tiep-toe

De Tieptoe is een zelf bedacht
maand-blad. Die maken we zelf.
We hebben vier mensen en vier kinderen die
hem willen. We hopen dat het een hele
mooie krant wordt.

Einde
Renske en Luranne

Mag ik hem ook lezen?
dat kan niet

Waarom kan dat niet?
We hebben maar acht exemplaren.

Het is februari.

Er wordt weer hard gewerkt aan de volgende Tiep-toe.

We denken dat hij over twee weken klaar is.

Dan ontvangen we graag meteen het geld.

redactie⁶⁸

⁶⁸ Door de klassenkrant worden regelmatig kinderen geïnspireerd tot het maken van eigen kranten.

De redactie is er verantwoordelijk voor dat de krant op tijd af is. Ze delen hem vol trots uit en verzenden het bestand per mail naar de correspondenten, ouders, andere familieleden en belangstellenden. Iedereen leeft (meer dan voorheen) mee met wat er in de groep gebeurt.⁶⁹

Wanneer je het kind voorstelt om deze tekst voor de krant, de blog van de groep of voor de correspondentieklas te schrijven, geef je het schrijven direct een doel.

Met krant of blog bereik je op een nuttige manier een hele rij doelen. Hij is actueel en:

- Informeert familie, schoolgenoten, bekenden en correspondenten.
- Stimuleert op een zinvolle manier het schrijven van teksten, het op 'papier' zetten van gedachten, waarbij leerlingen actief hun eigen taal gebruiken en ontwikkelen.
- Stimuleert om na te denken, te praten en te schrijven over onderwerpen die voor de leerlingen belangrijk zijn.
- Levert goede oefening in het stellen.
- Stimuleert het samenwerken.
- Zorgt voor meer vaardigheid op de computer.
- Leert leerlingen letten op vormgeving en levert een zinvol gebruik van illustratietechnieken op.
- Wordt veel gelezen en herlezen.

De papieren versie van de krant wordt in sommige scholen verkocht, waardoor de klassenkas gespekt wordt. In de leeshoek van de groep ligt een map met insteekhoezen. Daar wordt iedere week de nieuwe krant ingeschoven.

Freinet stuurde zijn krant naar meerdere klassen tegelijk. Door die uitwisseling heb je in je leeshoek een uitgebreide verzameling kranten om in te lezen, kranten uit klassen naast 'echte kranten' en kinderkranten zoals Kits en Wablieft.⁷⁰

---

⁶⁹ <http://klasavontuur.files.wordpress.com/2012/12/krekelkrant-2.pdf>

⁷⁰ Voorbeelden van kranten op blz. 74, 76 en 216.

Klamhng van de Kleurige Kreefels

KOOP NU ONZE PRACHTIGE TEKSTENBUNDLES!

ONZE VRIENDEN UIT KLAS NATRIEN

ONZE VRIENDEN UIT KLAS VAL

NOS AMS DE L' ECOLE OUVERTE

Alleen - door Lua

18 mei 2015 door Kleurige Kreefels | 3 Reacties

Alleen

Ik zit in een donkere kamer helemaal alleen.

Niemand om me heen.

Ik hoor de vloer kraken.

Ik hoor stemmen door mijn hoofd zweren.

Alleen.....

Ik ben niet graag alleen!

3 REACTIES OP "ALLEEN - DOOR LUA"

Laat een reactie achter! —

Renée Van Look
18 mei 2015 om 11:22

Mooi, Luaf!

SCHRIJVERS

Aliyah
Anaclara
Anaïs Binta
door Devlet
Hanna Ignace
door Kamil Kamil
Luaf Julia Maryouma
Mathilda
Midas
door Otje
Rouayda Tenzin

CATEGORIËN

Andere dingen (1)
Engeltes (8)
Her's (18)
Huisen (6)
Klanten en projecten (14)
Wijze teksten (24)
Zinnige verhalen (2)

MEEST RECENTE BERICHTEN

- Een kamp om te zwerven...
- Drie Franstalige correspondenties op bezoek
- Deze droomhuis: waarbij afgeleid
- De Klanten van gemiddeld - door Otje
- Theaterschooling 'De Samen' in het Falaio

KLEURIGE KREEFELS

Een dag een nieuwe
leek.
Ten-stijle verspreiden
aanman.

Schrijvende handen
elke morgen
Vrijlijk zij is niet een
geen probleem.
We zijn er voor elkaar:
Inferno, hart-ech.
We houden van een
suffe plan:
Gaan die moet er
over zijn.
Mooie verhalen
ontwikkelen.
Samen met een
vriend.
Met leuke verhalen
verhalen en deze
kring.
Vele dingen op die dag
Flamen, voldoende
verhalen, hulp vragen.
Samenwerken,
Inkubator, bezinnend
en ethiek.
Correspondenten, die die
kunnen het niet missen.

ENQUÊTE VAN DE WEEK

Opie droomhuis? Welk ontwerp
zie je kiezen?

1) Droomhuis

2) Estatie

3) Kring CMK

Blog

Als je willekeurig tien klasblogs op het internet bekijkt, valt op dat er heel wat door leerkrachten wordt geschreven en dat het voornamelijk een communicatiekanaal is naar de ouders. Zoek je verder, dan vind je blogs waar kinderen zelf aan het woord komen. Met wisselende kwaliteit. Geregeld is de inhoud pover en staan er irritant veel smileys op 😊😊😊. En tenslotte zijn er nog de blogs die in september vol goede moed zijn opgestart en waar het hele schooljaar als nieuwste bericht iets staat over de herfstvakantie. Een goed werkende klasblog gaat dus - net als krant en dagboek - allerm minst vanzelf.

Een mooi gevulde, gevarieerde en regelmatig bijgehouden blog geeft kinderen niet alleen een bijzonder podium voor hun werk. Ze krijgen bovendien directe reacties. Dit werkt stimulerend en kinderen gaan terugschrijven naar personen die op hun teksten gereageerd hebben. Het schrijven wordt weer gemotiveerd door communicatie. Voor ouders die zelf niet vaak in het lokaal kunnen komen, is de blog een handige manier om betrokken te blijven bij werk van hun kinderen. Die vinden het grappig als ouders op hun tekst reageren, of wanneer ze een reactie krijgen van een ouder van een klasgenoot. Bijzondere reacties worden in de kring besproken. Iemand heeft als taak om dit in de gaten te houden en als puntje te agenderen. Soms wordt er dan direct met de hele groep een antwoord geformuleerd of er wordt afgesproken wie dit verder afwerkt. Een heleboel mogelijkheden dus. Tel daar dan nog eens de enquêtes bij en de mogelijkheid om beeldmateriaal te publiceren en je hebt een boeiend correspondentiejaar.

Net zoals voor de krant kan de kring een redactie samenstellen die de blog actueel houdt. Om het tastbare bladeren niet kwijt te raken, print de redactie gedeeltes af, die ze in een map - een dagboek - opbergen. Je vrije teksten op de blog publiceren kan een vaste gewoonte worden, voordat je aan een volgende vrije tekst begint. In klassen waar nog te weinig kinderen blogvaardig zijn, helpt een leerling met een blogbrevet totdat ze hun teksten zelf kunnen publiceren. Kinderen die het brevet fotograaf halen,

de eend

de eend zwemt

met haar

plons

plons

10 kuikens

in een

plons

grote

plons

ons

mooie

fantastische

blauwe

plons

plons

vijver

plons

plons

plons

opeens hoort
ze:

oeps, waar zijn haar kuikens nu.?

beth

leren daarmee ook om foto's en gescande eindversies te uploaden naar de blog.

Het is belangrijk dat wat zich online op de blog afspeelt ook de klas binnenkomt. Een van de manieren om daarvoor te zorgen is regelmatig in de kring 'iets' met de blog te doen. Naarmate je blog functioneler is, verloopt dit natuurlijker omdat het dan regelmatig 'nodig' is om iets na te kijken.

Bijvoorbeeld:

- afspraken die met de klas gemaakt zijn;
- overzicht van welke onderzoeken er bezig zijn;
- link naar de site / blog van de correspondenten;
- links naar oefenwebsites voor wiskunde en taal.

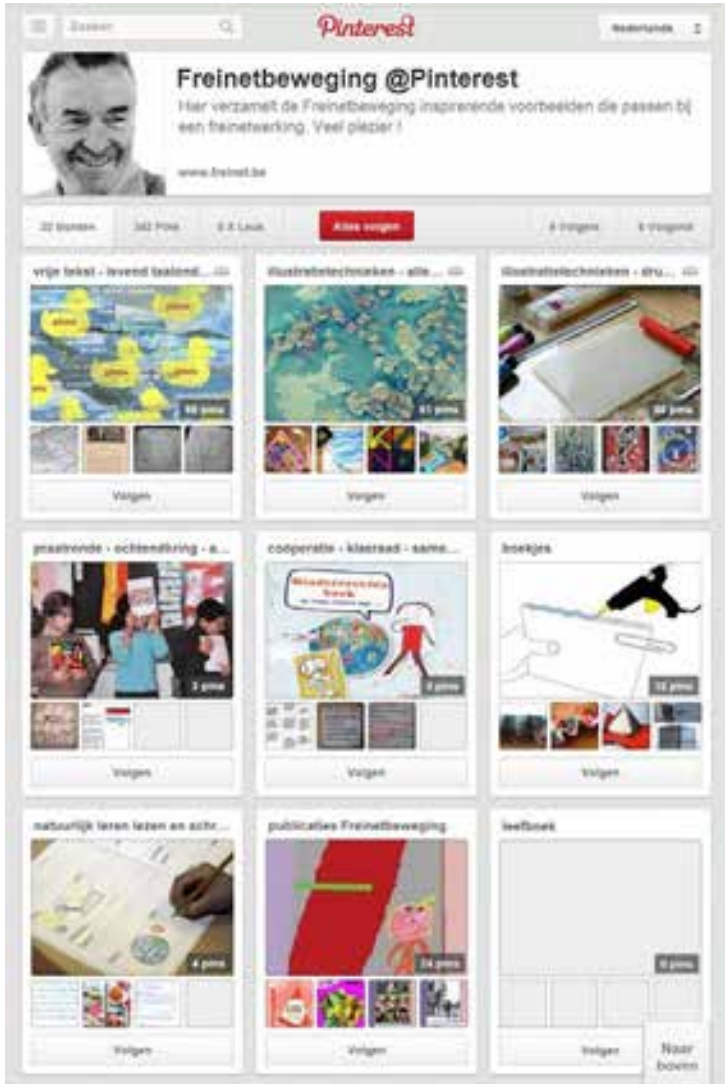
Bezint eer ge begint

Kies zeker niet de eerste de beste blogservice. Informeer bij bevriende en ervaren collega's. Je let daarbij op:

- Het is zinvol om hetzelfde systeem te hebben als je correspondentieklas: dan kunnen kinderen bijvoorbeeld met hun zelfde account ook daar reageren.
- Voor een uitgebouwde klasblog is het erg interessant dat kinderen een tekst kunnen bewaren als concept (zodat ze het zelf nog kunnen bewerken) en dat ze het kunnen inzenden voor beoordeling. Niet alle blogservices bieden deze mogelijkheid aan. Jij kan dan met de schrijver eerste tekstversies - eventueel samen met de hele groep of een klein groepje - daar nakijken voor het wereldwijd wordt neergezet.
- Als je blog zowel trefwoorden (tags) als categorieën aanbiedt, kan het tegelijkertijd als opslagplaats dienen. Kinderen kunnen hun eigen werk en dat van klasgenoten daar opzoeken.

Mediaopvoeding

Je kan elk kind direct een eigen account laten aanmaken, maar het werkt ook prettig om eerst met een groepsaccount te werken waarvan alleen onze klas het wachtwoord kent. Dit geeft meteen ook de gelegenheid om functioneel het belang van internetprivacy uit te leggen.

71

Pinterest is een digitaal prikbord. Op de pagina van de Freinetbeweging vind je verschillende onderwerpen, telkens met links naar praktijkvoorbeelden. Je kan zonder account rond'kijken' en overal op doorklikken. Als je zelf een account aanmaakt kan je op je eigen borden 'pinnen' en kom je makkelijk in contact met freinetwerkers.

Kinderen die er aan toe zijn, kunnen als ze dat willen vervolgens een individuele account aanmaken. Dat wachtwoord geven ze dan aan niemand door, ze moeten leren om telkens uit te loggen als ze de computer verlaten enz. Ook andere wetmatigheden komen ze tegen, zoals het auteursrecht. Je eigen werk publiceren is anders dan werk van iemand anders ...

De verschillende redacties

Aan het begin van de week loop je in de kring even kort langs het dagboek, de krant en de blog van de afgelopen week. De verantwoordelijken voor de verschillende hulpmiddelen geven eerst zelf aan wat er goed en minder goed is gelopen:

- Hoe is het gegaan? Hoe ziet het eruit?
Wat zou je de volgende keer anders doen?
- En welke keuzes hebben de redacties gemaakt?
Waar is mijn tekst gebleven?

Je zoekt met elkaar naar wat je goed vindt en benoemt wat minder goed is. Samen zoek je naar oplossingen. Door deze reflectie hou je met de kinderen het niveau zo hoog mogelijk.

Dan kiest de groep nieuwe redacties. Door een beginneling te koppelen aan een kind met ervaring, leren ze veel van elkaar en door de steeds wisselende samenstelling ontstaan er af en toe verrassende koppels. Kinderen die verder niet zo veel samen doen, gaan nu intensief met elkaar aan de slag. Ze letten op wat er in de groep gebeurt, op teksten die klasgenoten in de kring voorlezen en op mooie eindversies die gemaakt worden. Ze noteren grappige voorvallen. En soms vragen ze iemand uit de groep om over een bepaald onderwerp wat te schrijven of een foto te maken. Kinderen helpen elkaar en vragen anderen om hulp. Alles wat ze zelf kunnen, doen ze ook zelf. Wanneer je denkt dat iets leuk voor in de krant of blog is, tip je de redactie. Een volgende keer tip je de verantwoordelijke voor het dagboek. Het werk bestaat verder voor een groot deel uit het invoegen van bestanden en het overtypen van teksten uit schriften. Daarnaast maken ze foto's en scannen illustraties.

evenlieden geerdint
tekening
verhaal

een fami

Myu kamer.

Wanda

De witte ijsbeer

AUTEUR
ILLUSTRATIES

Simon Maylaert
Simon Maylaert & Zé De Troyer

In een groep die op volle toeren draait, is telkens een ruime keus. Dat geeft de klas een goed gevoel. Ze hebben wat te bieden. En het geeft de verantwoordelijken de mogelijkheid om te selecteren. Die hebben wat te kiezen.

In de leeshoek leggen

In de leeshoek staan mappen of kisten met mooi werk, vol met eindversies van medeleerlingen om te lezen en vooral ook om ideeën op te doen.

In hogere groepen loopt de hoeveelheid mooie eindversies zo snel op dat rubriceren bij het bewaren zinvol wordt. Dan komen er - naast de trotskist-meerdere kisten op onderwerp bij elkaar te staan. De groep voegt ook een kist korte verhalen en een kist met gedichten toe. Met de groep overleg je wat de essentie van een tekst is en in welke bak hij het beste kan worden opgeborgen. Ze krijgen een idee over ordening.

Eigen boeken maken deel 2

Prachtige persoonlijk boekjes

Wanneer kinderen in hun eigen bestand een map met mooie teksten hebben aangemaakt, is eenvoudig een persoonlijk boekje samen te stellen. Aangevuld met mooie illustraties, een mooie kaft en een pakkende titel, geeft het veel lees- en kijkplezier.

Kinderen schrijven ook echte boeken. Het is dan heel handig om bijvoorbeeld op een eigen webpagina te werken. Doordat het op internet is, maakt het niet uit waar ze zitten te werken, thuis, op school, bij opa en oma. Dat maakt het makkelijk om er steeds een stukje aan toe te voegen, ook in weekenden en vakanties. Jij kan het bovendien eenvoudig in het groeiende verhaal meelesen en het kind van tips en commentaar voorzien op momenten dat het jou uitkomt. Ook ouders en andere belangstellenden kunnen via het internet meelesen en meeleven met het ontstaan van het boek.

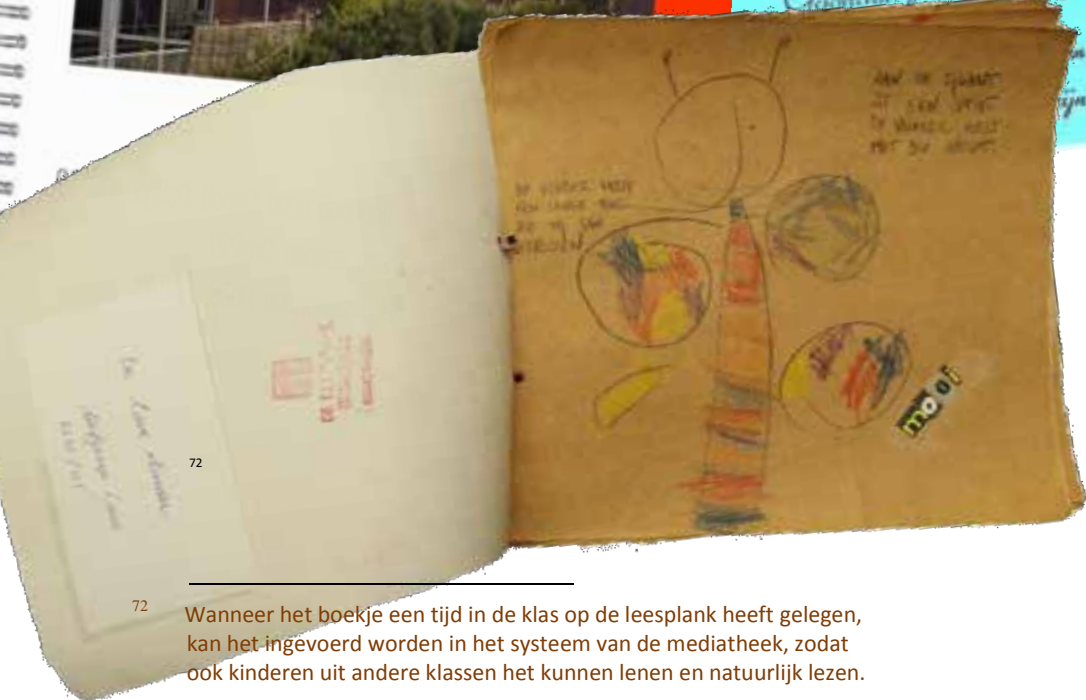
Kinderen die boeken schrijven letten op hoofdletters, leestekens en weten allemaal dat als iemand wat zegt dat tussen aanhalingstekens getypt

De egel Abeltje

De bouw

Christine Paula Smeets

72

72

Wanneer het boekje een tijd in de klas op de leesplank heeft gelegen, kan het ingevoerd worden in het systeem van de mediatheek, zodat ook kinderen uit andere klassen het kunnen lenen en natuurlijk lezen.

wordt. Ze doen hun uiterste best om geen fouten te maken. Het is weer een prachtige ondersteuning bij het ontwikkelen van spellingbewustzijn.

Een webpagina leent zich uitstekend voor samenwerking. Kinderen maken afspraken over de inhoud van het boek en schrijven en herschrijven om de beurt. Ze kunnen er ook thuis verder aan werken. Ondertussen begint weer een andere klasgenoot aan de illustraties. Tot slot overleg je over de oplage. Deze boeken komen uiteraard in de schoolbibliotheek en worden door medeleerlingen gelezen. De eerste resultaten, de eerste echte boeken werken aanstekelijk. Wie wil er nou geen echt boek schrijven?

Diverse bundels

Al vanaf de kleutergroepen zijn kinderen gewend om meerdere keren per jaar een bundel te maken over een gezamenlijke ervaring.⁷³

Ze handelen over allerlei onderwerpen waarvoor in de groep grote belangstelling bestaat. Bijvoorbeeld:

- een album als er een broertje of zusje is geboren;
- een album over een ontmoeting met de correspondentieklas;
- een album over het bezoek aan het atelier van een kunstschilder die in de wijk woont, met van ieder kind een mooie bladzijde met impressies;
- En soms bedenk je dan met z'n allen een verhaal en daar maak je een eigen prentenboek van.

Albums bevatten teksten, tekeningen, foto's en andere illustraties, knipsels, foto's van voorwerpen enzovoort. Het geheel is meer dan de afzonderlijke delen samen. Voor het resultaat is het zinvol om aandacht te besteden hoe het geheel er uit komt te zien. Past het uiterlijk bij het gevoel dat de ervaring oproept. De resultaten krijgen een duidelijke plek op de leesplank van de groep.

---

⁷³ Zie voor boekjes en albums ook blz. 65 en verder

Het achtste enige
klastekstenboek

K
Freinetsch
www

het
grote kleine
dikke dunne
teksten
boekje

van de witte groep

Allerlei jaarboeken met teksten

Vanuit een eigen bestand met mooie teksten is vrij eenvoudig tegen het eind van het schooljaar door iedere leerling een eigen *jaarboek teksten* samen te laten stellen, liefst ondersteund met mooie illustraties uit hun bestand mooi creatief werk (Wie wat bewaart, die heeft wat). Als je het werk wilt spreiden, is er ook een boek samen te stellen tegen de verjaardag van elk kind. Wat een cadeau van de school!

Of de groep legt een gezamenlijk bestand aan waarin ze in de loop van het jaar mooi werk overzichtelijk opslaan. Wanneer je school niet te groot is, past in het jaarboek van de school één tekst, één mooie pagina van elk kind. Een boek om trots met elkaar door te bladeren en telkens weer in te lezen.

En iedere keer is het bij dit soort boekjes weer storend als er missers in staan. Het versterkt de behoefte om teksten zo goed mogelijk af te werken zonder fouten, zonder vlekken.

In een week- of maandkalender zetten

In december zoeken alle kinderen op school in hun bestand van dit schooljaar een tekst op waar ze trots op zijn. De tekst mag niet te lang zijn, want de ruimte waar hij in komt is op een kalender begrensd. Dan maken de kinderen in tweetallen foto's van elkaar, net zo lang tot ze beiden een foto hebben waar ze tevreden over zijn. Oudere leerlingen nemen kleuters bij de hand voor het zoeken naar een tekst en het maken van een foto. Tekst en foto mailen ze naar de eindredactie van de kalender. Die heeft dan alles direct digitaal. De redactie zoekt op internet een format van een kalender en daar plakken ze al het materiaal in. Jouw tekst hangt dan een week lang bij een heleboel mensen te pronken. Dat is een aanlokkelijk idee.

Organiseer op de site van de school een plek waar kinderen verzorgde eindversies van teksten kunnen laten zien.

Zon Zon Zon

Er schijnt een licht in mijn ogen. Ik kijk naar boven maar dat lukt niet.

Ik probeer het nog eens. En ja daar zie ik nog net het laatste zonnestraaltje.

Toch vraag ik me af wat het is. Je zou er blind van kunnen worden.

In hun tekstenportfolio opbergen

Wanneer een mooie eindversie een tijd op een prikbord heeft gehangen, wordt hij vervangen door een volgende. Trots neemt het kind zijn exemplaar mee naar huis. Tekstschriften staan vol persoonlijke teksten. Wanneer die schriften er mooi uitzien, willen ze ook die mee naar huis nemen en lang bewaren.

Zodra het werk mee naar huis is, is een beeld ervan ook mee naar huis. En dat is heel jammer, want je vergeet dingen en collega's in volgende groepen missen informatie. Het is zinvol om gouden momenten in de ontwikkeling op de één of andere manier vast te leggen en te bewaren. Een van de hulpmiddelen om dat te bereiken is een portfolio, dat een kind vult met teksten waar hij trots op is. In een digitaal bestand kunnen kinderen allerlei materiaal snel en overzichtelijk wegzetten en in een papieren map kunnen ze weer heerlijk bladeren (met elkaar, met jou, met ouders). Kinderen leggen een map aan met werk waar ze trots op zijn. Daarvoor kiezen ze bijvoorbeeld één tekst uit ieder vol schrift, die ze kopiëren of scannen. Daarnaast komen er mooie eindversies van teksten in. De schrijvers uit de groep maken aan het eind van ieder trimester nog een keer een selectie uit een grotere hoeveelheid mooi werk.⁷⁴

Op het einde van de basisschool stel je samen met leerlingen een mooi boek samen van hun schrijfwerk op de basisschool. Het geeft ontwikkelingen prachtig weer en is een boek om nog eens in te bladeren.

Correspondentie deel 2

De groep is niet alleen

In de gevulde enveloppen of pakketjes van de corresponderende groepen zitten telkens heel wat teksten. Teksten van leeftijdgenoten prikkelen tot lezen, tot schrijven en haast vanzelfsprekend tot vergelijken.

Correspondentie maakt gebruik van een van de behoeften van kinderen om zich te willen uiten. Ze willen niet alleen van alles te weten komen van klasgenoten, maar ook van leeftijdgenoten verder weg, met hun

---

⁷⁴ Zie voor portfolio's ook blz. 267.

We gaan het hebben over illustratie, lay-out, lettertype, lettergrootte, combinatie tekst en beeld.

1. Geef je tekstenmapje aan je linkerbuur. Zoek in het mapje dat je gekregen hebt een geslaagd voorbeeld en een voorbeeld waar je een tip kan geven aan de maker.
2. Vertel beide dingen nu aan die klasgenoot: geef duidelijke feedback.
3. Geef je mapje nu drie plaatsen naar links. Zelfde opdracht.
4. Rondje:
kinderen die willen, beschrijven aan de groep welke feedback ze hebben gekregen - iets wat je klasgenoot goed vond of een tip.
5. We leggen alle mapjes nu met een geslaagd voorbeeld open op de grote toontafel en komen er rond staan: wie wil iets zeggen - gerichte vragen over lettertypes, lettergrootte?
6. Werkopdracht voor deze week: maak één van je eigen eindversies opnieuw en nu met een andere lay-out.

belevissen, vreugde, hun pech, hun spelen ... hun leven. En precies daar gaan heel wat teksten over. Kinderen doen vergelijkbare dingen, alleen in een compleet andere omgeving. Leerlingen worden door de vrije teksten geconfronteerd met andere ervaringen, andere leefgewoonten, andere normen en opvattingen. Er is een heleboel waar ze altijd zomaar aan voorbijlopen. Vooral de verschillen dwingen hen over hun eigen situatie na te denken en verder te kijken dan hun neus lang is. Gewone dingen gaan ze ineens met andere ogen bekijken. Jij zwengelt het gesprek aan door de groep op deze verschillen te wijzen. Met correspondentie leren ze ook afstand nemen van de eigen leeromgeving. Het helpt mee om de eigen realiteit te leren zien als één van de mogelijke werkelijkheden.

Dat werkte in 1927 en dat geldt nog steeds in een tijd van internet, email, webcam, skype, blogs, krabbelen en getwitter. Vandaag de dag is de individuele correspondentie aan het groeien. Door de digitale ontwikkelingen wordt communiceren steeds makkelijker.

Je projecteert af en toe een mooie tekst van een correspondent op het digibord of leest er een voor in de kring:

- Wat kunnen ze daar goed schrijven!
- Hoe zouden ze die illustratie hebben gemaakt?

Mooie eindversies uit een andere groep zetten aan tot nadoen en nieuwe experimenten. De binnengekomen post is vaak zo motiverend dat ze direct willen schrijven. Je zet aan tot terugschrijven en helpt leerlingen in het begin met het reageren.

Wanneer een leerling jou trots z'n eindversie laat zien, zeg je geregeld: Goh wat mooi, daar kan ook wel een exemplaar van naar de correspondenten.

Het is voor de kinderen motiverend om te weten dat ergens op een andere school hun teksten worden gelezen en hun werk aan de muur hangt. Verbreden van je horizon, vergelijken, uitwisselen van ervaringen en elkaar inspireren met mooi werk. Je eigen werk aanpassen, verdiepen en ontwikkelen. Daar gaat het steeds om zowel bij kinderen als bij collega's.

Ik ben de vreeselijke.
 heks. Je betovert de mensen
 in een Oprecht Pad
 dan kun je niet meer. En men
 Wem over 100 jaar? Gebeert er iets waar
 Je wel? Er niets kunnen worden
 om dan gaat de heks boot

ik ben de vreselijke heks.
 ze betovert de mensen in
 een schildpad.
 dan kunnen ze niet meer
 een mens worden.
 over 100 jaar gebeurt er iets
 waardoor ze weer een mens
 kunnen worden.
 dan gaat de heks dood.

3.8 Taalwerk naar aanleiding van vrije teksten

Deze paragraaf gaat over het taalwerk dat aansluit bij nieuw verworven inzichten uit het werken met teksten. Vanuit de betekenis werken kinderen aan hun eigen taalontwikkeling. Het gaat steeds om de eigen taal, de eigen beleving en weten waarom je het werk doet.

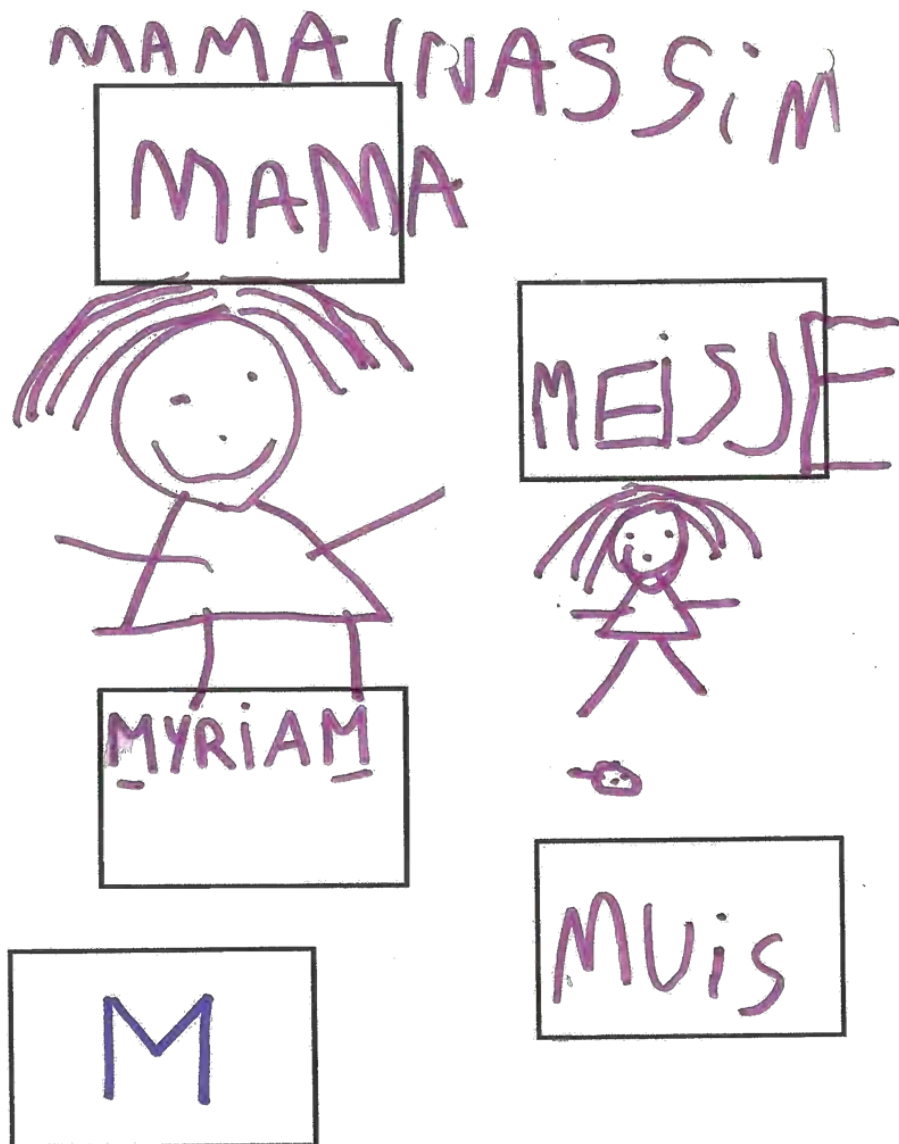
En omdat leerlingen gericht aan het stoeien of aan het oefenen gaan met verschillende onderdelen, is het werk per leerling, per groepje anders.

Wat je tegenkomt in tekstenschriften

Het aanstrepen van mankementen in eerste versies van teksten heeft - zeker bij jongere kinderen - niet zo veel zin. Dat accentueert alleen maar het foute beeld. Door de eigen tekst van het kind intact te laten - en er zeker niet met gekleurde pen in te gaan verbeteren - schat je het proefondervindelijk verkennen naar waarde. Hun tekst is echt. Wanneer het voor oudere kinderen duidelijk is dat fouten maken niet erg is, maar dat we het wel belangrijk vinden om een tekst uiteindelijk goed te schrijven, is het goed om bij hen juist wel - bijvoorbeeld met behulp van een nakijkkaart - onvolkomenheden in eerste schrijfwijzes te laten verbeteren. Omdat succes stimuleert, praat je vooral over mooie stukken uit een tekst en sterke kanten van leerlingen en niet over het aantal fouten.

Vanaf het eerste schrijven leggen kinderen elkaar de juiste schrijfwijze uit. Tijdens gesprekken over teksten schrijf je woorden goed voor op een blaadje. Wanneer een kind veel fouten maakt, schrijf je de tekst er nog eens goed naast. Dan ondersteun je hem en geeft een richtsnoer bij het werk, zonder fouten te veroordelen.

Mama en ik hadden allebei een schortje aan.

Het waarom van een schrijfwijze is - zeker bij kinderen - niet altijd uit te leggen. Ze verwachten dat ook niet altijd. Je verwijst dan naar analogie, waarna het juiste woord in de tekst komt te staan. Een andere keer komt een regel aan bod. Afhankelijk van het spellingniveau bepaal jij of je een regel uitlegt of naar analogie handelt. Waar bij de meeste kinderen eerst het accent op de analogie ligt, verschuift dat bij het vergroten van het abstractieniveau, meer naar taalregels ontdekken.

Spelling wordt in het werk geïntegreerd. Leren spellen is ook het leren herkennen en corrigeren van woorden. Om bij te dragen aan het vanzelfsprekender kritisch nalezen en verbeteren, werk je met ze aan mooie en goede eindproducten.

Bij functioneel werk zijn ze gemotiveerd om fouten te verbeteren en om het goed spellen beter onder de knie te krijgen. Goed spellen levert beter leesbare teksten op en daarom wil je dat kunnen, ook al kost het moeite. Kinderen ontwikkelen een spellingbewustzijn als ze gaan beseffen dat de lezer niet wordt afgeleid door fouten. Ze gaan beseffen dat ze voordeel hebben bij een verzorgde spelling.

Waarom kinderen pijnigen met oefeningen als *‘Welk woord hoort niet in het rijtje thuis?’* wanneer ze op natuurlijke wijze steeds van gedachten wisselen over welk woord nu juist wel in hun zin thuishoort?

Drempels wegwerken

Via de eerste versies van de teksten merk je bij welk kind nog ‘hindernissen’ zitten. Wanneer je het zinvol lijkt, maak je een foutenanalyse aan de hand van eerste tekstversies.⁷⁵

Bepaalde spellingproblemen blijven bij sommige kinderen hardnekkig.

Dan kan cursorisch werken met extra oefenmateriaal nuttig zijn.

Je overlegt met hen wat en waarom er heel gericht geoefend wordt.

Ze oefenen spellingproblemen vaak schrijvend met de hand.

---

⁷⁵ Zie voor het maken van een foutenanalyse aan de hand van teksten: *DATplus*. Extra bouwstenen voor levend taalonderwijs bij Dat's andere taal.

76

Je vestigt de aandacht van een leerling of een groepje leerlingen op bepaalde zaken in teksten. Je helpt hen op weg door bijvoorbeeld letters en woorden te omcirkelen die hij al kent van eerdere teksten. Je kan ook kiezen voor verschillend kleurgebruik. Klankanalyse, letteranalyse, plaatsbepaling van klanken en letters en met elkaar bezig zijn met luister- en articulatieoefeningen, het komt allemaal aan bod.

Dat is doeltreffender dan typen of stempelen. Schrijfbewegingen helpen bij het inprenten van de juiste spelling. Stempelen, letterkaartjes leggen en typen doen dat minder, omdat je hand voor elke letter dezelfde beweging maakt, waarbij de hersenen minder kans krijgen voor het inprenten.

Als het leren iedere keer vanuit ervaringen van hen zelf vertrekt, dan snappen leerlingen waarom ze er mee aan het werk gaan. Het mag nooit zo zijn dat bij extra oefeningen de echte motiverende taalbeleving verkommt. Omdat het zo verschilt wie wat nodig heeft, zitten in bordtaken voor de grotere groep niet al teveel spelling- en grammaticataken.

Je maakt een aantekening over regelmatig voorkomende fouten en de resultaten van extra werk.

Wat je tegenkomt in tekstbesprekingen

Het bespreken van een tekst en het samenstellen van taalwerk liggen in elkaars verlengde. Omdat leerrendement wordt verhoogd door nieuw verkregen inzichten nog een aantal keren te laten terugkeren, borduur je bij het samenstellen van taalwerk voort op ontdekkingen die bij tekstbesprekingen gedaan zijn. Na de bespreking stel je met de leerlingen op het digibord een gevarieerde taak samen, liefst met het accent op het actief en inzichtelijk gebruiken van taal van de kinderen zelf.

Een 'bord'taak⁷⁷

Samen met de kinderen bedenk je vragen en opdrachten. Bij het typen op het digibord kunnen kinderen makkelijk meedenken en kan je voorgestelde veranderingen vlot aanbrengen.

---

⁷⁷ De naam bordtaak verwijst naar de plek waar de taak in overleg met de groep wordt samengesteld: De taak wordt op het bord geschreven en kinderen werken in hun schrift. Tegenwoordig wordt het steeds vaker op het digibord opgemaakt en als *taalblad* geprint. Als je deze in een map verzamelt, heb je meteen een overzicht van wat er zoal aan bod is geweest.

Felitsja

Elke dag.

Hey poesje. Hoe gaat met jou?
 Wil je spelen? Okay, vooruit dan maar.
 Niet te hard krabben hoor! Auw, auw!...
 Zonder bijten a.u.b.
 Ik mag je toch wel likken, of niet?
 Heb je honger, daar zijn je brokjes. Nee?
 Vooruit dan maar weer verder ravotten.

Opeens slaat de achterdeur dicht.

Doei malle kat, tot straks.⁷⁸

Alexander

78

In de kring wordt een tekst voorgelezen waarin dieren kunnen praten. Uit het gesprek dat volgt blijkt dat het niet zo eenvoudig is om het praten van dieren zo op te schrijven dat het ook een beetje bij die dieren past. Een groepje spreekt af om een tekst uit hun bestand nog een keer op te schrijven - te gaan herschrijven – maar dan met dierfiguren voor alle personen die in het verhaal voorkomen. In de kring verschijnen eerst nog alle favoriete dieren van de kinderen uit de groep op het digibord. Dan kunnen de schrijvers daaruit makkelijk een dier of meerdere dieren kiezen. Voor de één is het een impuls om te gaan schrijven, een ander ontdekt dat het niet meevalt om in een andere vorm te schrijven.

In de tekst staat het woord *'s morgens*. Dat is aanleiding om te zoeken naar woorden die op dezelfde manier worden geschreven.

Ze overleggen even in tweetallen, waarna er een lijst op het digibord verschijnt. *'s middags, 's avonds, 's nachts, 's ochtends*. Je vertelt waar dat vandaan komt. Er zijn letters weggelaten. Het gesprek komt vanzelfsprekend op nog meer woorden waar dat is gebeurd: *'t* staat voor *het*, *z 'n* voor *zijn*, *zo'n* voor *zo een* en ook in plaatsnamen kom je het tegen. Daarna kan de zoektocht beginnen. De één vindt er meer dan de ander.

- Achter-deur. Dat zijn twee woorden die samen een nieuw woord vormen. Schrijf nog meer van zulke woorden op.
- Jam. Dat is een raar woord. Je zegt het anders dan je het schrijft. Ken je er nog meer?
- 'zandbak' is een woord dat iedereen kent. Ze weten wat zand is en ook wat een bak is. Op voorstel van een van de kinderen gaan we deze keer op zoek naar allemaal 'woorden' waar zand in voorkomt: zandgebak, zandkasteel, drijfzand, zand erover.

Leerlingen gebruiken hierbij hun eigen woordenschat en die van klasgenoten.⁷⁹ Het is hun taal. Door de zoekresultaten later in de week nog een keer met elkaar te bespreken, gaat het weer over woordbetekenissen en leren ze weer met en van elkaar.

Wanneer het zinvol is, kopieer je de besproken tekst naar een nieuw bestand, waar je vervolgens vragen en werkafspraken aan toevoegt. Deze taalbladen hebben iets blijvends. In de loop van de dag of week kunnen de kinderen de opdrachten maken. Al tijdens het samenstellen van oefeningen neem je met de groep geregeld een vraag kort mondeling door. Daarna is het maken van de taak niet meer zo moeilijk.

---

⁷⁹ Het taalgebruik in methodes is vaak een andere dan de thuistaal. Deze methodetaal berooft kinderen van hun taal, cultuur en mentaliteit. Freinet citeert Lighthart instemmend in zijn artikel in *L'Éducateur* over het werk van deze Nederlandse vernieuwer. *'Schoolboekjes zijn gebaseerd op wetenschappelijke ordening, heel bruikbaar voor de geleerden, maar vreemd aan het leven van de kindergeest.'*

Naam:

Ik ben naar het museum geweest en we zijn met treinen geweest. Eerst gingen we met een koploper en daarna met een hondekop en ook nog met een dubbeldekker. Daarna gingen we naar Schiphol en we hebben veel vliegtuigen op zien stijgen. Het was een zeven vier zeven en we hebben ook een Spaans vliegtuig gezien.

Louis

1. Bedenk een titel bij de tekst van Louis

---

2. Schrijf de tekst van Louis nog eens op en probeer zoveel mogelijk het woordje 'en' weg te laten.

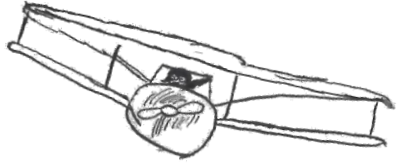

---

3. In het woord 'vliegtuig' staan twee tweeklanken die je met twee verschillende letters schrijft. Welke?

a. _____ b. _____

Schrijf nieuwe woorden met 'ui' en woorden met 'ie'

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

4. Wat heb jij zelf beleefd op een uitstapje?

Misschien is het handig om eerst even een lijstje te maken.

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Naam:

Schrijf woorden met ng.

1 ding

2 slang

3 tong

4 zing

5 kringel

6 honger

7 kring

8 zong

9 zing

Op het bord komt dan bijvoorbeeld te staan:

- Wat rijmt er op droom;
- Welke woorden schieten je allemaal te binnen bij 'lekker fikkie'?

Bij het samenstellen differentieer je op meerdere manieren, zowel wat betreft de inhoud als de hoeveelheid. Bij het bedenken van rijmwoorden is het eenvoudig. Sommige kinderen bedenken meer woorden. Je maakt daarover met die kinderen duidelijke individuele afspraken.

Wanneer de besproken tekst een hele mooie beginzin heeft, is het voor de hand liggend om met elkaar voor de bordtaak een serie beginzinnen te bedenken, waar kinderen dan één uit kiezen om een nieuwe tekst mee te beginnen of een bestaande tekst mee te herschrijven.

Begin je tekst met:

- Ik doe de deur weer zachtjes dicht.
- Juf pakt haar pak met hagelslag en ...
- Als ik 's morgens naar school loop, weet ik nog van niets.
- Het lijkt wel of niemand iets heeft gemerkt.
- Ik weet maar al te goed wat dat geluid te betekenen heeft.

Of je bedenkt samen een beginzin naar aanleiding van een onderwerp uit de kring of je neemt een hele mooie zin uit het boek dat je aan het voorlezen bent. Mogelijkheden genoeg.

Freinet waarschuwt in de jaren zestig tegen de verschoolsing van vrije teksten, wanneer die in hoofdzaak worden aangewend als basis voor taaloefeningen op vergelijkbare wijze als in methodes wordt gedaan.

Tekstbesprekingen leveren geregeld ideeën op voor werkafspraken in de trant van:

- Bedenk een spannende titel voor de tekst.
- Maak het verhaal af met een onverwacht slot.
- Schrijf de tekst op alsof je heel boos bent.

We willen het concept eenvoudig houden

Samen met mijn correspondentieklas in Mechelen en de klas van De Regenboog in Kessel-Lo starten we met een eenvoudige uitwisseling van teksten. Het idee is om beurtelings gewoon leuke, mooie, geslaagde eindversies naar elkaar op te sturen. Zo komt extra inspiratie vanuit het tekstenmateriaal onze klassen binnen.

Reageren mag, daar laten we elkaar vrij in.

Wat een taalbeschouwing

In de teksten van onze Vlaamse benedenburen komen we allerlei vreemde zinnen tegen:

- Het is dan kwart na negen
- Wij gaan naar daar
- Wanneer verjaart hij?
- Wilt gij een foto voor me trekken?
- Ik kom effe sjotte. Wie zet die vrije trap?

Door dergelijke zinnen denken we na over zinsbouw en woordgebruik. Hoe zouden wij dat zeggen? Wat vind je leuker klinken?

Omdat het werk telkens vanuit overleg in de tekstbesprekingen vertrekt, snappen kinderen waarom ze er nog mee verder werken.

Het nabespreken aan het eind van de week van dit soort taken levert nog een rondje taalbeschouwing op.

In de bordtaak of op het taalblad staan vooral vragen over onderwerpen die in de kring uitgebreid besproken zijn. Na een tekst over een belevenis zorgt een gerichte vraag voor openingen naar eigen herinneringen.

Wanneer de vraag iets uitlokt, valt er weer te schrijven.

Tijdens het samenstellen van dit taalwerk bespreek je vragen om te zien of ze voor iedereen duidelijk zijn. Bij sommige vragen beginnen de kinderen direct te vertellen, het liefst door elkaar. Dan is het midden in de roos en hoef je alleen nog maar te zeggen:

- Nu even niet, schrijf het straks allemaal maar op.

Wat je tegenkomt in correspondentie

Muggenziften - pezeweven

lastig - ambetant

knoeien - smossen

In je groep zitten vast kinderen die het interessant vinden om te weten waar een woord vandaan komt of hoe het is ontstaan: tafel - tabula, pollepel - potlepel, schrift - scriptum en schrijven (krassen) - scribere.

Met internet is het allemaal snel te vinden. Wanneer er anderstaligen in de groep zijn, worden talen vergeleken. Een vergelijking met het Engels of in Vlaanderen met het Frans is in de bovenbouw snel gemaakt.

In streken waar dialect gesproken wordt, zijn nog meer mogelijkheden tot vergelijken. Correspondentie tussen een klas in Vlaanderen en een klas in Nederland levert heel wat taalontdekkingen op, andere zinsconstructie, vreemde woorden ... groepen zetten verschillen geregeld naast elkaar:

Het pure plezier van bezig zijn met taal begint telkens vanuit de eigen taal.

Om in te lijsten

Wat hebben we geleerd

Wanneer het werk er op zit, is er alle reden om met elkaar terug te kijken - in de kring of in kleine groepjes - naar de verrichte arbeid. Ontdekkingen worden nog eens onder woorden gebracht en besproken. Niet iedereen houdt van dit soort reflecties. Toch verlies je een kans op wezenlijke leerwinst wanneer je het niet doet. Door met elkaar het geleerde nog eens in een zinvol en logisch verband te laten terugkeren - *door te verbeelden, uit te leggen, te bespreken of samen te vatten* - zorg je voor recycling van de betreffende wetenswaardigheden in het werkgeheugen. Dat versterkt het leereffect. Door de ernst en het enthousiasme waarmee je dit terugblikken begeleidt, wordt voor kinderen duidelijk dat je deze activiteit belangrijk vindt.

Omdat dit terugblikken als leerversterker zich weer vooral mondeling afspeelt, is het goed om vondsten en conclusies op te schrijven in het taalonthoudschrift. Je vraagt leerlingen daarbij om vast te leggen hoe ze ervoor gaan zorgen dat al die interessante nieuwe dingen niet meteen weer vergeten worden. Met elkaar zoek je de formuleringen van wat ze hebben opgestoken. Zo'n geïntegreerde consolideringsfase ter afsluiting vergroot het inzicht van de leerlingen in wat ze eigenlijk leren en hoe ze dat doeltreffend voor elkaar krijgen.

255

Hoofdstuk 4

Wat de meester ook nog doet

Ik hoor bouwvakkers, moeders en kinderen praten terwijl ik kopieer. Gezellig en ik ga ook lekker kletsen met Lootje, die achter me staat. Zou ze ook wat willen kopiëren?

4.1 Vakmanschap is meesterschap

Het is niet altijd eenvoudig om kinderen goed te begeleiden, om ze op goede momenten zinvolle uitleg en ondersteuning te bieden. En wanneer kinderen gericht gaan oefenen met die onderdelen waar ze moeite mee hebben, zal het werk per kind verschillend zijn. Dat vereist kundigheid en scholing.

Er komt wat bij kijken

Bij de term *vrije tekst* is een buitenstaander misschien geneigd te denken dat kinderen hun gang maar gaan. Uit de voorgaande hoofdstukken blijkt het tegendeel. Jouw aandeel - la part du maître - is steeds terugkerend beschreven. Dat kinderen vrij zijn in hun schrijfkeuzes wil dus niet zeggen dat je gaat zitten toekijken.

Je zorgt voor goede schrijfvoorwaarden en een taalrijke omgeving. Je geeft het schrijfvoorbeeld, helpt kinderen op weg, inspireert met je begeleiding, je bevordert dat teksten ergens over gaan en dat het schrijven een doel heeft.

Dat het werken met vrije teksten een andere manier van werken is, dan je op je opleiding hebt geleerd, mag duidelijk zijn. Bij al dit werk gaat het niet alleen om je intuïtie, maar ook om je kennis van de kinderen en je eigen vakbekwaamheid. Gebaseerd op je kennis maak je de keus of je een leerling helpt of juist nu even niet. Je geeft vertrouwen als je denkt dat kinderen het wel kunnen en wanneer je het zinvol vindt, neem je een leerling bij de hand. Je doet voorstellen, laat zien hoe jij het zou doen. Naar aanleiding van teksten en in tekstbesprekingen leg je uit, doe je voor, of laat je het nog eens anders beleven. Je prikkelt, voegt informatie toe en laat samenhang zien. Vanuit je vakkennis zorg je voor verdieping, verbreding en verfijning. Je geeft kinderen meer mogelijkheden, waarmee je hun keuzevrijheid vergroot.

Het helpt wanneer je zelf plezier hebt in taal, kritisch bent op je eigen taalgebruik, graag voorleest en goed kan luisteren, maar op momenten dat je het met kinderen over schrijven, grammatica en spelling hebt, moet je vooral weten waar je het over hebt. In *DATplus* staat dan ook terecht dat wat je zelf niet begrijpt, je ook niet kan uitleggen: 'Eerst het WAT dan het HOE'.⁸⁰

Aansluiten bij het leven van deze kinderen in jouw klas van dit jaar is een kunst, waarin je steeds verder wil komen. Je blijft zoeken naar goede leercondities voor elk kind en het creëren van doeltreffende leersituaties. Elke dag word je weer uitgedaagd je er in te verdiepen. Door reflectie op je dagelijkse werk, voortschrijdend inzicht en veranderingen in de samenleving, pas je je werk gedurende je loopbaan steeds aan.

Kinderen ontwikkelen hun taal stap voor stap. Vanuit je kennis zijn je inspanningen er op gericht kinderen vooral goede stappen te laten zetten op hun pad naar een beter taalgevoel en een betere taalkennis. Het is nogal wat. Je schudt het niet uit je mouw, zeker niet wanneer je net de sprong in het diepe hebt gewaagd.

Tijdens het avontuur van onze natuurlijke methoden mag je niet vergeten dat onze pedagogie geenszins het ontslag van de leraar inhoudt. Ze veronderstelt een andere opvatting over onderwijzen. Dit concept kan je alleen door proefondervindelijk verkennen onder de knie krijgen, wanneer je zelf op weg bent.

C. Freinet

---

⁸⁰ R. Broersma e.a.. *DATplus*, extra bouwstenen bij *Dat's andere taal* met nieuwe leerlijnen en achtergrondinformatie over woordenschat, spelling en grammatica, passend in levend taalonderwijs. De Reeks 7A. Nij Beets 2012.

De kracht van de beweging

Gelukkig ben je niet alleen wanneer je in het diepe springt. Je bent lid van een team dat werkt aan levend taalonderwijs. Misschien zijn er op je school collega's die taal meer dan leuk vinden, er over lezen en cursussen volgen. Vakkennis is in ieder geval te vinden binnen de Freinetbeweging. In het met elkaar onderwijs ontwikkelen hebben freinetwerkers al zo'n negentig jaar ervaring.

De naam beweging staat voor dynamiek, verandering en verbetering. Er zijn ontmoetingsdagen, cursussen, meerdaagse bijeenkomsten en freinetopleidingen, waar je het met collega's uitgebreid kan hebben over het werken met vrije teksten.

Bij je zoektocht naar voorbeelden en bronnen over levensecht en functioneel taalonderwijs kan je altijd bij collega's terecht.

Ga op verschillende scholen meedoen in een groep, maak gebruik van verschil in vrije dagen, maak afspraken.

Begin een klassencorrespondentie met een bedreven collega en je hebt een paar jaar de tijd om allerlei heel gerichte vragen te stellen. Bovendien krijg je gevraagd en ongevraagd tips en ideeën. Onderwijzen is samen met collega's werken aan een ingewikkeld en prachtig vak. Met elkaar kom je tot betere resultaten. Dat is het idee.

Beste Vincent

Op maandag 1 oktober hebben wij een pedagogische studiedag gepland. Om deze dag zo zinvol mogelijk in te vullen en omdat we in de sfeer van de freinetmeerdaagse in Deinze willen blijven, hadden we graag iemand uitgenodigd om ons te komen ondersteunen. De namiddag is nog vrij en het is altijd leuk om ons dan te laten inspireren door een gastspreker. Natuurlijk beseffen we dat onze vraag laat komt en weten we dat ieders agenda al druk bezet is maar... je weet maar nooit.

Mocht je zelf tijd hebben of iemand kennen die ons deze dag (namiddag) helpt in te vullen, willen we het graag horen! We dachten graag verder door over rekenonderzoek/vrije tekst.

Dankjewel!

Het klimpaalteam

www.klimpaal.be

Hallo Klaas

Ik zoek een overzichtje van de leerkrachten die bij de jongste kleuters werken. Ik heb vraag over de praatronde en wie een hoekenbord gebruikt bij de kleinste kinderen.

Groetjes, Liesbeth

Hallo Katrien

Ik ben op zoek naar waar ik glycerine-inkt en de grotere bussen drukinkt op waterbasis kan vinden.

Zou het goedkoper zijn als ik het via Jeroen bestel? Weten jullie waar ik de harde drukrollen kan kopen?

Alvast bedankt!

Groetjes, Ilse

Dag Ilse,

komende woensdag op de studiedag kan je in elk geval de glycerine-inkt kopen die bij de drukdozen hoort. Jan brengt

een heleboel drukspullen mee. Welke kleuren had je precies gewild? Ik zet het mailadres van Jan Bakermans hierbij, dan kan je verder met hem afspreken en maakt hij een bestelling voor je klaar. ardina.jan@trined.nl of levendleren.nl/html/drukdoos

Groeten Katrien.

Ervaring leert dat het bij deze vormen van scholing in het team en onder collega's meer gaat over het HOE en minder over WAT, laat staan nog over WANNEER WAT. Om je daarbij te ondersteunen heeft de beweging in De Reeks al het een en ander gepubliceerd:

- In 2003 verscheen *Levend Lezen, dat's de kunst*. Een boek over lezen, leeshandelingen, ontluikende geletterdheid en geoefend lezer worden, Een boek over het verleiden tot lezen, het lokaal als leesomgeving en het lezen bij wereldverkenning. Kortom een boek over de kunst van

levend lezen met ideeën en technieken voor levensecht en functioneel leesonderwijs.

- In 2005 verscheen *Dat's andere taal, bouwstenen voor levend taalonderwijs*. Dat's andere taal daagt scholen uit met hun leerlingen een taalrijke leefomgeving te creëren, waarin kinderen zich kunnen ontwikkelen tot bekwame taalgebruikers. Een taalrijke leeromgeving waarin het klassenleven en het leven van de kinderen zelf de voedingsbodem vormen voor vertellen, luisteren, schrijven, gesprekken, overleggen, vergaderen, verslag doen en presenteren. Bij een taalrijke leeromgeving horen deskundige taalrijke leraren, die leergierigheid uitstralen, spannende verhalen vertellen en graag voorlezen. Lees-, schrijf-, studie- en presentatievaardigheden leren de kinderen al doende tijdens onderzoek dat uitmond in een presentatie aan de hele groep, de school, de ouders. Kinderen leren toewerken naar eindproducten met kwaliteit, want je schrijft voor een lezer. Gedurende het hele jaar worden allerlei taalgenres beoefend en door de jaren heen op passend niveau: van ontluikende, via beginnende en gevorderde naar geoefende geletterdheid. Deze vier fasen worden beschreven in doorgaande leerlijnen voor diverse taalgenres.
- In 2012 verscheen *DATplus, extra bouwstenen bij Dat's andere taal*. Met daarin onder andere hoofdstukken over grammatica- en spellingonderwijs gekoppeld aan levend taalonderwijs. In DATplus staan ook drieëntwintig leerlijnen verdeeld over de taalgebruiksvelden spreken / luisteren, lezen, schrijven en taalbeschouwing. Om een voorbeeld te geven van de leerlijnen nemen we in dit boek de *leerlijn Vrije tekst schrijven en tekstbespreken* over.

Het werken met vrije teksten ontwikkel je gaandeweg, door proefondervindelijk verkennen met hulp van bronnen, je collega's en misschien een taalcoördinator.

Het werken met vrije teksten is niet alleen inspirerend, het maakt je werk ook afwisselend, plezierig en spannend. En hoe verder je er in verdiept, hoe meer je de rijkdom er van ziet.

LEERLIJN 17 VRIJE TEKST SCHRIJVEN

Werkdoelen

1. Kinderen schrijven regelmatig (zeker eenmaal per week) hun ervaringen, gevoelens, onderwerp, vorm en moment van schrijven.
2. Ze lezen hun tekst, als die daarvoor geschikt is, voor in de kring waar ze besproken
  - (a) De inhoudelijke tekstbespreking kan aanleiding zijn tot verdieping in vervolgcakunstzinnig.
  - (b) De taalkundig-redactionele bespreking kan leiden tot taalontdekkingen en taaltekstopbouw (schrijfstrategie).
4. Na bespreking en tekstcorrectie bereiken de teksten, in een verzorgde lay-out,

	Fase 1	Fase 2
LEVENSECHTE SITUATIES	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vertelkring: belevenissen, voorvallen, dromen, fantasieën. 2. Belevissen, etc. tekenen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Idem + andere kringen. Ook beschrijven gevoelens. 2. Idem + schrijven, stempelen.
SCHRIJF-VAARDIGHEID	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ontluikende geletterdheid: wat je zegt of wat je wilt bewaren, kun je opschrijven, vastleggen. 2. Kind vertelt en tekent zijn verhaal. 3. Juf schrijft in bijzijn van het kind de tekst bij. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beginnende geletterdheid: woordherkenning. 2. Idem + kind schrijft steeds vaker zelf woorden en zinnestjes in of bij de tekening. 3. Juf vult aan, maakt zinnen. Kind gaat naschrijven of stempelen.
LEES-VAARDIGHEID	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ontluikende geletterdheid: wat je hebt geschreven, vastgelegd kun je laten horen/herleven door te lezen. 2. Kind vertelt in de tekstenkring over tekening/tekst. Juf leest bijschrift. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beginnende geletterdheid. 2. Kind leest zijn tekst al dan niet met hulp voor. 3. Gesprek over de inhoud in de kring.
TEKSTOPBOUW EN SCHRIJFSTRATEGIE	<ol style="list-style-type: none"> 1. In de tekstenkring: Verhalen zijn echt of niet echt gebeurd. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Idem: fantasie en werkelijkheid. 2. In de tekstbespreking of individueel: aandacht voor schrijfstrategie: samenhang, titel kiezen. 3. Aandacht voor vast houden aan één onderwerp.
WOORDKEUS EN ZINBOUW	<ol style="list-style-type: none"> 1. Essentieel: het goede voorbeeld van een taalrijke leraar: vertellen, instructie, voorlezen. 2. Kind wordt zich ervan bewust dat we klanken, woorden en zinnen gebruiken. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Idem. 2. Idem. Bewustwording: we vertellen, schrijven in woorden en zinnen. 3. Er zijn spellingsregels. Oefenen, ook mbv computer, stempelen, linkprint. 4. Zinsbouw: enkelvoudige zinnen schrijven.

EN TEKSTBESPREKING

fantasieën, meningen op in een vrije tekst, waarbij ze vrij zijn in het kiezen van worden, zowel (a) inhoudelijk als (b) taalkundig
tiviteiten van allerlei aard: wereldoriënterend, levensbeschouwelijk, wiskundig
afspraken over woordkeus en register (lezer- en tekstdoelgericht), zins- en
via correspondentie en klasse- of schoolkrant een breder publiek.

Fase 3	Fase 4
1. Idem + gevoelens, meningen, argumenten.	1. Idem.
1. Gevorderde geletterdheid: in zinnen een samenhangende tekst schrijven 2. Kinderen schrijven zelfstandig teksten. 3. Van ontwerp naar netversie met behulp van medeleerlingen en leraar.	1. Geoefende geletterdheid: in zinnen, alinea's een samenhangende tekst schrijven. 2. Idem. 3. Idem.
1. Gevorderde geletterdheid. 2-4. Minimaal eens per week tekstenkring: voorlezen, bespreking van de inhoudelijke aspecten.	1. Geoefende geletterdheid. 2-4. Idem.
1. Er zijn verschillende tekstsoorten met verschillende doelen en verschillende lezers. 2. Idem + driedeling van tekst: begin, kern met climax, slot met afloop of conclusie. 3. Schrijfstrategie: aandacht voor verband tussen zinsdelen, tussen zinnen met verwijs- en verbindingswoorden.	1. Idem + leren hoe je je tekst beter kunt afstemmen op doel (vermaken, informeren, overtuigen) door woordkeus, toon en zinsbouw. 2. Idem+ alinea, kernzin. 3. Verband tussen alinea's met behulp van signaalwoorden. 4. Volledigheid, chronologie, logica, consequent gebruik tijdsvormen.
1. Idem + medeleerlingen. 2. Idem + variatie in woordkeus, zinnen, in zinsbouw, in volgorde van de zinsdelen. 3. Spelling: zie <i>Dat schrijf je zo</i> . 4. Tekstcorrectie met medeleerlingen en leraar.	1. Idem. 2. Idem + aandacht voor congruentie van onderwerp en persoonsvorm 3. Idem (Zie bijlage 7). 4. Idem. 5. Aandacht voor figuurlijk taalgebruik, beeldspraak, clichés, uitdrukkingen, spreekwoorden.

	Fase 1	Fase 2
SPELLING		Naast de tekstbesprekingen zijn vanaf Er wordt gewerkt op basis van fouten van teksten zijn gesignaleerd, kunnen
HANDSCHRIFT EN LAY-OUT	<ol style="list-style-type: none"> 1. Eigen krabbels en schrijfsels. 2. Ritmische schrijfpatronen met beweging en muziek. 3. Tekst leraar bij vrije tekening. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Randversieringen. 2. Cursorisch lettervormen oefenen. Normschrift. 3. Zelfgeschreven tekst (met steun van leraar) bij tekening. 4. Aandacht voor bladspiegel. 5. Integratie tekening en tekst.
TEKST-VERWERKING EN LAY-OUT	<ol style="list-style-type: none"> 1. Spelenderwijs computer verkennen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Idem + letters, woorden, zinnetjes. 2. Typen oefenen. Bewaren en opslaan. 3. Aandacht voor bladspiegel en layout. 4. Integratie tekening en digitale tekst.
TAALBESCHOUWING: BEGRIPSKENNIS	<ol style="list-style-type: none"> 1. Grammatica-ontdekking: er zijn klanken, woorden, zinnen 2. Ontdekking: letters, woorden, tekeningen, pictogrammen hebben (verschillende) betekenis(sen). 3. Begrippen: klank, letter, woord, zin, tekst, echt niet echt gebeurd. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Idem + andere taalontdekkingen: Er bestaan taalregels en taalafspraken, voor spelling, maar ook voor zinsbouw. 2. Ontdekking: Idem + woorden krijgen echt betekenis in een zin. 3. Idem + tekst, verhaal, fantasie en werkelijkheid, titel, slot, hoofdletter, punt, regel, bladzij, pagina.
TAALBESCHOUWING: GRAMMATICA	De taalontdekkingen van grammaticale aard komen meer systematisch aan de (instructie en oefeningen) in <i>Dat heeft zin</i> .	

Fase 3

Fase 4

de middenbouw spellinginstructie en -oefening op maat in het weekplan opgenomen. analyse van teksten en dictees. Spellingproblemen die bij het schrijven en bespreken hier gerichte aandacht krijgen.

<ol style="list-style-type: none"> 1. Begin kalligrafie. 2. Idem. Alle letters, hoofdletters en verbindingen. 3. Zelfstandig, illustratie (tekening, druktechniek) bij tekst. 4. Idem + netheid, leesbaarheid. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Idem. 2. Persoonlijk handschrift en tempo. 3. Idem. 4. Idem + veel aandacht voor esthetiek.
<ol style="list-style-type: none"> 1. Idem + teksten. Correcties aanbrengen, instellen lettertype en lettergrootte. 2. Idem + tekstomloop, knippen, plakken, opslaan in mappen. 3-4 Idem. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Teksten in Word kunnen typen, opmaken. 2. Idem + scans van eigen tekeningen, digitale foto's opnemen en opslaan. 3-4 Idem+ aandacht voor esthetiek: beeldbewerking.
<ol style="list-style-type: none"> 1. Idem + andere taalontdekkingen (zie <i>Leerlijn Zinsontleding</i> en <i>Woordsoorten</i>). 2. Ontdekking: Er bestaan verschillende soorten zinnen. Je kunt hetzelfde op verschillende manieren zeggen. Daarbij rekening houden met de lezer. 3. Idem + leesteken, vraagteken, uitroepteken, komma, ontwerp, netversie, dieldeling (begin, kern, slot), climax, afloop, conclusie, vraagzin, enkelvoudig en samengesteld, zinsbouw, zinsverband, zinsdeel, verwijswaarden, verbindingswoorden, woordkeus, synoniemen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Functionele grammatica bij de tekstbespreking. Taalontdekkingen (zie <i>Leerlijn Zinsontleding</i> en <i>Woordsoorten</i>) 2. Ontdekking: zinnen ontleen hun betekenis aan de tekst. Dezelfde zin kan verschillende betekenissen hebben. 3. Idem + alinea en kernzin, paragraaf, signaalwoorden, volledigheid, chronologie, logica, tijdsvormen, directe en indirecte rede, aanhalingstekens, dubbele punt, haakjes, gedachtestreepje, puntkomma, dubbelzin, homoniemen, ironie, beeldspraak, figuurlijke taal, stijlfiguren, clichés, uitdrukkingen, spreekwoorden.

orde in de *Leerlijnen Zinsontleding* en *Woordsoorten*, die nader uitgewerkt zijn (uitleg,

4.2 Registreren

In deze paragraaf staan voorbeelden hoe je samen met het kind:

- Geleverde prestaties bespreekt en waardeert;
- Overzicht hebt van wat is gedaan en kan overleggen over volgende stappen.

Hieraan ligt geen controlerend wantrouwen of bemoeizucht ten grondslag, maar vertrouwen en gedeelde verantwoordelijkheid.

Documenteren

Wil je een authentiek beeld krijgen van schrijfontwikkelingen, dan zal je moeten observeren, met kinderen praten en documenteren. Authentiek wil zeggen dat het beeld niet wordt vertroebeld door vooroordelen, eisen en verwachtingen. Het stellen van doelen is relevant binnen het kader van de waargenomen ontwikkeling.

Documenteren heeft voordelen, vooral wanneer dit zo dicht mogelijk bij het schrijfwerk zelf blijft. Teksten - eerste versies en eindversies -, opnames (beeld en geluid) van het voorlezen van een tekst, verslagen van gesprekken, eigen reflecties, werkafspraken en voortgangsregistratie. Wanneer je goed documenteert wordt het leerproces als het ware op heterdaad betrapt. Je kan het nog eens rustig bekijken, analyseren en samen met het kind bespreken. Hoe is hij aan het werk en wat zullen volgende stappen zijn. Er ontstaat een vorm van actieonderzoek waarmee leerlingen - begeleid door jou - hun voordeel kunnen doen.

Een tekstendossier

Een voor de hand liggende mogelijkheid van documenteren is het aanleggen van een tekstenverzameling van ieder kind. Naast reflecties en afspraken wordt in zo'n dossier met regelmaat een tekst van het kind opgenomen. Je begint ermee op het moment dat hij zijn eerste teksten gaat schrijven. Het is een verzameling gekozen teksten en dossiers zijn

er in vele maten en soorten, papieren en digitale versies:

- Wanneer je veel op A4tjes werkt kunnen die in een map verzameld worden. Grotere formaten scan jij of het kind en breng je terug naar A4. Aan het eind van het schooljaar of de basisschool is al het werk eenvoudig in te binden.
- Kinderen hebben een eigen digitale map mooie teksten, waarin ze ieder trimester minstens één tekst wegzetten, voorzien van datum;
- Zodra een schrift vol is, scant de leerling de tekst waar hij het meest mee heeft (trots op is), zodat hij het aan zijn bestand 'mooi werk' toe kan voegen.

Wanneer het kind naar een nieuwe leraar gaat, verhuist het dossier mee.

Portfolio's

Deze manier van begeleiden van leerlingen komt heel dicht bij 'het volgen' van leerlingen met behulp van brevetten of bij de ontwikkeling van leerling-portfolio's. Een portfolio is een keuze uit werk dat een leerling in een bepaalde periode maakt. De verzameling is samengesteld door de leerling zelf in overleg met jou en geeft een beeld van persoonlijke ontwikkeling van de leerling. Werken met portfolio's is meer dan toetsing en registratie. Als je leerlingen alleen volgt en toetst, ben je iedere keer eigenlijk net te laat.

Als ze hun portfolio samenstellen met werk waar ze trots op of tevreden over zijn, hebben ze niet alleen wat te laten zien. Een portfolio biedt allerlei mogelijkheden:

- **voor de leerling:**
Met behulp van portfolio's kan je met leerlingen op zoek naar een actievere rol. Een leerling kijkt samen met jou terug en denkt na over zijn manier van werken, zijn oplossingsstrategieën. De leerling wordt aangezet zelf over zijn leerproces na te denken. Hij brengt zelf verklaringen voor zijn werk onder woorden. Kinderen ontdekken waar hun talenten liggen en benutten hun vaardigheden zo goed mogelijk. Wat gaat ze gemakkelijk af en hoe help je kinderen om dit nog verder te ontwikkelen? Het kind wordt gestimuleerd om te

argumenteren en wordt actiever bij de eigen ontwikkelingsprocessen betrokken. Het kind bepaalt in overleg met jou wat volgende leerstappen zullen zijn en waar hij extra aandacht aan gaat besteden. Hij weet dan goed wat hij aan het doen is. Je helpt leerlingen met het vinden van een eigen schrijfstijl. Het is de bedoeling dat kinderen lekker bezig zijn met iets dat hen interesseert, dat ze hard werken aan iets waar ze helemaal in op gaan. Het gaat om de goesting in het leren, waarbij je hen ook helpt om te ontdekken waar hun valkuilen liggen. Aan het eind van de basisschool heeft ieder kind een prachtige verzameling van eigen werk.

- **voor jou:**

Met portfolio's verzamel je gevarieerde gegevens over werk en ontwikkeling van leerlingen. Het bevordert je inzicht in processen, waardoor je gericht kan motiveren, begeleiden en waarderen. Het leidt tot verbetering en verdieping van je interactie met leerlingen en geeft structuur bij je begeleiding. Ook vormen werk en werkafspraken een geheugensteun om beredeneerde uitspraken te kunnen doen over het leren van de leerling.

- **voor jou, leerling en ouders:**

Het portfolio ondersteunt gezamenlijke reflectie over gemaakt werk en overleg over aandachtspunten bij het verdere werk. Met behulp van de leerlijnen heeft iedereen zicht op waar het kind zich bevindt op de '*leerweg basisschool*'.

- **voor de collega's:**

Zodra werk mee naar huis is, zijn de resultaten ook werkelijk weg uit school. Door gouden momenten in de ontwikkeling te bewaren in een tekstendossier of portfolio, kan een collega terugkijken naar werk van een kind uit de voorafgaande jaren. Het aanleggen van een tekstenportfolio, levert ook materiaal op om in het team aandacht aan te besteden.

Zinnvolle registratie

Over het al dan niet gebruiken van bestaande registratie- en leerlingvolg-systemen wordt door collega's in het vernieuwingsonderwijs heel verschillend gedacht. Over het algemeen bieden de huidige systemen nog een te eenzijdige cognitieve aanpak. Door de ingewikkeldheid ervan en het vele werk ontstaat de indruk dat registratie volledig is en een doel op zichzelf. Registratie van vorderingen - digitale of op papier - kent verschillende criteria:

- De daarin zichtbare gegevens moeten zo rijk mogelijk zijn.
- Afstreeplijsten zijn armer aan informatie dan het vermelden van een niveau-indicatie en een datum waarop een waarneming is gedaan.
- Het komt de voortgang ten goede wanneer het systeem gemakkelijk overdraagbaar is en meekan naar de volgende groep.
- Het is handig als invallers zich met behulp van registraties vlot kunnen oriënteren.

Geregistreerd worden vorderingen op het gebied van vaardigheden, kennis, attituden en beheersing van begrippen:

- Passief, er is met elkaar over gesproken.
- Het is aangeboden.
- Het begrip wordt actief en goed gebruikt.

Het tijdstip van beheersing met een datum levert een rij data met informatie op. Met een simpel systeem kan een niveau-indicatie worden aangegeven, waar dat relevant is. De praktijk zal ongetwijfeld uitwijzen dat je er verstandig aan doet je tot hoofdzaken te beperken.

Het ligt vast ingewikkelder:

- Bij het ene kind kan worden volstaan met enkele (kern-) indicatoren, bij een ander is er behoefte om de ontwikkeling van een bepaald vak nauwkeurig te volgen. Het is als met het verschil tussen werken met en zonder handelingsplan.
- Het ene kind kan voor onderdeel A niet nauwkeurig genoeg worden gevolgd, terwijl dat voor een ander overbodig is.

Kortom, we pleiten er voor alleen het noodzakelijke te registreren en dat is per kind heel verschillend. Notatie moet bovendien niet veel tijd vragen en voor ieder teamlid uitvoerbaar zijn. Het spreekt vanzelf dat waar mogelijk de gegevens digitaal verwerkt worden met open categorieën en ruimte voor extra notities. Het blijft maar administratie. Hoofdzaak is wat je er mee doet, de hulp die aan kinderen wordt geboden blijft steeds jouw voornaamste zorg.

Hoe je een kind ook wilt begeleiden in zijn ontwikkeling, het is van belang om daar in het team afspraken over te maken: waar gaan we op letten en bij welke kinderen? Hoe organiseren we dat zo efficiënt en effectief mogelijk?⁸¹

De rapportage

In het rapport neem je recent werk op van de leerling: een recente foto, een zelfportret, iets uit een werkstuk, een foto of scan van creatief werk, rekenwerk en ook een mooie eindversie van een tekst. Vanuit het tekstendossier kun je samen met het kind formuleren hoe het werken met teksten gaat. De observatie- en registratiepunten die je als team belangrijk vindt ondersteunen daarbij.

Het is een goed gebruik om de teksten(schriften) regelmatig mee naar huis te geven of te publiceren in krant, dagboek of blog. Ouders, familie en bekenden vinden het boeiend om op deze manier een stukje ontwikkeling van hun kind terug te kunnen zien. Ze kunnen met behulp van dit werk makkelijker over school praten en het blijft voor kinderen stimulerend om van ouders reacties op hun werk te krijgen.

---

⁸¹ Het Bureau voor Levend Leren ontwikkelde het digitale kindvolgsysteem ‘**DAT**’ voor de registratie van stappen die kinderen en hun leraren zetten bij het werken met vrije teksten. **DAT** helpt scholen, die werken met ‘levend taalonderwijs’, om de individuele ontwikkeling van kinderen op dit terrein systematisch te registreren en kinderen goed te begeleiden.

Leerlingen doorlopen keer op keer het proces van eerste versie van een tekst naar een goedverzorgde eindversie.

Je probeert ze op goede momenten van kennis en gereedschap te voorzien.

Het helpt wanneer je dan zelf over de kennis en vaardigheden beschikt.

Een overzicht voor je zelf maken

Stel zelf met hulp van onderstaande voorbeeld - van een collega met een bovenbouwgroep - een eenvoudig schema samen waarop je kan zien aan welke inhoud je in jouw groep van dit jaar aandacht wil besteden bij het werken met vrije teksten.

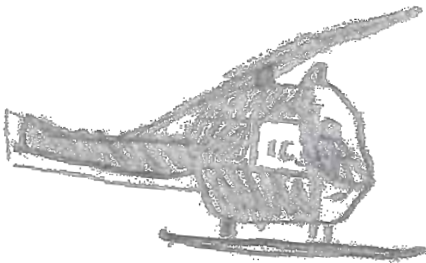
Zinnen				
	zinnen knippen / spelen met woordvolgorde / zinsbouw / variatie in zinslengte / zinnen in logische volgorde /			
	persoonsvorm / stam / uitgang / onderwerp / woordgroep / hele werkwoord / samengestelde zinnen / hoofdletters: begin zin en namen / signaalwoorden / verbindingswoorden / verwijswaarden			
Woorden				
	woordkeuze / woordenschat / omschrijvingen / synoniem / grondwoord / afleiding / samenstelling / voorvoegsel / afkorting / achtervoegsel / verkleinwoorden / enkelvoud en meervoud			
Woordsoorten				
	werkwoord / zelfst. naamwoord / lidwoord / bijv. naamwoord / voegwoord			
Leestekens				
	punt / komma / vraag- en uitroepeteken / aanhalingstekens / dubbele punt / spatie / aandachtspuntjes / accent / apostrof / trema / koppelteken			
Tekstopbouw				
	inleiding / midden / slot			
	hoofdstuk / alinea / (wit)regel			
	titel / tussenkopje			

	Schrijfstijl			
	letterlijk / figuurlijk / uitdrukking / directe- en indirecte rede boodschap / bedoeling van tekst / situatie verschil in taalgebruik per situatie / aandacht voor publiek / zender ontvanger / tegenstellingen / vergelijkingen / gevoelswaarde / erkennen vooroordelen / manipulatie in taalgebruik / feiten en meningen			
	Meertaligheid / teksten in eigen dialect of taal / Frans en Engels			
	Lay out / cursief / vet / centreren			
	Tekstsoorten			
	verslag			
	nieuwsbericht			
	column			
	correspondentieteksten / brief / mail			
	korte verhalen			
	betoog / pamflet / affiche			
	fictie en non-fictie			
	fantasieverhaal			
	sprookje			
	dialogoog / monoloog /			
	aantekeningen maken / interview / samenvatting / beschrijving			
	gebruiksaanwijzing			
	gedichten: elfje / haiku / rondeel / rap / vrij gedicht			
	Symbolen en betekenis			

4.3 Kijkwijzer een hulpmiddel bij analyse & reflectie

Rozemarijn Nevejans en Maddy Polfliet hebben voor kleuter - en lagere schoolleraren kijkwijzers ontworpen waarmee je jezelf een spiegel voor kunt houden, wanneer het gaat over *werken met vrije teksten* in je groep. Als er binnen je team sprake is van wederkerigheid en vertrouwen, zijn deze kijkwijzers goed te gebruiken om met elkaar te werken aan vakbekwaam begeleiden van kinderen die met teksten bezig zijn.

Hieronder de kijkwijzer voor de lagere school (2013).

- 1 dit gebeurt nog niet
- 2 eerste stap gezet
- 3 dit gebeurt reeds in de klas
- 4 dit is verankerd in de werking

1. Welke plaats krijgen de vrije teksten in je klas?

Uitleg...	1 2 3 4				Eigen ideeën, aanpak
	Doe je dit?				
♣ De vrije teksten staan centraal in de klaswerking.	☐	☐	☐	☐	
♣ Kinderen bepalen zelf waarover ze schrijven, wanneer ze schrijven en in welke vorm	☐	☐	☐	☐	
♣ Er wordt regelmatig (dagelijks) tijd voorzien om aan teksten te werken: schrijven, overleggen, verbeteren, voorlezen, afwerken, illustreren,...	☐	☐	☐	☐	

2. Aanleiding tekst & schrijven van een eerste versie

Het accent ligt bij het schrijven steeds op de productieve kant van de taal. Kinderen leren helder verwoorden wat ze willen zeggen.

Uitleg...	Doe je dit?	Eigen ideeën, aanpak
<p>♣ Het kind kiest zelf waarover het zal schrijven. Dit kan vanuit een ervaring of beleving, een gedachte, een gevoel, de realiteit, vragen, dromen, angsten ... - Schrijven over dagelijkse dingen maakt de drempel lager. - De inhoud blijft ook herkenbaar voor klasgenoten.</p>	<p>1 2 3 4</p> <p>☐ ☐ ☐ ☐</p>	<p></p>
<p>♣ Het kind kan ook vanuit een tekening, beeldend werk ... vertrekken. Het kind vertelt en je overlegt wat je er bij schrijft.</p>	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>	
<p>♣ Verdiepen van de tekst door met het kind in gesprek te gaan. Dus doorvragen: - Inlichtingen vragen (feiten) - Hoe kwam dat? (beleving) - Wat vond jij daarvan? (mening) - Hoe voel je je daarbij? (gevoel)</p>	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>	
<p>♣ Kinderen op weg helpen door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - samen een woordspin of mindmap maken bij wat het kind vertelt Vraag door op één opvallend of grappig onderwerp, waardoor dat wordt uitvergroot. - samen tot een logisch opgebouwde tekst te komen - de tekst door te spreken met het kind, doorvragen, terugkoppelen naar kind, - op gang te helpen met ideeën, woorden, zinnen - Je schakelt hulp van de groep of een groepje in: Wat vind je niet duidelijk? Wat zou er nog bij kunnen? Welke vragen heb je nog? Welke tips? - verschillende schrijftechnieken aan te bieden 	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p> <p>☐ ☐ ☐ ☐</p> <p>☐ ☐ ☐ ☐</p> <p>☐ ☐ ☐ ☐</p> <p>☐ ☐ ☐ ☐</p>	

♣ Oudere kinderen kijken na of de zinnen in hun tekst vloeiend zijn. Bijv. met individuele checklist met enkele aandachtspunten die het kind zelf controleert in zijn tekst.	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	
♣ Bij oudere kinderen wordt de tekst verder bekeken door de leraar; liefst samen met het kind.	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	
	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	

3. Voorlezen & verder met elkaar over de tekst praten

1 2 3 4

Uitleg...	Doe je dit?	Eigen ideeën, aanpak
♣ Het voorlezen van teksten heeft een structurele plaats in de weekplanning / dagplanning. Liefst in de eerste de beste kring. <i>Zo wordt het voorlezen van teksten verspreid over de week en kan je meer aandacht aan iedere tekst besteden en verder werk organiseren n.a.v. een tekst. Dit kan taalwerk zijn, onderzoek, uitstap.</i>	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	
♣ Er wordt respectvol naar elkaar geluisterd bij het voorlezen van teksten. <i>Een goede sfeer in de klas is een voorwaarde om met kinderen over hun teksten te praten.</i>	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	
♣ Hulp van de groep of een groepje schakelen <i>Wat vind je niet duidelijk? Wat zou er nog bij kunnen? Welke vragen heb je nog? Welke tips?</i>	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	
♣ Er wordt met elkaar verder gepraat. Het gesprek kan alle kanten opgaan: <ul style="list-style-type: none"> - verder uitdiepen - filosoferen - verder werk (zie punt 6) 	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	

4. Tekstbespreking

Voor de wekelijkse tekstbesprekingen aan het (digi-)bord

- Kan samen een tekst gekozen worden.
- Kan de tekst spontaan uit de besprekingen in de kring komen.
- Kun jij een tekst kiezen waar je verder mee aan de slag wil? Het is nuttig dat je vooraf reflecteert welke spelfouten je laat staan, voordat je de tekst noteert of projecteert.

1 2 3 4

Uitleg...	Doe je dit?	Eigen ideeën, aanpak
<p>♣ Bij een tekstbespreking komt eerst en vooral aan bod of de tekst duidelijk is.</p> <ul style="list-style-type: none"> - de presentatie van de inhoud - de structuur 	☐ ☐ ☐ ☐	
<p>♣ Bij een tekstbespreking wordt de zinsbouw en woordkeus, besproken.</p>	☐ ☐ ☐ ☐	
<p>♣ Bij een tekstbespreking doen kinderen voorstellen, wegen die tegen elkaar af, ze stellen vragen, denken ze samen na over de inhoud van de tekst.</p> <p>Het is belangrijk dat de sfeer in de klas zo is dat dit kan; Er wordt niet geoordeeld over de tekst.</p>	☐ ☐ ☐ ☐	
<p>♣ Tijdens de tekstbespreking koppel je steeds terug naar de auteur:</p> <ul style="list-style-type: none"> - is het dit dat je bedoelde; - wat past best bij wat jij wou vertellen; - klopt het voor jou als we dit zo opschrijven; - je hebt enkele voorstellen gehoord ... welke kies je? 	☐ ☐ ☐ ☐	
<p>♣ Je bent attent om kwaliteit van de besprekingen te waarborgen</p> <p>Je zorgt voor een begin met inhoudelijke vragen; Bent alert op mogelijkheden in de tekst; Zwengelt de discussie aan; Je houdt mee het tempo in het oog. Stelt regelmatig een vraag aan de hele groep, zodat ze er allemaal weer bij betrokken zijn; Laat zien dat je hun teksten waardevol vindt; Stel zelf ook vragen. Laat kinderen elkaar regels uitleggen en let daarbij op kwaliteit</p>	☐ ☐ ☐ ☐	
<p>♣ Bij het afwerken naar een verzorgde eindversie</p>	☐ ☐ ☐ ☐	

hoort ook een goede spelling.

5. Vormgeven, presenteren, illustreren

Het hele lokaal gaat gonzen van het eigen werk

1 2 3 4

Uitleg...	Doe je dit?	Eigen ideeën, aanpak
<p>♣ Er wordt samen met het kind besproken hoe die de eindversie van de tekst zal vormgeven.</p> <p>Bijv. typen, stempelen, kalligrafie, met miniatuur, kleurgebruik, kader, bladspiegel,...</p>	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>	
<p>♣ In de klas worden regelmatig nieuwe illustratietechnieken uitgetoetst, die kinderen bij hun teksten gebruiken.</p> <p>Er wordt ook een verzamelmap aangemaakt die kinderen weer gebruiken om inspiratie op te doen.</p>	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>	
<p>♣ In de klas wordt een (digitale) map aangelegd met mogelijke vormgevingsideeën: foto's, scans, folders, kaartjes, Pinterest ...</p>	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>	
<p>♣ In de planning wordt voldoende tijd voorzien om teksten te kunnen afwerken, vormgeven, illustreren, presenteren</p>	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>	
	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>	

6. Werk n.a.v. teksten

Uitleg...	1 2 3 4				Eigen ideeën, aanpak
	Doe je dit?				
♣ taalspelletjes, omzetten naar drama, beweging, verder werken met gekozen woord / zin / tekst, nastempelen,...	☐	☐	☐	☐	
♣ woord / zin / tekst van de week om verder mee aan de slag te gaan	☐	☐	☐	☐	
♣ als ontcijfer- of oefenmateriaal bij het leren lezen	☐	☐	☐	☐	
♣ naleggen, nastempelen, woorden / letters omcirkelen, ...	☐	☐	☐	☐	
♣ woordpakket opbouwen of gelijkaardige woorden zoeken	☐	☐	☐	☐	
♣ inoefenen spellingregels die uit de tekst werden gehaald	☐	☐	☐	☐	
♣ inoefenen taalbeschouwingitems die uit de tekst werden gehaald	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	
♣ onderzoeken & experimenteren	☐	☐	☐	☐	
♣ werkstukken, projecten	☐	☐	☐	☐	
♣ buurtwandeling, uitstap, bezoek	☐	☐	☐	☐	
♣ levend rekenen, wiskunde-onderzoek	☐	☐	☐	☐	
♣ correspondentie	☐	☐	☐	☐	
♣ vrije expressie	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	

7. Bewaren & vermenigvuldigen

Kinderen schrijven voor elkaar, om wat over te brengen, om voor te lezen of te laten lezen en reacties uit te lokken.

Uitleg...	1 2 3 4				Eigen ideeën, aanpak
	Doe je dit?				
♣ in tekstenschrift, leef - of logboek plaatsen	☐	☐	☐	☐	
♣ ophangen in de klas, inkaderen, plakken op een plakwand, posters van maken, ...	☐	☐	☐	☐	
♣ eindversies printen en mee naar huis nemen	☐	☐	☐	☐	
♣ gebruiken als leeskaart in map / leeshoek	☐	☐	☐	☐	
♣ op de klasblog zetten, in de krant plaatsen	☐	☐	☐	☐	
♣ meerdere teksten bundelen in een boek(je), kalender, ...	☐	☐	☐	☐	
♣ laten drukken bij een foto-webshop in een fotoboek	☐	☐	☐	☐	
♣ opsturen naar de correspondentieklas	☐	☐	☐	☐	
♣ op de weeksluiting brengen	☐	☐	☐	☐	
♣ in hun portfolio steken	☐	☐	☐	☐	
♣ kinderen komen in jouw lokaal veel gedrukte en geschreven (eigen) taal tegen.	☐	☐	☐	☐	
♣ kinderen komen overal in de school veel gedrukte en geschreven (eigen) taal tegen.	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	

In de laatste kolom kan je aanduiden wat jij zal aanpakken op korte termijn en op langere termijn.⁸²

Succes met het uitbouwen en aanpassen van het *werken met vrije teksten* in je groep.

82

Een vergelijkbare kijkwijzer is samengesteld voor het werken met vrije teksten in kleutergroepen (2013). pbd Gent.

Bronnen:

Materiaal voor dit boek komt van:

Pabo de Eekhorst Assen
De Appeltuin Leuven
De Boomgaard Gent
De Bothoven Enschede
De Harp Gent
Klimop Oostkamp
De Klimpaal Sint-Jans-Molenbeek
De Kolibrie Tielrode
De Koorddanser Meulebeke
De kRing Antwerpen
De Molshoop Noordhorn
De Piramide Heerlen
Pbd Gent
De Regenboog Turnhout
De Regenboog Kessel-Lo
De Rolpaal Blokzijl
Sint Paulusschool Leeuwarden
De Speelplaneet Gijzegem
De Spiegel Gent
TintelTuin Zoutleeuw
Het Trappenhuis Gent
De Vlieger Gent
Wondere Wereld Lummen

Boeken:

- Mimi Bergsma, *Beginnen met de vrije tekst*. Groningen 1983
- Peter Dellensen, *Taaldrukken, verder dan zeggen en schrijven*, Baarn, Bekadidact 1987
- John Bronkhorst, *Werken met de vrije tekst*. SLO 1993
- Jeroen Tans en John Bronkhorst, *Freinetonderwijs. Een eigenwijze van onderwijs*. Baarn, Bekadidact 1993
- Patrick Stubbe e.a. *Interactief leren in een coöperatieve klas*. Diegem Kluwer 2000
- Rouke Broersma e.a., *Levend Lezen, dat is de kunst*. De Reeks 3, Valthe 2002
- Werkgroep, *Geef ze de Ruimte*. De Reeks 6, Valthe 2004
- Suzanne van Norden, *Taal leren op eigen kracht*. Assen, Kon.Van Gorcum 2005
- Rouke Broersma e.a., *Dat's andere taal*. De Reeks 7, Valthe 2005
- Michel Barré, *Célestin Freinet, een pedagoog voor onze tijd*. De freinetbibliotheek, Valthe (vertaald 2006)
- Jeroen Tans, *Mooi werk*. De Reeks 11. Nij Beets 2011
- Jeroen Tans, *Nynke, een blik in onze groep*. De Reeks 12. Nij Beets 2012
- Rouke Broersma en Freek Velthausz, *DATplus*. Aanvulling op Dat's andere taal. De Reeks 7a. Nij Beets 2012
- C. Freinet, *De vrije tekst*. De Freinetbibliotheek. Nij Beets (vertaald 2013)

Artikelen:

- *Tekstverwerkers, stimulerende factor bij anders schrijven*. School en computer 1997
- *Elke groep een eigen klasse(n)krant*. Praxis, nummer 3, 2000
- *Het uitwisselen van klasse(n)kranten*. Praxis, nummer 2 oktober 2001
- *Meer energie in taal*. Mensenkinderen, nummer 3, januari 2001
- Rouke Broersma. *Voor de broodnodige variatie*. Reader De Eekhorst 2003
- *Zet de printer maar vast aan*. Praxis nummer 5 januari 2004
- S. van Norden. *Het is gewoon een gedicht!*, in Leesgoed, nr 7, 2005
- *Vrije teksten maken leren levend*. HJK nr. 5 januari 2012
- *Betekenisvol schrijfwerk*. HJK nr. 8 april 2012

Readers:

- *Tien jaar vrije teksten* een bloemlezing. Blokzijl 2003
- Groep 7 8 obs De Rolpaal. *Als dat maar goed komt* een dagboek van de verbouwing. Blokzijl 2003

De Reeks

Werken met vrije teksten is deel dertien uit een serie publicaties voor vernieuwend onderwijs, waarin vertegenwoordigers van verschillende vernieuwingsbewegingen aan het woord komen.

Eerder verschenen:

De Reeks 1, *Leren kwalificeren* stelt het vraagstuk van kwaliteitszorg op vernieuwingscholen aan de orde.

De Reeks 2, *Wie correspondeert die leert* laat zien dat een typische freinettechniek als schoolcorrespondentie ook toe te passen is op andere schooltypen.

De Reeks 3, *Levend lezen, dat's de kunst* belicht het leesonderwijs vanuit verschillende invalshoeken.

De Reeks 4, *Kennis en werkstukken maken met internet* toont hoe je de nieuwe media kunt gebruiken bij wereldoriëntatie.

De Reeks 5, *Ondernemende kinderen tellen mee* beschrijft het beheren van een klas-senkas, waarmee kinderen zelfbestuur oefenen, verantwoordelijkheid dragen en levend rekenen.

De Reeks 6, *Geef ze de ruimte* laat in woord en beeld zien hoe je school en lokaal kunt inrichten voor ontdekkend leren, zelfwerkzaamheid, samenwerken, vrije expressie, zelfbestuur en klassendemocratie.

De Reeks 7, *Dat's andere taal* bevat bouwstenen voor levend taalonderwijs: vanuit levensechte situaties in jenaplan- en freinetgroepen, gericht op werkdoelen en geordend in leerlijnen (breed formaat + een leerlijnenmap).

De Reeks 7A, *DATplus*. Extra bouwstenen voor levend taalonderwijs bij *Dat's andere taal* met nieuwe leerlijnen en achtergrondinformatie over woordenschat, spelling en grammatica.

De Reeks 8, *De Freinetwerker* maakt duidelijk wat je als leraar van een freinetgroep moet weten en kunnen. Het geeft een raamwerk voor de freinetopleiding.

De Reeks 9, *Dat geeft de burger moed* gaat over burgerschapsvorming vanuit de aanvaarding van kinderen als medeburgers. Op weg naar een democratische school.

De Reeks 10, *Dat telt* bevat bouwstenen voor levend rekenwiskundeonderwijs: vanuit levensechte situaties in jenaplan- en freinetklassen, gericht op werkdoelen en geordend in leerlijnen (breed formaat).

De Reeks 11, *Mooi werk, tekst en beeld vullen elkaar aan* geeft een overzicht van acht-tien druktechnieken met tips en prachtige voorbeelden van kinderwerk.

De Reeks 12, *Nynke, een blik in onze groep* beschrijft de organisatie van een bovenbouw-groep. Wat doet de meester en welke keuzes maken de leerlingen.

De internetsite van De Freinetbeweging - www.freinet.nl - biedt in aansluiting op de uitgaven in De Reeks steeds geactualiseerde, aanvullende informatie en praktijkvoorbeelden.

De Freinetbibliotheek

Naast de Reeks geeft De Freinetbeweging vertaald werk van Freinet en boeken over Freinet uit:

C. Freinet, *Tony de Wees*, een kinderboekje uit 1925.

Met de oorspronkelijke illustraties van Pierre Rossi. (vertaald 2005)

Michel Barré, *Célestin Freinet, een pedagoog voor onze tijd*. De spannende, omvangrijke en rijk gedocumenteerde biografie uit 1996. (vertaald 2006)

Rouke Broersma en Freek Velthausz, *Petersen & Freinet, Jenaplan & Moderne school*. Schriftelijke contacten tussen deze twee onderwijspioniers, uit de jaren dertig en vijftig van de vorige eeuw. (2008)

C. Freinet, *De Moderne School, een praktische gids voor demateriële, technische en pedagogische organisatie van de volksschool*.

Eerste uitgave 1945. (vertaald 2009)

C. Freinet, *Minet*, een kinderboekje uit 1926. Met de oorspronkelijke illustraties van Pierre Rossi. (vertaald 2009)

C. Freinet, *Geraakt & Frontsoldaat in de Eerste Wereldoorlog*

In 1917 raakte Freinet tijdens de loopgravenoorlog in Noord-Frankrijk gewond.

Hij schreef hierover in 1920 de novelle. Die is gekoppeld aan het boekje Frontsoldaat in de Eerste Wereldoorlog dat Freinet in 1958 voor kinderen schreef. (vertaald 2010)

C. Freinet, *Proefondervindelijk Verkennen*. Een jaar voor zijn dood vatte Freinet zijn ideeën over opvoeden, opgroeien, leren en leven nog eenmaal samen in de brochure Proefondervindelijk Verkennen. (vertaald 2011)

C. Freinet, *Levenstechnieken verwerven*. Proeve van een praktische psychologie, toegepast op onderwijs & opvoeding. Het boek beschrijft de visie van Freinet op de ontwikkeling van het kind en is een pleidooi voor een ecologische pedagogie. (vertaald 2012)

C. Freinet, *De vrije tekst*. Een brochure waarin Freinet beschrijft wat de Vrije Tekstechniek moet inhouden om te kunnen bijdragen aan modern onderwijs, zonder dat hij deze techniek bij voorbaat in regels vastlegt. (vertaald 2013)

Werken met vrije teksten - een spel van het onderwijs in freinet-
groepen - gedijt al zo'n negentig jaar in de veranderende wereld.
Zo passen de snelle digitale ontwikkelingen niet alleen naadloos
in het werken met teksten, ze vergroten de mogelijkheden wat
betreft schrijven, illustreren, communiceren en presenteren.
Deze continue innovaties van de moderne school verklaren het
verschijnen van dit boek.

Het is vooral een praktisch handboek voor jou - als begeleider/
leraar - wanneer je met jouw groep met deze techniek werkt of
wil werken. Het gaat over de manier waarop je al die verschillende
kinderen onderdompelt in een bad van gesproken en geschreven
taal. Dit nummer in de Reeks doorloopt het hele traject - met
allerlei ideeën en mogelijkheden - van het eerste schrijven van
teksten bij kleutertekeningen tot en met het publiceren van
mooie goed verzorgde eindversies in de hoogste groepen.
Dit boek is doorspekt met voorbeelden waar kinderen direct
mee aan de slag kunnen.

In het hele boek ligt de focus op jouw aandeel. Je zorgt voor
goede schrijfvoorwaarden en een taalrijke omgeving. Je helpt
kinderen op weg door de vragen die je stelt en de accenten die
je legt. Je organiseert samenwerkend leren. Je geeft het goede
schrijfvoorbeeld, inspireert, laat kinderen experimenteren met
manieren van schrijven. Je bevordert dat teksten ergens over
gaan en dat het schrijven een doel heeft. Onder jouw begeleiding
verkennen en beoefenen kinderen taalgenres en ontwikkelen
taalvaardigheid, steeds vertrekkend vanuit hun eigen taal en hun
eigen dagelijks leven.

